

วารสารวิจัยธรรมศึกษา

JOURNAL OF DHAMMASUKSA RESEARCH

ISSN 2730-1753 ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2562

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวสุวิกสิตาราม

วารสารวิจัยธรรมศึกษา

JOURNAL OF DHAMMASUKSA RESEARCH

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2562)

Vol. 2 No. 2 (July – December 2019)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMASUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูมิกุณแม่ชาล้ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชดิลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาสมาน ธมฺมวชิโร	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระมหาฉัตรชัย สุนฺตตชโย, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญนา จานวีโร, ผศ.ดร.	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยมหิดล
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ

บรรณาธิการวารสาร

พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยวชิราวุธ
พ.ต.ท.หญิง ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

รศ.ดร.กฤต ศิริยะอาจ	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.คงสุภรณ์ แพ่งทรัพย์	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.พูนศักดิ์ กมล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.กฤตสุชิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กำธร เพี้ยเอี้ย	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ทวี เลี้ยวประโคน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.เมธา หริมเทพาธิป	สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ	นางคมณภัค กฤดากร ณ อยุธยา
นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์	นางสาวณัฐปรียา วิจิตรฐะพันธุ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2562 นี้ ทางกองบรรณาธิการได้ดำเนินการให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI ดังเช่นที่เคยทำมา พร้อมทั้งได้พยายามสรรหาบทความวิชาการจากส่วนงานต่างๆ มาร่วมสร้างสรรค์เป็นผลงานวิชาการให้มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้ ก็ยังรักษามาตรฐานทางวิชาการอีกต่อไป

วารสารวิจัยธรรมศึกษาฉบับนี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (Nonessential in the Text of Buddhism)

โดย พระจางตรงค์ ชุศรี สรุพบว่า ผู้เขียนนำเสนอประเด็นว่าด้วยคำว่า “ไร้สาระ” จากการสืบค้นคำในพระไตรปิฎก ฉบับ มจร. โดยได้พบเนื้อความเบื้องต้น 8 ประเด็นที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นอย่างไร คือ 1. ความเชื่อว่าชาติสุญญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ 2. ความเชื่อในไตรเพท 3. ความรู้ชัดในสิ่งที่ตั้งม 4. การไม่ให้ผลของท่าน 5. ท่านที่ให้แล้วไม่มีผล 6. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ 7. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ และ 8. เรื่องกายที่ไร้สาระ

2. วิเคราะห์คุณค่าทางปรัชญาในประเพณีวันสงกรานต์ (Analyze the Philosophical Values in the Songkran Festival)

โดย พระมหานันต์ อนุตตรโร สรุพบว่า บทความนี้กล่าวถึงคุณค่าทางปรัชญาที่อยู่ในประเพณีวันสงกรานต์ โดยการคิดค้นของบรรพชนที่มีการถ่ายทอดและสืบต่อ ๆ กัน ทำให้สังคมไทยมีลักษณะที่โดดเด่น ประเพณีสงกรานต์นี้ เป็นปรัชญาที่มากด้วยคุณค่า จริยศาสตร์ที่เป็นปรัชญา สร้างคุณค่าอันเป็นกิจวัตรให้กับมนุษย์ในการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันสงกรานต์ สร้างความรกระหว่างครอบครัวญาติพี่น้อง มิตรสหาย ศาสนา อันเป็นคุณค่าทางปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในประเพณีวันสงกรานต์ และคู่สังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

3. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย (Buddhism and Thai Society)

โดย พระราชรัตนมงคล สรุพบว่า พระพุทธศาสนามีแหล่งกำเนิดอยู่ที่ประเทศเนปาล-อินเดีย และได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยประมาณ 2,300 ปีมาแล้ว หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงได้เป็นรากฐานสำคัญทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของไทยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ชายไทยต้องบวชเป็นพระภิกษุในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งประเพณีนี้สืบเนื่องมาจากในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นเมืองหลวงเมื่อ 735 ที่ผ่านมา ในครั้งนั้นพระมหากษัตริย์ได้ผนวชในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงเป็นประเพณีที่ยังคงปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การส่งเสริมพระพุทธศาสนาของไทยมี 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เผยแผ่ไปทั่วโลก ทั้งนี้ เพราะเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสงบทางจิตใจอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงมีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมในประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4. ความเป็นมาและพัฒนาการของลัทธิเต๋า (History and Development of Taoism)

โดย พนมกร คำวัง สรุพบว่า เต๋าเป็นคำจีนชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ตัดความฟุ้งเฟ้อ เลิกละการศึกษาเล่าเรียน หยุดสร้างวัฒนธรรมและอารยธรรมต่างๆ หากมนุษย์กลับเข้าหาเต๋าก็ย่อมจะมีความสุขอย่างเต็มคำ ลัทธิเต๋าสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ให้เรียนรู้ธรรมชาติและวิธีปฏิบัติให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ขัดขืนหรือฝ่าฝืนต่อธรรมชาติ ดังนั้น คำสอนของลัทธิเต๋าก็คล้ายคลึงกับคำสอนของพุทธศาสนาในแง่อุดมคติชีวิตหรือจุดหมายสูงสุดของชีวิต หมายความว่าสภาวะของเต๋าคือสภาวะของนิพพานในพุทธศาสนานั่นเอง สรุปลแล้ว เต๋าก็สอนให้เอาเต๋าเป็นอุดมคติชีวิต ทั้งในด้านเศรษฐกิจการเมือง การปกครอง และสังคม เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปอย่างสมดุลหรือเป็นทางสายกลาง

5. ศึกษาพระพุทธศาสนามหายานในโลกตะวันตก : อดีตถึงปัจจุบัน (A Study of Mahayana Buddhism in the Western World: Past to Present) โดย จารุวรรณ นุแรมรัมย์ สรุปว่า สิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยว นับถือ และศรัทธา คือ “ศาสนา” อนึ่ง ศาสนาทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดีทั้งสิ้น ส่วนพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีความเก่าแก่และมีหลักคำสอนที่มีความสมเหตุสมผลและสามารถพิสูจน์ได้ จึงมีผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนามายาวนาน อิทธิพลของพระพุทธศาสนานั้นได้เจริญรุ่งเรืองตลอดมา และยังสามารถแผ่ไปยังนานาประเทศในตะวันออก ระยะเวลาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พระพุทธศาสนาได้เริ่มเป็นที่ดึงดูดใจของชาวตะวันตกมากขึ้น โดยพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้นก็คือนิกายมหายาน จวบจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนามหายานก็เจริญเติบโตในฝั่งตะวันตกเรื่อยมา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	จ
เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (Nonessential in the Text of Buddhism) พระจาตุรงค์ ชูศรี	1
วิเคราะห์คุณค่าทางปรัชญาในประเพณีวันสงกรานต์ (Analyze the Philosophical Values in the Songkran Festival) พระมหาอนันต์ อนุตตโร	8
พระพุทธศาสนากับสังคมไทย (Buddhism and Thai Society) พระราชรัตนมงคล	18
ความเป็นมาและพัฒนาการของลัทธิเต๋า (History and Development of Taoism) พนมกร คำวัง	25
ศึกษาพระพุทธศาสนาในมหายานในโลกตะวันตก : อดีตถึงปัจจุบัน (A Study of Mahayana Buddhism in the Western World: Past to Present) จารุวรรณ นุแรมรัมย์ และคณะ	40
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา	45
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารวิจัยธรรมศึกษา	47
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	

เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา Nonessential in the Text of Buddhism

พระจาตุรงค์ ชูศรี

Phra Jaturong Choosri

วัดวิเศษการ กรุงเทพมหานคร

Visejkarn Temple Bangkok

Email: rong2553@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 กรกฎาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 3 ธันวาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

ผู้เขียนนำเสนอประเด็นว่าด้วยคำว่า “ไร้สาระ” จากการสืบค้นคำในพระไตรปิฎก ฉบับ มจร. โดยได้พบเนื้อความเบื้องต้น 8 ประเด็นที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นอย่างไร คือ 1. ความเชื่อว่าขาดสูญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ 2. ความเชื่อในไตรเพท 3. ความรู้ชัดในสิ่งที่ดีงาม 4. การไม่ให้ผลของทาน 5. ทานที่ให้แล้วไม่มีผล 6. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ 7. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ และ 8. เรื่องกายที่ไร้สาระ

คำสำคัญ: สาระ, ไร้สาระ, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article presents the point of Nonessential in the MCU Tipitaka which can collect 8 points; 1) Faith in the annihilation is the nonessential, 2) Faith in the Three Vedas of the Hinduism, 3) The clear understanding of the good thing, 4) No results of the donation (Dana), 5) The giving has been non-effect, 6) The speech of Non-Essentials words, 7) The word Non-Essence and 8) The Nonessentials of physical

Keywords: Essential, Nonessential, Buddhism

1. บทนำ

คัมภีร์ทางศาสนาเป็นหัวใจสำคัญต่อการทำความเข้าใจถึงสิ่งที่องค์พระศาสดาได้ทรงสั่งสอนและให้แนวทางการปฏิบัติเพื่อบรรลุผลตามแนวทางและผลที่พระองค์ทรงบรรลุได้รับ โดยเฉพาะภาษากล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถสื่อไปยังความจริงได้ด้วย “การอธิบายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งย่อมไม่ปราศจากภาษา ภาษาจึงสะท้อนความจริงออกมาด้วย ดังนั้น ภาษาจึงมีความสำคัญไม่เพียงแต่ขึ้นกับบริบทของสังคมนั้น แต่ภาษาในแนวคิดทางด้านพุทธปรัชญา(สัททพจนานุกรมพระไตรปิฎกเชิงวิจัยฉบับบาลี-ไทย เล่ม 1 (อ-องโคฬาริกตา), 2556 : 19) , (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 14/332/347) นั้น ยังสื่อไปถึงปรมัตถ์หรือความจริงสูงสุดได้ด้วย (พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโภ (ชูศรี), 2557 : 20)” สอดคล้องกับที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงไว้คือภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่

อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง” ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์” ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า “ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 20/137/385)

คัมภีร์ทางศาสนาไม่เพียงเป็นผลประโยชน์เฉพาะผู้นับถือศาสนาของตนเท่านั้นอันจะพึงได้รับประโยชน์ หากแต่คัมภีร์ทางศาสนายังเป็นการบันทึกเรื่องราวทางด้านภูมิประวัติศาสตร์ ในสรรพศาสตร์ด้วยการศึกษาคัมภีร์ทางศาสนาจึงศึกษาได้อย่างหลากหลายมิติด้วยกันแม้ว่าจะมีความยากของภาษาและบริบทของการใช้ภาษาอยู่บ้าง

ภาษาในทางคัมภีร์ทางศาสนานั้นยากเมื่อมองในมิติของภาษาดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ชื่อครอบงำสิ่งทั้งปวง ชื่อไม่มีสิ่งทั้งปวงยิ่งกว่า ชื่อเป็นธรรมอย่างหนึ่งที่สิ่งทั้งปวงตกอยู่ในอำนาจ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 15/61/73) ด้วยนัยดังกล่าว การให้ความหมายหรือการเรียกว่าชื่ออะไรนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งข้อถกเถียงเรื่องชื่อนี้ ปัจจุบันมีนักปรัชญาสายวิเคราะห์ภาษา มาศึกษากันอย่างกว้างขวาง เช่น วิท겐ส์เตน (Ludwig Wittgenstien) เห็นว่า “ภาษาเป็นเรื่องของสังคม ท้องถิ่น วัฒนธรรม” เป็นต้น และชาญณรงค์ บุญหนุน ได้ให้ความเห็นไว้ว่า “เมื่อพระพุทธองค์ทรงใช้ภาษาไม่ว่าจะเป็นสมมติภาษาหรือปรมาตถภาษา พระองค์ใช้เพื่อชี้แจงสัจภาวะที่มีอยู่นอกเหนือตัวภาษา” (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2540 : 145)

จากการทบทวนเนื้อหาเบื้องต้นที่ผู้เขียนได้ค้นจากคำว่า “ไร้สาระ” ในการค้นคำของพระไตรปิฎก ฉบับ มจร. ได้พบความเบื้องต้น โดยไล่เรียงจากพระไตรปิฎกได้ดังนี้ 1. ความเชื่อว่าชาติสูญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ 2. ความเชื่อในไตรเพท 3. ความรู้ชัดในสิ่งที่ตั้งถาม 4. การไม่ให้ผลของทาน 5. ทานที่ให้แล้วไม่มีผล 6. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ 7. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ และ 8. เรื่องกายที่ไร้สาระ

ดังนั้น จึงขอนำเสนอกว้างๆ เป็นชื่อเรื่องว่า “เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น พร้อมทั้งตั้งประเด็นข้อสังเกตบางประการ

2. เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

2.1 ความเชื่อว่าชาติสูญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญเมื่อหม่อมฉันถามอย่างนี้ครูชิตะเกสก็มพลตอบว่า ‘มหาบพิตร ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิศาไม่มีคุณ มารดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก มนุษย์คือที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป 4 เมื่อสิ้นชีวิตธาตุดินไปตามธาตุดินธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์มีเพียงนอนเป็นที่ 5 นำศพไป ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนดุจสีนภีราบ การเซ่นสรวงสิ้นสุดลงแค่ถ้าผ่านคนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิดอีก’ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 9/171/56-57)

2.2 ความเชื่อในไตรเพท

วาสนุภพฐาภิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหมือนคนตาบอดเข้าแถวเกาะหลังกัน คนอยู่หัวแถว คนอยู่กลางแถว และคนอยู่ปลายแถวต่างก็มองไม่เห็นภพฐาภิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้นช่างน่าขบขัน ต่ำต้อย เหลวไหล ไร้สาระ(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 9/529/234)

2.3 ความรู้ชัดในสิ่งที่ตั้งถาม

ภคคะ สมณพราหมณ์บางพวก กล่าวตู่เราผู้มีวาสนะอย่างนี้ ผู้กล่าวอยู่อย่างนี้ ด้วยเรื่องที่ไม่มียุติจริง ด้วยคำไร้สาระ เป็นเท็จ ไม่เป็นความจริงว่า ‘พระสมณโคตมและภิกษุทั้งหลายวิปริตไปแล้ว พระสมณโคตม ตรัสอย่างนี้ว่า ‘ในเวลาทีพระโยคาวจรเข้าสู่วิโมกข์อยู่ ย่อมรู้ชัดสิ่งทั้งปวงว่า ‘ไม่งาม’ ภคคะ แท้จริงเราไม่ได้ กล่าวอย่างนั้นเลยว่า ‘ในเวลาทีพระโยคาวจรเข้าสู่วิโมกข์อยู่ ย่อมรู้ชัดสิ่งทั้งปวงว่า ‘ไม่งาม’ แต่เรากล่าวอย่าง นี้ว่า ‘ในเวลาทีพระโยคาวจรเข้าสู่วิโมกข์อยู่ย่อมรู้ชัดแต่สิ่งที่ตั้งถามเท่านั้น”

ภคควโคตรปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกสมณพราหมณ์ที่กล่าวว่าพระสมณโคตม และภิกษุทั้งหลายวิปริตนั้นนั่นแหละเป็นผู้วิปริต ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระ ภาคทรงสามารถแสดงธรรมให้ข้าพระองค์เข้าถึงสู่วิโมกข์อยู่ได้” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 11/46/33-34)

2.4 การไม่ให้ผลของทาน

‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผลการเช่นสรวงก็ไม่มีผลผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มีมารดาไม่มีคุณบิดาไม่มีคุณโอปปาติกสัตว์ก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำ ให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก มนุษย์คือที่ประชุมแห่ง มหาภูตรูป 4 เมื่อสิ้นชีวิต ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟธาตุลมไปตามธาตุ ลมอินทรีย์ทั้งหลายย่อมแปรผันไปเป็นอากาศธาตุ มนุษย์มีเพียงนอนเป็นที่ 5 นาคฟไป 1 ร่างกายปรากฏอยู่แค่ ปาฐา กลายเป็นกระดูกขาวโพลนดุจสีนกกพิราบ การเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถาถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิด อีก’ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 13/225/262-263)

2.5 ทานที่ให้แล้วไม่มีผล

นัตถิทินสูตร ว่าด้วยทิวฐิว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ้อมมันอะไรเพราะยึดมันอะไร ทิวฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ ทำดีและทำความชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มีโลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอปปาติกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งก็ไม่มีในโลก บุรุษ คือประชุมแห่งมหาภูตรูปทั้ง 4 เมื่อตายไป ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลมอินทรีย์ทั้งหลายย่อมผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ บุรุษทั้งหลายมีเพียงเป็นที่ 5 นาคฟไป รอยเท้าปรากฏเพียงแค่ปาฐา กลายเป็นกระดูกขาวโพลนดุจสีนกกพิราบการเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถาถ่านคน เขลาบัญญัติทานนี้ไว้คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ หลังจากตายไป ไม่ว่าคนเขลาและคน ฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก” ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถ้อมมันรูป เพราะยึดมันรูป ทิวฐิอย่างนี้จึง เกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ หลังจากตายไปไม่ว่าคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาด สูญ ไม่เกิดอีก’ เมื่อมีเวทนา ฯลฯ เมื่อมีสัญญา... เมื่อมีสังขาร ... เมื่อมีวิญญาณ เพราะถ้อมมันวิญญาณ เพราะ

ยึดมั่นวิญญาน ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ หลังจากตายไปไม่ว่าคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 17/210/285-287)

2.6 ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ

ประเด็นนี้เกี่ยวข้องกับพุทธกิจในตำบลอุรุเวลาเป็นการตรัสเตือนพระสงฆ์ให้ทำหน้าที่ของตนว่าควรที่จะสนทนาหรือพูดคุยกันอย่างไรให้เกิดประโยชน์และสิ่งใดที่เป็นประโยชน์ คือ “... เรานั้นได้มีความดำริว่า ท่านเหล่านั้นไม่รู้จักรัศเระหรือธรรมที่ทำให้เป็นระะ’ ถึงแม้นับแต่เกิดมา บุคคลจะเป็นคนแก่มีอายุ 80 ปี 90 ปี หรือ 100 ปี แต่เขาพูดไม่ถูกเวลา พูดคำไม่จริง พูดไม่อิงประโยชน์ พูดไม่อิงธรรม พูดไม่อิงวินัยพูดคำไม่มีหลักฐาน ไม่มีที่อ้างอิง ไม่มีที่กำหนด ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เหมาะแก่เวลา เขาย่อมถึงการนับว่า ‘เป็นระะผู้โง่เขลา’ โดยแท้...” บุคคลผู้มีจิตฟุ้งซ่าน มีความดำริไม่มั่นคงเหมือนมฤค ยินดีในอสังกรรมกล่าวคำไร้สาระเป็นอันมาก มีความเห็นต่ำทรามไม่มีความเอื้อเฟื้อ ย่อมห่างไกลจากความเป็นผู้มั่นคง ส่วนบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีสุตะมีปฏิภาณประกอบอยู่ในธรรมที่มั่นคง ย่อมเห็นแจ้งอรรถแห่งอริยสัจด้วยมรรคปัญญาถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวงไม่มีกิเลสเกาะยึดไว้ มีปฏิภาณละความเกิดและความตายได้แล้ว เพียบพร้อมด้วยพรหมจรรย์(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 21/22/35-36)

2.7 ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ

ผู้มีอายุทั้งหลายเปรียบเหมือนสหายพึงกล่าวกับสหายอย่างนี้ว่า ‘สหายเมื่อใดท่านมีกิจจำเป็นที่ต้องใช้ทรัพย์ท่านควรบอกให้เราทราบเราจะให้ทรัพย์แก่ท่าน’ สหายอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเมื่อมีกิจบางอย่างที่จำเป็นต้องใช้ทรัพย์เกิดขึ้นจึงบอกกับสหายอย่างนี้ว่า ‘สหายเราต้องการใช้ทรัพย์ขอท่านจงให้ทรัพย์แก่เรา’ สหายนั้นเมื่อชุดลงไปณที่ตรงนั้นก็ไม่มีพบทรัพย์เขาจึงกล่าวขึ้นอย่างนี้ว่า ‘สหายท่านได้พูดเหลวและไร้สาระกับเราว่า ‘ท่านจงชุดลงไปณที่ตรงนี้’ สหายนั้นจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘สหายเราหาได้พูดเหลวและไร้สาระกับท่านไม่ถ้าเช่นนั้นท่านจงชุดลงไปณที่ตรงนี้เถิด’ สหายอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเมื่อชุดลงไปณที่ตรงนั้นก็ยังไม่พบทรัพย์จึงกล่าวขึ้นอย่างนี้ว่า ‘สหายท่านได้พูดเหลวและไร้สาระกับเราว่า ‘ท่านจงชุดลงไปณที่ตรงนี้’ เขาจึงกล่าวขึ้นอย่างนี้ว่า ‘สหายเราหาได้พูดเหลวและไร้สาระกับท่านไม่ถ้าเช่นนั้นท่านจงชุดลงไปณที่ตรงนี้’ สหายอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเมื่อชุดลงไปณที่ตรงนั้นก็ไม่มีพบทรัพย์อีกจึงพูดขึ้นอย่างนี้ว่า ‘สหายท่านได้พูดเหลวและไร้สาระกับเราว่า ‘ท่านจงชุดลงไปณที่ตรงนี้’ สหายนั้นก็พูดตอบอย่างนี้ว่า ‘สหายเราหาได้พูดเหลวและไร้สาระกับท่านไม่แต่เราเองนี้แลถึงความเป็นผู้มีสติปัญญาที่มิได้กำหนดรู้ด้วยใจ’ แม้ฉันใดผู้มีอายุทั้งหลายภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันเป็นผู้ชอบกล่าวโอ้อวดในการบรรลุลุณวิเศษว่า ‘เราเข้าปฐมฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าทุติยฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าตติยฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าจตุตถฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าอากาสาณัญจายตนฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าวิญญานัญจายตนฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าอากิญจัญญายตนฌานก็ได้ออกก็ได้ เข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานก็ได้ออกก็ได้เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธก็ได้ออกก็ได้’

พระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตผู้ได้มานฉลาดในสมาบัติฉลาดในจิตของผู้อื่นฉลาดในการกำหนดรู้จิตของผู้อื่นย่อมซักถามสอบถามไล่เลียงภิกษุหนึ่งภิกษุนั้นถูกพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตผู้ได้มานฉลาดในสมาบัติฉลาดในจิตของผู้อื่นฉลาดในการกำหนดรู้จิตของผู้อื่นซักถามสอบถามไล่เลียงอยู่ย่อมถึงความเป็นคนเปล่าความไม่มีคุณความไม่เจริญความพินาศทั้งความไม่เจริญและความพินาศ

พระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตผู้ได้มานฉลาดในสมาบัติฉลาดในจิตของผู้อื่นฉลาดในการกำหนดรู้จิตของผู้อื่นกำหนดใจด้วยใจแล้วใส่ใจถึงภิกษุหนึ่งอย่างนี้ว่า ‘เพราะเหตุไรหนอท่านผู้นี้จึงเป็นผู้ชอบกล่าวโอ้อวดในการบรรลุลุณวิเศษว่า ‘เราเข้าปฐมฌานก็ได้ออกก็ได้ ฯลฯ เข้าสัญญาเวทยิตนิโรธก็ได้ออกก็ได้’

พระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตผู้ได้มานฉลาดในสมาบัติฉลาดในจิตของผู้อื่นฉลาดในการกำหนดรู้จิตของผู้อื่นกำหนดใจด้วยใจแล้วย่อมรู้ชัดซึ่งภิกษุ

1. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้ทำศีลให้ขาดให้ทะลุให้ต่างให้พร้อยไม่ชอบทำต่อเนื่องไม่ประพฤติดูเนื่องในศีลทั้งหลายท่านผู้นี้เป็นผู้ทุศีลตลอดกาลนาน’ ก็ความเป็นผู้ทุศีลนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

2. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้ไม่มีศรัทธา’ ก็ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธาแลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

3. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้มีสวาทน้อยมีความประพฤติไม่สมควร’ ก็ความเป็นผู้มีสวาทน้อยนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

4. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้ว่ายาก’ ก็ความเป็นผู้ว่ายากนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

5. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้มีปาปมิตร’ ก็ความเป็นผู้มีปาปมิตรนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

6. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้เกียจคร้าน’ ก็ความเป็นผู้เกียจคร้านนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

7. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้หลงลืมสติ’ ก็ความเป็นผู้หลงลืมสตินี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

8. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้หลงกลวงโลก’ ก็ความเป็นผู้หลงกลวงโลกนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

9. ‘ท่านผู้นี้เป็นผู้เลี้ยงยาก’ ก็ความเป็นผู้เลี้ยงยากนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

10. ‘ท่านผู้เป็นผู้มีปัญญาทึบ’ ก็ความเป็นผู้มีปัญญาทึบนี้แลเป็นความเสื่อมในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว

ผู้มีอายุทั้งหลายเป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุหนึ่งและธรรม 10 ประการนี้ไม่ได้แล้วจักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้ แต่เป็นไปได้ที่ภิกษุหนึ่งและธรรม 10 ประการนี้ได้แล้วจักถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระธรรมวินัยนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 24/85/188-190)

2.8 เรื่องกายที่ไร้สาระ

สุเมธเถรีคาถา ภาษิตพระสุเมธเถรี กายที่ไม่มีโทษคือกายที่ไร้สาระซึ่งพวกคนเขลาชื่นชมนักหนา จะมีประโยชน์อะไรในภพ ขอทั้ง 2 พระองค์ทรงอนุญาตเถิด ลูกจักบวชเพื่อดับภวตัณหา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, 26/ 460/630)

3. สรุปการวิเคราะห์เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

จากที่นำเสนอข้อมูลเบื้องต้น 8 แห่งด้วยกันคือ 1. ความเชื่อว่าชาติสุญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ 2. ความเชื่อในไตรเพท 3. ความรู้ชัดในสิ่งที่ติงาม 4. การไม่ให้ผลของทาน 5. ทานที่ให้แล้วไม่มีผล 6. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ 7. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ และ 8. เรื่องกายที่ไร้สาระ ซึ่งมีเนื้อหาและนัยที่หลากหลายทั้งตอบรับและปฏิเสธ พร้อมกันไปด้วยก็มี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม “เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ที่ผู้เขียนนำเสนอประเด็นที่มีข้อมูลสนับสนุนเหล่านี้เพราะให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงไว้อย่างไรบ้าง แม้อาจจะไม่ครอบคลุมหรือรัดกุมเพียงพอที่หวังใจเป็นอย่างยิ่งจะอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่จำ สืบค้น วิเคราะห์ต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการกล่าวถึงคำว่า “ไร้สาระ” คืออะไร และเป็นอย่างไรบ้างนั้น ก็จะพบว่า คำว่า “สาระ” เป็นคำเพียงคู่กันและทำให้

เนื้อความและบริบทของความหรือคำ มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า พระพุทธศาสนานั้นมีวิธีการนำเสนอเนื้อหา ในส่วนที่เสนอและปฏิเสธหรือยอมรับว่าอะไร และปฏิเสธพร้อมกันไปด้วย ซึ่งทำให้แบบนี้กล่าวได้ว่าทำให้มีการเข้าบริบทของเนื้อหาและเนื้อความได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้นอีก ผู้เขียนจักได้ยกภาษาบาลีแปล แลคำโคลง ที่สิริवास (พุทธทาสภิกขุ) ได้แปลและประพันธ์เนื้อหาไว้ดังนี้คือ(พุทธทาสภิกขุ (แปล), 2528 : 76-77)

อสาเร สารมตินโน สาเร จาสารทสสินโน
เต สาริ นาธิคจฺจนฺติ มิจฺจาสงกปโปจฺจรา ฯ

พวกใดไปเห็นสิ่งไม่มีสาระว่ามีสาระ และกลับเห็นสิ่งมีสาระว่าไม่มีสาระ
ชนพวกนั้นจะไม่ประสบสิ่งอันมีสาระ มีแต่ความไฝฝืนผิดเสมอไปโดยทำคนเดียว

ไร้สาระ เห็นว่าแก้ว แก่นสาร
มีแก่นสาระ กลับ ว่าบ้า
พวกนี้ ห่อนพบพาน สาระสิ่ง หน้อยเลย
มีแต่ จักไขว่คว้า คว่ำเหลว
สารณจ สารโต ญตฺวา อสารณจ อสารโต
เต สาริ อธิคจฺจนฺติ สมมาสงกปโปจฺจรา ฯ

พวกใดรู้จัก สิ่งที่มีสาระ โดยความเป็นสิ่งที่มีสาระ
รู้จักสิ่งไม่มีสาระ โดยความเป็นสิ่งไม่มีสาระ
พวกนั้นย่อมได้ประสบสิ่งอันเป็นสาระ
มีความไฝฝืนถูกต้องเสมอไปโดยส่วนเดียว

ไร้สาระ รู้ว่าไร้ แก่นสาร
มีแก่นสาระ รู้ ว่าแก้ว
พวกนี้ ต้องพบพาน สาระสิ่ง แน่เทียว
ฝืนฝืน ไปเคลื่อนแคล้ว คลาดผล

จากเนื้อหาทั้ง 8 เรื่องดังกล่าว สามารถจัดเป็นระบบได้ ดังนี้

ประเด็นที่ 1	ประเด็นที่ 2	ประเด็นที่ 3
1. ความเชื่อว่าชาติสุญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ	4. การไม่ให้ผลของทาน	2. ความเชื่อในไตรเพท
3. ความรู้ชัดในสิ่งที่ตั้งถาม	5. ทานที่ให้แล้วไม่มีผล	
6. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ		
7. ว่าด้วยการกล่าวคำที่ไร้สาระ		
8. เรื่องกายที่ไร้สาระ		

จากการสังเกตเนื้อหาทั้ง 8 เรื่องนี้ เนื้อหาส่วนใหญ่จะอยู่ในเนื้อหาของบริบทเรื่องที่ 1 คือ ความเชื่อว่าชาติสุญเป็นคำพูดที่ไร้สาระ เป็นประเด็นสำคัญ สะท้อนให้เห็น ว่า คำพูดนั้นเป็นเรื่องสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

คำพูดหรือวาจาที่เปล่งออกไปย่อมเป็นนายต่อผู้พูด คำพูดจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการสร้างความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะศีลข้อที่ 4 ที่ให้งดเว้นการพูดเท็จ ซึ่งนับสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนที่ดีคบหาหรือสมาคมกัน การไม่พูดเท็จเสียเลยจึงเป็นเรื่องที่ดีกว่า การรักษาศีลในข้อดังกล่าวถึงเป็นสิ่งที่พึงกระทำอยู่เป็น

นิตยหรือไม่ควรบกพร่องและในส่วนลักษณะของเนื้อหาของคำพูดนั้น กล่าวคือประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่สามารถถกเถียงกันได้ว่าเป็นอะไรอย่างใด คือ

1. การให้ผลของกรรมที่ทำมีหรือไม่อย่างไร 2. โลกหน้ามีอยู่หรือไม่อย่างไร 3. บิฎามารดา มีคุณหรือไม่อย่างไร 4. ใครที่สามารถรู้แจ้งด้วยตนเองเพียงลำพัง 5. มนุษย์คืออะไร เป็นอย่างไร 6. ตายแล้วไปไหน เป็นอย่างไร และ 7. ชีวิตของมนุษย์เป็นความว่างเปล่าหรืออย่างไร เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เบื้องต้นนี้ผู้เขียนเห็นว่า ยังมีความหลากหลายของประเด็นในการศึกษาวิเคราะห์เชื่อมโยงต่อไปได้อีก แต่เบื้องต้นนี้ในส่วนประเด็นที่เกี่ยวกับความเชื่อ ผู้เขียนเห็นว่าประเด็นที่สามารถถกเถียงกันได้คือความเชื่อที่ตามๆ กันมา โดยปราศจากการไตร่ตรองด้วยของผู้ศึกษาเองแล้วจะเป็นสิ่งที่ไร้ค่าหรือความหมายทั้งหมดทั้งสิ้นหรืออย่างไร แม้ว่าการกล่าวถึงประเด็นเหล่านี้จะชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกระในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร แต่ขณะเดียวกันอีกมุมหนึ่งหรือมุมตรงกันข้ามก็จะเห็นว่าอะไรคือสิ่งที่เป็สาระหรือแก่นอีกด้วย ถึงกระนั้นก็ตาม การมองถึงประเด็นเหล่านี้จะทำให้ขาดถึงการพิจารณาถึงบริบทแวดล้อมอื่นๆ ไปก็ตาม แต่ประเด็นเหล่านี้ก็ยังคงสามารถเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ได้มากอีกด้วย

ดังนั้น การศึกษาเพียงแต่ชื่อเรื่องของหัวข้ออาจไม่ได้ทำให้เข้าใจถึงเนื้อหาภายในทั้งหมด แต่เมื่ออ่านอย่างค่อย ๆ คิด ๆ จะเห็นว่าเป็นเช่นนั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การนำเสนอและตั้งข้อสังเกตของผู้เขียนไว้ในที่นี้นั้นเป็นเบื้องต้นต่อการศึกษาลึกและกว้างขวางต่อไป

จากประเด็นดังกล่าวที่ตั้งเป็นข้อสังเกตจะเห็นได้ว่า เมื่อหันกลับมาพิจารณาหรือมองถึงบริบทของสังคมยังเป็นปัญหาที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง อาจจะมีมองได้ในมุมมองทางด้านปรัชญาในมิติต่างๆ เช่น อภิปรัชญา ที่ถามหาความจริงแท้หรือความจริงสูงสุดหรือญาณวิทยาที่ถามว่าจะรู้อะไรเป็นอย่างไร จริงหรือไม่จริง ได้อย่างไรใช้อะไรในการตรวจสอบ หรือถามในเชิงจริยศาสตร์ที่ถามหา คุณค่า ถามหาสิ่งที่ดีหรือว่าควรหรือไม่อย่างไร

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม การศึกษา “เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” เป็นการชี้ชวนให้ขบคิดร่วมกันว่า สิ่งที่เรียกว่าไร้สารถนั้นยังทำให้ย้อนคิดกลับกันอีกว่า อะไรคือสิ่งที่เป็สาระให้พระพุทธศาสนา เพราะหากสามารถให้ผู้อื่นได้ขบคิดและตระหนักถึงว่าอะไรเป็นสิ่งที่เป็สาระในพระพุทธศาสนา ก็จะเป็นการก่อให้เกิดสิ่งที่เป็คุณูปการและเป็นการตระหนักร่วมกันว่าในเมื่อคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้วปฏิเสธว่าสิ่งที่กล่าวมานั้นเป็สิ่งไร้สาระแล้ว เราและท่านทั้งหลายจะเดินและปฏิบัติตนไปบนวิถีทางอันใดกันต่อไป

บรรณานุกรม

- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2540). **ทฤษฎีความจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระจาดูรงค์ อาจารย์สุโภ (ชูศรี). (2557). **การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องธาตุในพุทธปรัชญาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรคุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ (แปล). (2528). **พระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เม็ตรราย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัทธานุกรมพระไตรปิฎกเชิงวิจัยฉบับบาลี-ไทย เล่ม 1 (อ-องโคฬาริกตา). (2556). กรุงเทพฯ: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

วิเคราะห์คุณค่าทางปรัชญาในประเพณีวันสงกรานต์ Analyze the Philosophical Values in the Songkran Festival

พระมหานันต์ อนุตตโร

Pramaha Anan Uttalo

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา

M.A. Student Department of Buddhism and Philosophy

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School Mahamakut Buddhist University

E-mail : aunwiseta@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 1 สิงหาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 ธันวาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงคุณค่าทางปรัชญาที่อยู่ในประเพณีวันสงกรานต์ โดยการคิดค้นของบรรพชนที่มีการถ่ายทอดและสืบทอด ๆ กัน ทำให้สังคมไทยมีลักษณะที่โดดเด่น ประเพณีสงกรานต์นี้ เป็นปรัชญาที่มากด้วยคุณค่า จริยศาสตร์ที่เป็นปรัชญา สร้างคุณค่าอันเป็นกิจวัตรให้กับมนุษย์ในการดำเนินชีวิต กิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันสงกรานต์ สร้างความรักระหว่างครอบครัว ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ศาสนา อันเป็นคุณค่าทางปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในประเพณีวันสงกรานต์ และคู่สังคมไทยจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : ประเพณีวันสงกรานต์, ปรัชญาวันสงกรานต์, สังคมไทย

Abstract

This article discusses the philosophical values in the Songkran Festival which inventing of the ancestors that inherited and passed on to Thai Society. Songkran Festival is a great value Philosophy, Philosophical Ethics that creating value for humans in their lives. All activities in Songkran Festival that constructing love relationships between families, relatives, friends, religion, which is a philosophical value that has been in the Songkran Festival in Thai Society up to the present day.

Keywords : Songkran Festival, Songkran Philosophy, Thai Society

1. บทนำ

วันสงกรานต์ เป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้คนไทย ได้สร้างความสัมพันธ์อีกประเพณีหนึ่งของสังคมไทย ที่ทำสืบสานต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล จนเป็นประเพณีที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยและเป็นเอกลักษณ์ควรแก่การอนุรักษ์สืบทอดต่อรุ่นลูกหลาน ประเพณีสงกรานต์ ยังเป็นวันสำคัญ คือ วันขึ้นปีใหม่ของไทย ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแต่โบราณซึ่งถือเอาวันที่ 13 – 15 เมษายนของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่ ก่อนปัจจุบันที่จะมากำหนดเอาวันที่ 1 มกราคมของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่ ตามสากลนิยม ซึ่งวันสงกรานต์ที่จริง

นั่นคือ วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า วันมหาสงกรานต์ วันที่ 14 เป็นวันเนา วันที่ 15 เป็นวันเถลิงศก สังคมไทยได้รับอิทธิพลในทางศาสนา ทำให้การดำเนินชีวิตของสังคมไทยมีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นหลัก สังคมไทยจึงมีประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ตามกลุ่มชน ท้องถิ่น ภูมิภาคต่าง ๆ เห็นได้ว่าในทุก ๆ เดือนจะมีประเพณีในแต่ละชุมชนจัดขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคี ความสนุกสนาน ในแต่ละชุมชนนั้น ๆ ประเพณีสงกรานต์ก็เป็นอีกประเพณีหนึ่ง ที่ทำให้คนในสังคมไทยสร้างความสัมพันธ์กัน มีการละเล่นสาดน้ำ เข้าวัดทำบุญ สรงน้ำพระ ขอพรผู้สูงอายุ เป็นต้น ในทั่วทุกภูมิภาคของไทย จนเป็นเอกลักษณ์ถึงประเพณีไทยอันงดงาม วิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ที่ทำให้ประเพณีสงกรานต์เกิดขึ้นนี้ ถือว่าเป็นปรัชญาที่มีคุณค่า โดยผ่านกระบวนการคิดบวกกับการพัฒนาที่ผ่านระยะเวลา และแฝงไปด้วยจริยศาสตร์ที่ให้คุณค่าต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยได้เป็นอย่างดี ประเพณีสงกรานต์จึงไม่ใช่เป็นเพียงวันที่มีการเล่นสาดน้ำอย่างสนุกสนานเพียงอย่างเดียว ยังถือว่าเป็นวันครอบครัว สร้างคุณค่าให้เกิดขึ้น สร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว เป็นพลังชีวิตที่ครอบครัวมีให้กันและกัน สังคมมีให้กันและกัน ประเพณีนี้จึงเป็นประเพณีที่ทำให้สังคมไทย มีความสุขสนุกสนาน สร้างความสามัคคีของครอบครัว ชุมชน จนถึงสังคมส่วนรวม ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่งดงามและน่าภาคภูมิใจของสังคมไทย และทุกภาคส่วนของสังคมต้องร่วมใจกันรักษาประเพณีนี้ไว้ สิ่งที่ดีงามแบบนี้ ให้คงอยู่คู่สังคมไทยไปชั่วลูกชั่วหลาน เพราะสร้างคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตในแบบคนไทย

2. ประเพณีวันสงกรานต์

ประวัติความเป็นมา

“วันสงกรานต์” ถือว่าเป็นประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของไทยมาแต่โบราณ เป็นประเพณีที่มีงดงาม อ่อนโยน ที่แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิต และเต็มไปด้วยบรรยากาศของความกตัญญู ความสนุกสนาน ความอบอุ่น และการให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัด โดยใช้น้ำเป็นสื่อในการเชื่อมสัมพันธ์ไมตรี แม้ในปัจจุบันประเทศไทยเราจะนับวันที่ 1 มกราคมของทุกปีเป็นวันขึ้นปีใหม่แบบสากลนิยม แต่ด้วยลักษณะพิเศษ และกิจกรรมที่คนในชุมชนได้ถือปฏิบัติสืบเนื่องอย่างยาวนานไม่ว่าจะเป็นการเข้าวัดทำบุญ การอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสรงน้ำพระ การรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ การละเล่นสาดน้ำ และการละเล่น รื่นเริงต่าง ๆ ล้วนทำให้คนไทยส่วนใหญ่ยังถือประเพณีสงกรานต์เป็นปีใหม่มแบบไทย ๆ ที่เป็นเทศกาลแห่งความสนุกสนาน ความรักความสามัคคีของคนในครอบครัว และสังคม

คำว่า “สงกรานต์” มาจากภาษาสันสกฤต สงกรานติ แปลว่า คติของดวงอาทิตย์หรือดาวเคราะห์ดวงอื่น ๆ จากจักรหนึ่งไปสู่จักรหนึ่ง สงกรานติในความหมายภาษาไทย แปลว่า การย้ายที่ เคลื่อนที่คือการที่พระอาทิตย์ย่างขึ้นสู่ราศีเวลาขึ้นปีใหม่ ในปัจจุบันใช้ร่วมกับพิธีตรุษจีน เรียกว่าตรุษสงกรานต์ (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2543) “มหาสงกรานต์” อันหมายถึง การก้าวครั้งยิ่งใหญ่ซึ่งนับเป็นครั้งสำคัญ เพราะถือว่าวันนี้เป็นวันขึ้นปีใหม่ ตามคติพราหมณ์ โดยเป็นการนับทางสุริยคติ ซึ่ง จะตกในราววันที่ 13, 14 หรือ 15 เมษายน ซึ่งแต่ละวันจะมีชื่อเรียกเฉพาะ ดังนี้

วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “วันมหาสงกรานต์” หมายถึง วันที่ พระอาทิตย์เคลื่อนเข้าสู่ราศีเมษอีกครั้ง หลังจากผ่านเข้าสู่ราศีอื่น ๆ แล้วจน ครบ 12 เดือน

วันที่ 14 เมษายน “วันเนา” แปลว่า วันอยู่ หมายถึง วันที่ดวงอาทิตย์ เคลื่อนเข้าสู่ราศีเมษอันเป็นราศีตั้งต้นปีเข้าที่เข้าทางเรียบร้อยแล้ว

วันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “วันเถลิงศก” เป็นวันเปลี่ยนจุลศักราชใหม่ ถือเป็นวันเริ่มศกใหม่ การกำหนดให้อยู่วันนี้ ก็เพื่อให้แน่ใจว่า ดวงอาทิตย์โคจร ขาดจากราศีมีนมาสู่ราศีเมษแล้วอย่างน้อย 1 องศา ทั้งสามวันนี้ ถ้าหากดูตามประกาศสงกรานต์ อันเป็นการคำนวณ ตามหลักโหราศาสตร์จริงๆ แล้วก็จะมีการ

คลาดเคลื่อนไม่ตรงกันบ้าง เช่น วันมหาสงกรานต์ อาจจะเป็นวันที่ 14 เมษายน แทนที่จะเป็นวันที่ 13 เมษายน แต่เพื่อให้จดจำได้ง่าย และ ไม่สับสน จึงกำหนดเรียกตามที่กล่าวข้างต้น

ในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี นอกจากจะเป็นวันมหาสงกรานต์แล้ว รัฐบาลยังกำหนดให้เป็น “วันผู้สูงอายุแห่งชาติ” อีกด้วย เพื่อให้ลูกหลานได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็น บุพการี ผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ในชุมชนที่ได้ทำคุณประโยชน์แก่สังคมนั้น ๆ มาแล้ว

ส่วนวันที่ 14 เมษายน ของทุกปี รัฐบาลก็ได้กำหนดให้เป็น “วันครอบครัว” เพราะเห็นว่าช่วงดังกล่าว เป็นระยะเวลาที่ประชาชน ส่วนใหญ่เดินทางกลับไปหาครอบครัว จึงเป็นช่วงเวลาแห่งความรักความอบอุ่นที่จะ ได้พบกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตาและทำกิจกรรมกันในครอบครัว (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562)

ตำนานนางสงกรานต์ทั้ง 7

สำหรับเรื่องราวความเป็นมาของนางสงกรานต์นั้น มีบันทึกไว้บนจารึกที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กล่าวตามพระบาลีฝ่ายรามัญว่า เมื่อต้นจักรกัปปะมีเศรษฐีคนหนึ่งรวยทรัพย์แต่ไม่มีบุตรไว้สืบทอด โดยบ้านของ เศรษฐีคนนี้ตั้งอยู่ใกล้กับนักเลงสุราที่มีบุตรสองคน วันหนึ่งนักเลงสุราต่อว่าเศรษฐีที่ไม่มีบุตร จนกระทั่งเศรษฐี น้อยใจ จึงได้บวงสรวงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตร แต่แม้ว่าเศรษฐีจะตั้งจิตอธิษฐานอยู่นาน กว่าสามปี ก็ยังไม่มีความว่าจะมีบุตร

กระทั่งในวันหนึ่งเป็นช่วงที่พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษ เศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำ พอไปถึง ก็ได้นำข้าวสารลงล้างในน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหุงบูชาอธิษฐานขอบุตรกับรุกขเทวดาในต้นไทรนั้น รุกขเทวดาเห็นใจ เศรษฐีจึงเหาะไปเฝ้าพระอินทร์ ไม่ช้าพระอินทร์ก็มีเมตตาประทานเทพบุตรให้องค์หนึ่งนาม "ธรรมบาล" ลงไป ปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี ไม่ช้าเทพบุตรก็คลอดออกมา เศรษฐีจึงตั้งชื่อให้กุมารน้อยนี้ว่า "ธรรมบาลกุมาร" และได้ปลุกปราสาทไว้ใต้ต้นไทรให้กุมารน้อยอยู่อาศัย

เมื่อธรรมบาลกุมาร โตขึ้นได้เรียนรู้ภาษานก และอายุได้เจ็ดขวบ ก็ได้เรียนไตรเภทจบ ธรรมบาลกุมาร จึงได้เป็นอาจารย์บอกมงคลต่าง ๆ แก่คนทั้งหลาย อยู่มาวันหนึ่ง ท้าวกบิลพรหม ได้ลงมาถามปัญหาเกี่ยวกับธรรม บาลกุมาร 3 ข้อ โดยตั้งเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าธรรมบาลกุมารตอบได้ก็จะตัดเศียรบูชา แต่ถ้าตอบไม่ได้จะตัดศีรษะ ธรรมบาลกุมารเสีย ซึ่งปัญหาที่ท้าวกบิลพรหมถามธรรมบาลกุมาร ก็คือ “ตอนเช้าราศีอยู่ที่ไหน ตอนเที่ยงราศี อยู่ที่ไหน และตอนค่ำราศีอยู่ที่ไหน”

เมื่อได้ฟังคำถามดังนั้น ธรรมบาลกุมาร ไม่สามารถตอบได้ จึงขอผิดผ่อนท้าวกบิลพรหมไปอีก 7 วัน ระหว่างนั้น ธรรมบาลกุมาร ก็ได้พยายามคิดหาคำตอบ กระทั่งล่วงเข้าวันที่ 6 ธรรมบาลกุมารก็ลงจากปราสาท มานอนอยู่ใต้ต้นตาล โดยคิดว่า หากไม่สามารถตอบปัญหานี้ได้ ก็ขอตายในที่ลี้ภัยดีกว่าไปตายด้วยอาญาของ ท้าวกบิลพรหม

นับเป็นความโชคดีที่ธรรมบาลกุมารสามารถฟังภาษานกได้ และบังเอิญบนต้นไม้มีนกอินทรี 2 ตัว ตัว หนึ่งเมื่อยเกาะทำรังอยู่ ธรรมบาลกุมารจึงได้ยืนนกสองตัวผิวเมื่อยสนทนากัน โดยนางนกอินทรีถามสามีว่า พรุ่งนี้จะ ไปหาอาหารแห่งใด สามีได้ตอบนางนกไปว่า เราจะไปกินศพธรรมบาลกุมาร ซึ่งจะถูกท้าวกบิลพรหมฆ่า เพราะ เหตุแห่งการตอบปัญหาไม่ได้ นางนกจึงถามว่าคำถามที่ท้าวกบิลพรหมถามคืออะไร สามีก็เล่าให้ฟัง ซึ่งนางนกก็ ไม่สามารถตอบได้ สามีจึงเฉลยว่า ตอนเช้าราศีจะอยู่ที่หน้า คนจึงต้องล้างหน้าทุก ๆ เช้า ตอนเที่ยงราศีจะอยู่ที่ อก คนจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก ส่วนตอนเย็นราศีจะอยู่ที่เท้า คนจึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน

เมื่อได้ยินดังนั้น ธรรมบาลกุมาร ก็ได้จดจำสิ่งที่สามีนกพูดไว้ กระทั่งวันรุ่งขึ้น ธรรมบาลกุมาร ได้นำ คำตอบดังกล่าวไปตอบกับท้าวกบิลพรหม เมื่อท้าวกบิลพรหมเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ท้าวกบิลพรหมจึงตรัสเรียกธิดา ทั้งเจ็ด อันเป็นบาทบาจาริกาพระอินทร์มาประชุมพร้อมกัน แล้วบอกว่าจะตัดเศียรบูชาธรรมบาลกุมาร ตามคำ ท้าไว้ แต่ปัญหาก็คือ ถ้าพระเศียรของพระองค์หากตกไปอยู่ที่ใด ก็จะเป็นอันตรายต่อที่นั้น อย่างเช่น หากตั้ง

เศียรไว้บนแผ่นดินไฟก็จะไหม้โลก แต่ถ้าจะโยนขึ้นไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง หรือถ้าจะทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้งขาด

ด้วยเหตุนี้ ท้าวทิลพรหม จึงมอบหมายให้ธิดาทั้ง 7 ผลัดเวรกันนำพานมารองรับเศียร โดยให้นางทงษะ ผู้เป็นธิดาองค์โตเป็นผู้เริ่มต้น ซึ่งนางทงษะก็ได้อันเชิญพระเศียรของท้าวทิลพรหมเวียนขวารอบเขาพระสุเมรุ 60 นาที จากนั้นนำไปประดิษฐานไว้ในถ้ำคันธุลี ณ เขาไกรลาศ และเมื่อครบกำหนด 365 วัน ซึ่งโลกสมมุติว่าเป็นปีหนึ่งเวียนมาถึงวันมหาสงกรานต์ เทพธิดาทั้ง 7 ก็จะทรงพาหะของตน ผลัดเวรกันมาอันเชิญพระเศียรของบิดาออกแห่ ทำเช่นนี้ทุก ๆ ปี และเนื่องจากเทพธิดาทั้ง 7 ปรากฏตัวในวันมหาสงกรานต์เป็นประจำ จึงได้ชื่อว่า "นางสงกรานต์" ส่วนท้าวทิลพรหมนั้น นัยก็คือ พระอาทิตย์ เพราะทิล หมายถึง สีแดง (จ.เปรียญ, มปป)

นางสงกรานต์จึงเป็นความเชื่ออีกอย่างของคนไทย หากว่าวันสงกรานต์ตรงกับวันใด นางสงกรานต์นั้น ก็จะเป็นผู้อัญเชิญเศียรของบิดา และเป็นการทำนายทายทักถึงความอุดมสมบูรณ์หรือความคลาดแคลนของข้าวกล้า พืชพรรณธัญญาหารต่าง ว่าปีนี้เป็นอย่างไร ธิดาของท้าวทิลพรหม มีนามประกูประจำแต่ละวัน และคำทำนาย ดังนี้

นางทงษะเทวี

ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม ทงษะเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกทับทิม อาภรณ์แก้วปัทมราช ภูษาหรรษุมพ (ผลมะเดื่อ) พระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงสังข์ เสด็จมาบนหลังครุฑ

คำทำนาย : ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันมหาสงกรานต์ ปีนั้นพืชพันธุ์ธัญญาหารไม่สู้จะงอกงามนัก ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันเนา ข้าวจะตายฝอย คนต่างดาวจะเข้าเมืองมาก ท้าวพระยาจะร้อนใจ ถ้าวันอาทิตย์เป็นวันเถลิงศก พระมหากษัตริย์จะมีพระบรมเดชานุภาพ ปราบศัตรูได้ทั่วทุกทิศ

นางโคราคะเทวี

ถ้าวันจันทร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม โคราคะเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกป๊อบ อาภรณ์แก้วมุกดา ภูษาหรรเสถิง (น้ำมัน) พระหัตถ์ขวาทรงขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จมาบนหลังพยัคฆ์ (เสือ)

คำทำนาย : ถ้าวันจันทร์เป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนคุณหญิง คุณนายทั้งหลายจะเรื่องอำนาจ ถ้าวันจันทร์เป็นวันเนา มักเกิดความขัดแย้ง และเกลียดจะแพง นางพญาจะร้อนใจ ถ้าวันจันทร์เป็นวันเถลิงศก พระราชินีและท้าวนางฝ่ายในจะมีความสุขสำราญ

นางรากษสเทวี

ถ้าวันอังคารเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม รากษสเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกบัวหลวง อาภรณ์แก้วโมรา ภูษาหรรโลहित พระหัตถ์ขวาทรงตรีศูล พระหัตถ์ซ้ายทรงธนู เสด็จมาบนหลังวราหะ (หมู) แต่ทางล้านนาจะมีความเชื่อว่าวันอังคาร ชื่อ นางรากษสเทวี

คำทำนาย : ถ้าวันอังคารเป็นวันมหาสงกรานต์ โจรผู้ร้ายจะชุกชุม จะเกิดการเจ็บไข้ร้ายแรง แต่ถ้าวันอังคารเป็นวันเนา ผลหมากรากไม้จะแพง ถ้าวันอังคารเป็นวันเถลิงศก ข้าราชการทุกหมู่เหล่าจะมีความสุข มีชัยชนะแก่ศัตรูหมู่พาล

นางมณฑาเทวี

ถ้าวันพุธเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม มณฑาเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกจำปา อาภรณ์แก้วไพฑูรย์ ภูษาหรรณมเนย พระหัตถ์ขวาทรงเข็ม พระหัตถ์ซ้ายทรงไม้เท้า เสด็จมาบนหลังคัทรภะ (ลา)

คำทำนาย : ถ้าวันพุธเป็นวันมหาสงกรานต์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จะได้รับการยกย่องจากต่างประเทศ ถ้าวันพุธเป็นวันเนา ข้าวปลาอาหารจะแพง แม่หม้ายจะพลัดที่อยู่ ถ้าวันพุธเป็นวันเถลิงศก บรรดานักปราชญ์ราชบัณฑิตจะมีความสุขสำราญ

นางกิริณีเทวี

ถ้าวันพฤษภาคมเป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม กิริณีเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกมณฑา อาภรณ์แก้วมรกต ภักษาหารถั่ว งา พระหัตถ์ขวาทรงขช้าง พระหัตถ์ซ้ายทรงปืน เสด็จมาบนหลังคชสาร (ช้าง)

คำทำนาย : ถ้าวันพฤษภาคมเป็นวันมหาสงกรานต์ ผู้น้อยจะแพ้ผู้เป็นใหญ่ และเจ้านาย ถ้าวันพฤษภาคมเป็นวันเนา ผลไม้จะแพง ราชตระกูลจะมีความร้อนใจ ถ้าวันพฤษภาคมเป็นวันเถลิงศก สมณชีพราหมณ์จะปฏิบัติกรณียกิจอันดีงาม

นางกิมิทาเทวี

ถ้าวันศุกร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม กิมิทาเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกจกกลนี อาภรณ์แก้วบุษราคัม ภักษาหารกล้วยน้ำ พระหัตถ์ขวาทรงขรรค์ พระหัตถ์ซ้ายทรงพิณ เสด็จมาบนหลังมึงสา (ควาย)

คำทำนาย : ถ้าวันศุกร์เป็นวันมหาสงกรานต์ พิษพันธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์ ฝนชุก พายุพัดแรง ผู้คนจะเป็นโรคตาและเจ็บไข้มาก ถ้าวันศุกร์เป็นวันเนา พริกจะแพง แร้งกาจะเป็นโรค สัตว์ป่าจะเป็นอันตราย แม่หม้ายจะมีลาภ ถ้าวันศุกร์เป็นวันเถลิงศก พ่อค้าคหบดีจะทำมาค้าขึ้น มีผลกำไรมาก

นางมโหธรเทวี

ถ้าวันเสาร์เป็นวันมหาสงกรานต์ นางสงกรานต์นาม มโหธรเทวี ทรงพาหุรัดทัดดอกสามหาว อาภรณ์แก้วนิลรัตน์ ภักษาหารเนื้อทรายพระหัตถ์ขวาทรงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงตรีศูล เสด็จมาบนหลังมยุรา (นกยูง)

คำทำนาย : ถ้าวันเสาร์เป็นวันมหาสงกรานต์ โจรผู้ร้ายจะชุกชุม จะเกิดการเจ็บไข้ร้ายแรง ถ้าวันเสาร์เป็นวันเนา ข้าวปลาจะแพง ข้าวจะได้น้อย ผลไม้จะแพง น้ำน้อย จะเกิดเพลิงกลางเมือง ขุนนางจะต้องโทษ ถ้าวันเสาร์เป็นวันเถลิงศก บรรดาทหารทั้งปวงจะมีชัยชนะแก่ข้าศึกศัตรู

นางสงกรานต์ผู้เป็นธิดาของท้าวทนต์พรหม หรือท้าวมหาสงกรานต์ และเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช ซึ่งมีหน้าที่ในการรับศีระของท้าวมหาพรหม แห่รอบเขาพระสุเมรุในแต่ละรอบปี หรือในวันสงกรานต์นั่นเอง โดยมีเกณฑ์กำหนดที่ว่าวันสงกรานต์ คือ วันที่ 13 เมษายน ตรงกับวันใดก็ให้นางสงกรานต์ประจำวันนั้นเป็นผู้แห่ ดังนั้นในแต่ละปี นางสงกรานต์ แต่ละนางจะทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันตามวันมหาสงกรานต์ และจะมีนาม อาหาร อาวุธ สัตว์ที่เป็นพาหนะต่าง ๆ กัน ดังได้อธิบายมาข้างต้น

3. คุณค่าทางปรัชญาของวันสงกรานต์

วันสงกรานต์ ถือเป็นประเพณีการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ของไทยที่ยึดถือปฏิบัติมาแต่โบราณ ช่วงวันสงกรานต์จึงเป็นวันแห่งความเอื้ออาทร ความรัก ความผูกพัน ที่มีต่อกันทั้งครอบครัว ชุมชน สังคม และศาสนา แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปสู่สังคมในวงกว้าง และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนทัศนคติ และความเชื่อส่วนนั้นไปและในความเชื่อดั้งเดิมที่ใช้สัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบหลักในพิธี ได้แก่ การใช้น้ำเป็นตัวแทน แก้วกันกับความหมายของฤดูร้อน ช่วงเวลาที่พระอาทิตย์เคลื่อนเข้าสู่ราศีเมษ ใช้น้ำรดให้แก่กันเพื่อความชุ่มชื้น และขอพรจาก บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย รวมทั้งแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ การสร้างความสมัคสมานสามัคคีในชุมชน ได้แก่ การร่วมกันทำบุญให้ทาน การก่อพระเจดีย์ทรายและเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การเล่นสาดน้ำเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน นอกจากนี้ยังสร้างความรู้สึกผูกพันกลมเกลียวต่อบุคคลในสังคมเดียวกัน และสร้างความรู้สึกหวงแหนในสาธารณสมบัติของสังคม และสิ่งแวดล้อมโดยการช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือน วัดวาอาราม ตลอดจนอาคารสถานที่สถานที่ต่าง ๆ

ก่อนวันสงกรานต์ มักจะเป็นการเตรียมความพร้อม เพื่อความเป็นสิริมงคลในการจะเริ่มต้นชีวิตวันขึ้นปีใหม่ เพราะการเตรียมตัวในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการทำมาค้าขาย การจัดทำอาหารไป

ทำบุญ ฯลฯ จะทำให้ รู้สึกสดชื่น มีความหวังและรอคอยด้วยความสุข อีกทั้งการได้ทำความสะอาดบ้าน ก็เหมือนการได้ฝึกชำระจิตใจล่องหน้าไปในตัว

ช่วงวันสงกรานต์ เมื่อสงกรานต์มาถึงก็จะได้เป็นเวลาที่ทุกคนยิ้มแย้ม แจ่มใส จิตใจสดชื่น เบิกบาน เพราะมีเวลาหยุดจากการงานต่าง ๆ หลายวัน ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัว และทำกิจกรรมร่วมกันได้ ซึ่งกิจกรรมที่ควรปฏิบัติ มีดังนี้

ทำบุญตักบาตร หรือนำอาหารไปถวายพระที่วัด ถือเป็นการสืบทอด และทำนุบำรุงพุทธศาสนา อีกทั้งช่วยกล่อมเกล่าจิตใจ รู้จักการให้ การเสียสละ โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทน

ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ แก่บรรพบุรุษ หรือการทำบุญอุทิศ เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มี พระคุณ และผู้ล่วงลับไปแล้ว

การสงฆ์น้ำพระ จะมี 2 แบบ คือ การสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและ สงฆ์น้ำพระภิกษุสามเณร เพื่อแสดงความเคารพต่อปูชนียบุคคล ที่ดำรงสืบทอดพระพุทธศาสนา และเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เมื่อเริ่มศักราชใหม่

การก่อเจดีย์ทราย จุดประสงค์ก็เพื่อให้พระภิกษุ ได้นำทรายไปใช้ประโยชน์ในการ ก่อสร้างหรือใช้ถมพื้นที่ต่อไป สมัยก่อนคนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัด จึงถือว่าทรายอาจติดเท้าออกไป เมื่อถึงปีจึงควรจะขนทรายไปใช้ คั้น ปัจจุบันการก่อเจดีย์ทรายอาจ จะเหลือเพียงรูปแบบ ซึ่งอาจจะปรับเปลี่ยนเป็นทำบุญในรูปแบบอื่นแทนได้

การรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ เป็นการแสดงความเคารพและความกตัญญูทวนเวียนต่อผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะผู้มีอาวุโสน้อยพึงปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสมาก เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

การละเล่นรื่นเริงหรือมหรสพต่าง ๆ เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์และเพื่อ ความสนุกสนานรวมทั้งเป็นการสืบสานมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป เช่น ลิเก ลำตัด โปงลาง หมอลำ ผีตาโขน หนังตะลุง และโนรา เป็นต้น

ปัจจุบันแม้ประเพณีสงกรานต์ในหลายท้องที่จะมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันมากขึ้น โดยเฉพาะตามจังหวัดใหญ่ ๆ ที่ได้จัดขึ้น อย่างไรก็ตามในแต่ละภูมิภาคก็ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่น่าสนใจ และควรแก่การอนุรักษ์สืบทอด คือ

ภาคเหนือ หรือที่เรียกว่า ล้านนา เขาจะเรียกวันที่ 13 เมษายน ว่า “วันสังกรานต์ล่อง” (อ่าน สังขานล่อง) หมายถึง วันที่ปีเก่าผ่านไป หรือวันที่ สังขารร่างกายแก่ไปอีกปี วันนี้นั่นเช้าจะมีการยิงปืน หรือจุดประทัดเพื่อ ขับไล่เสนียดจัญไร จากนั้นก็จะมีการทำความสะอาดบ้านเรือน ชำระล้างร่างกาย รวมทั้งแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่เพื่อต้อนรับปีใหม่

วันที่ 14 เมษายน เรียก “วันเนา” หรือ “วันดา” จะเป็นวันเตรียมงาน ต่าง ๆ เช่น เครื่องสังฆทาน อาหารที่จะไปทำบุญและแจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน วันนี้อาจที่เรียก “วันเนา” เพราะถือว่าเป็นวันห้ามพูดจาหยาบคาย เพราะเชื่อ ว่าจะทำให้ปากเน่า ไม่เจริญ

วันที่ 15 เมษายน เรียก “วันพญาวัน” หรือ “วันเถลิงศก” ถือว่าเป็นวัน เริ่มต้นปีใหม่เป็นวันที่ชาวบ้านจะทำบุญประกอบกุศล เลี้ยงพระ ฟังธรรม อุทิศ ส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ นำไม้ไผ่ค้ำต้นโพธิ์ รดน้ำดำหัวขอพรผู้ใหญ่ คำว่า “ดำหัว” ปกติ แปลว่า “สระผม” แต่ในทางประเพณีสงกรานต์ หมายถึง การไปแสดงความเคารพ ขอโอสิกรรมที่อาจจะล่วงเกินในเวลาที่ผ่านมาและขอพรจากท่าน โดยมีดอกไม้ธูปเทียนและน้ำหอมที่เรียกว่า “น้ำขมิ้น ส้มป่อย” (ประกอบด้วยน้ำสะอาดผสมดอกไม้แห้ง เช่น สารภี หรือดอกคำฝอย และผักส้มป่อยเผา ไฟ) พร้อมทั้งนำของมาอบผู้ใหญ่ เช่น ผลไม้เสื้อผ้า อาหาร ฯลฯ เมื่อผู้ใหญ่กล่าวโอสิกรรมและอวยพร ท่านจะใช้มือจุ่มน้ำขมิ้นส้มป่อยลูบศีรษะตนเอง

ถัดจากวันพญาวันเรียกว่า วันปากปี จะมีการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีสืบชะตา และการทำบุญขึ้นท้าวหิ้งสี่ (คือการไหว้ เทวดาประจำทิศ) รวมถึงการจุดเทียนต่ออายุชะตาภายในบ้าน

นอกจากนี้หลายท้องที่ยังจัดการละเล่นรื่นเริง สนุกสนาน มีมหรสพ การแสดง หรือมีการจัดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเสริมไปด้วยการประกวด กลองมอชิง กีฬาพื้นเมือง เป็นต้น

ภาคอีสานหรือตะวันออกเฉียงเหนือ ประเพณีสงกรานต์จะจัดกิจกรรม 3 วันบ้าง 5 วันบ้าง หรืออาจจะ 7 วัน ก็แล้วแต่ท้องถิ่นกำหนด โดยวันแรกจะตรงกับวันที่ 13 เมษายน กิจกรรมที่จัดจะคล้ายกับทางภาคเหนือ กิจกรรมหลัก ๆ คือ สรงน้ำพระพุทธรูป ซึ่งส่วนใหญ่จะทำอยู่วันเดียว โดยมากจังหวัดจะจัด ขบวนแห่ ประกอบด้วยพระพุทธรูปและบิรवार อื่น ๆ เมื่อแห่เสร็จก็จะมีการสรงน้ำพระพุทธรูป และพระสงฆ์ตามลำดับ

จากนั้นก็มักมีการทำบุญอุทิศบรรพบุรุษ ที่เรียกว่าสักรอนิจจา ในช่วงเทศกาลสงกรานต์นี้ คนอีสานที่ไปทำมาหากินหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ต่างถิ่น มักจะเดินทางกลับภูมิลำเนาในวันสงกรานต์เพื่อรวมญาติและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว

นอกจากนี้มีการปล่อยสัตว์ ปล่อยนกปล่อยปลา ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ก็มีการรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ การแสดง และการละเล่นต่าง ๆ ตามประเพณีท้องถิ่น ด้านคนหนุ่มสาวและเด็ก ๆ ก็จะเล่นสาดน้ำกันด้วยความสนุกสนาน เชื่อมสัมพันธ์กันและกัน โดยก่อนวันสงกรานต์จะมีการทำความสะอาด การเตรียมอาหารและทุกสิ่งไว้ให้พร้อมเพื่อจะได้งดการทำ

ภาคกลาง ประเพณีสงกรานต์ในภาคกลางจะมีกิจกรรมหลัก ๆ คล้ายภาคอื่น ๆ เช่นกันคือการทำ ความสะอาดบ้านเรือน เครื่องใช้ต่าง ๆ ก่อนวันสงกรานต์ ครั้นถึงวันสุกดิบ (ก่อนสงกรานต์หนึ่งวัน) ก็จะเป็น การเตรียมอาหารคาวหวานไปทำบุญ ตักบาตร หรือนำไปถวายพระที่วัด ซึ่งอาหาร/ขนมที่นิยมทำในเทศกาลนี้ ได้แก่ ข้าวแช่ ข้าวเหนียวแดง กะละแม ลอดช่อง เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมีทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ การสรงน้ำพระพุทธรูปและ พระสงฆ์ การรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ การละเล่นพื้นบ้าน การจัดงานประเพณี สงกรานต์ การจัดขบวนแห่ การขนทรายเข้าวัดและก่อพระเจดีย์ทราย เป็นต้น

ภาคใต้ จะเรียก “วันสงกรานต์” ว่า “ประเพณีวันว่าง” ถือว่าเป็นวันละวางกายและใจจากภารกิจปกติ ซึ่งตามประเพณีจะจัดกิจกรรม 3 วัน คือ วันที่ 13, 14 และ 15 เมษายนของทุกปี

วันที่ 13 เมษายน เรียกว่า “วันเจ้าเมืองเก่า” หรือ “วันส่งเจ้าเมืองเก่า” เพราะเชื่อว่าเทวดารักษาบ้านเมืองกลับไปชุมนุมกันบนสวรรค์ ในวันนี้นักจะเป็นวันทำความสะอาดบ้านเรือน และเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ รวมทั้งทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ที่เรียกว่า ลอยเคราะห์ หรือลอยแพ เพื่อให้เคราะห์กรรมต่าง ๆ ลอยตามไปกับเจ้าเมืองเก่าไป และมักจะมีการสรงน้ำพระพุทธรูปสำคัญในวันนี้

วันที่ 14 เมษายน เรียกว่า “วันว่าง” คือวันที่ปราศจากเทวดาที่รักษาเมือง ดังนั้นชาวบ้านก็จะงดงานอาชีพต่าง ๆ แล้วไปทำบุญที่วัดและรดน้ำขอพรผู้ใหญ่

ส่วนวันที่ 15 เมษายน เรียกว่า “วันรับเจ้าเมืองใหม่” คือวันรับเทวดาองค์ใหม่ที่ได้รับมอบหมายให้มาดูแลเมืองแทนองค์เดิม วันนี้อาณาประชาราษฎร์จะแต่งตัว ด้วยเสื้อผ้า เครื่องประดับใหม่ แล้วนำอาหารไปทำบุญที่วัด

นอกจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ชาวใต้ยังมีการปล่อยนกปล่อยปลา การก่อเจดีย์ทรายและการเล่นสาดน้ำ เช่นเดียวกับภาคอื่น ๆ และในสมัยก่อนแต่ละหมู่บ้านจะมีคณะเพลงบอกออกไปตระเวนร้องตามชุมชนหรือหมู่บ้าน โดยจะมีการร้องเป็นตำนานสงกรานต์ หรือเพลงอื่น ๆ ตามที่เจ้าของบ้านร้องขอด้วย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562)

วันแห่งความผูกพันของคนในครอบครัว

เมื่อวันสงกรานต์เข้ามาถึง การได้อยู่กับครอบครัวเป็นความสุขอย่างมาก ที่แต่ละครอบครัวจะได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัว เช่น พ่อแม่จะเตรียมเสื้อผ้าใหม่พร้อมเครื่องประดับให้ลูกหลานไปทำบุญ ลูกหลานก็จะเตรียมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มให้ผู้ใหญ่ได้สวมใส่หลังการรดน้ำขอพร เมื่อถึงวันสงกรานต์ทุกคนจะหาโอกาสกลับบ้านไปหาพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ รดน้ำขอพรเพื่อเป็นสิริมงคลในการเริ่มต้นปีใหม่ และเป็นกำลังใจซึ่งกันและกันในการดำรงชีวิตอยู่ต่อไป

วันสงกรานต์เป็นวันแห่งการแสดงความกตัญญู โดยการปรนนิบัติต่อพ่อแม่และผู้มีพระคุณที่มีชีวิตอยู่ และทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

วันสงกรานต์เป็นวันที่ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในชุมชน เช่น ได้ พบปะสังสรรค์ ได้ทำบุญร่วมกัน และได้เล่นสนุกสนานรื่นเริงกันในยามบ่ายหลังจากการทำบุญ โดยการเล่นรดน้ำในหมู่เพื่อนฝูงและคนรู้จัก และการละเล่นตามประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

วันสงกรานต์เป็นประเพณีที่ก่อให้เกิดความเอื้ออาทรต่อสิ่งแวดล้อม เพราะก่อนวันสงกรานต์ทุกคนจะช่วยกันทำความสะอาดบ้านเรือนสิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างให้สะอาดหมดจด เพื่อจะได้ต้อนรับปีใหม่ด้วยความแจ่มใส เบิกบาน นอกจากนี้ควรช่วยกันทำความสะอาดวัดวาอาราม ที่สาธารณะ และอาคารสถานที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย

วันสงกรานต์เป็นวันทำบุญครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของพุทธศาสนิกชน โดยการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และสงฆ์น้ำพระ การสัทธิทาในการทำบุญทำทาน ถือเป็นการเกื้อกูลสูงสุดของมนุษยชาติ และการถือศีลปฏิบัติธรรมเป็นเหตุแห่งความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต และสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนามาได้จนถึงปัจจุบัน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความหมาย สาระ และคุณค่าของวันสงกรานต์ดังกล่าว ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยเราจึงควรเลือกประเพณีปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นแก่นแท้ หรือที่เป็นเนื้อหาสาระของประเพณีสงกรานต์อย่างแท้จริง กิจกรรมใดที่หลงเหลือแต่เพียงรูปแบบแต่ขาดซึ่งความหมายที่แท้จริง เช่น การก่อพระเจดีย์ทราย ซึ่งปัจจุบันมิได้ทำเพื่อวัตถุประสงค์ในการให้พระภิกษุสงฆ์ได้นำทรายไปใช้ในการก่อสร้างวัดหรือการปล่อยนกปล่อยปลา ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นธุรกิจเพื่อซื้อ - ขาย ก็อาจจะมีความจำเป็นต้องยกเลิกไปหรือปรับปรุงเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัยหากจำเป็น

4. วิเคราะห์คุณค่าทางปรัชญาในประเพณีวันสงกรานต์

คนสมัยโบราณได้คิดค้นประเพณีในแต่ละเดือนขึ้นมาเพื่อให้คนในสังคมได้มีโอกาสพบปะ ร่วมกันทำกิจกรรม โดยมีวิถีชาวบ้านเป็นหลัก ประเพณีสงกรานต์ก็เป็นหนึ่งในประเพณีทั้งหลาย ประเพณีสงกรานต์ในแต่ละท้องถิ่นแม้จะเรียกอย่างเดียวกัน กิจกรรมที่จัดมีเหมือนกันบ้างและแตกต่างกันบ้าง ก็มีปรับเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตของชุมชน สังคมนั้น ๆ แต่สาระสำคัญยังอยู่ที่ “น้ำ” โดยใช้ น้ำเป็นแกนหลักของประเพณี เป็นสื่อให้มีความสำคัญ สร้างคุณค่าของประเพณีนี้

สงกรานต์สำคัญที่น้ำ มนุษย์ขาดอาหารได้หลายวัน แต่ขาดน้ำได้ไม่นาน น้ำจึงมีส่วนสำคัญสำหรับมนุษย์ การใช้น้ำมาสร้างประเพณีจึงเป็นความฉลาดของบรรพบุรุษ และถ้ามองว่า วันสงกรานต์ เป็นเพียงวันหยุดเล่นสาดน้ำ ก็จะเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ความสนุกสนานเท่านั้น วันสงกรานต์ไม่ใช่เป็นแค่วันสนุกสนานอย่างเดียว ยังเป็นวันที่ให้คุณค่าแก่ชีวิตของคนไทย ที่สร้างคุณประโยชน์มากมาย สร้างความเชื่อ ความสัมพันธ์ ความรัก ความสามัคคี ให้เกิดขึ้น ตามที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น และพอจะอธิบายให้เห็นคุณค่าที่แฝงไปด้วยปรัชญาชีวิตในวันสงกรานต์ ที่เหล่าบรรพชนได้มีทัศนะวางรูปแบบในการดำเนินชีวิตมาในรูปแบบ

ประเพณีวัฒนธรรม ที่เราคนรุ่นหลังสมควรประพฤติปฏิบัติในวันสงกรานต์ เพื่อสืบทอดความดีงามของคุณค่าของประเพณีนี้ไว้ต่อไป

อนึ่ง ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีค่านิยมและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ที่แตกต่างกันออกไป ก็สมควรให้ปฏิบัติไปตามนั้น เพื่อเป็นการเคารพภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้กลั่นกรองเลือกสรรแล้วว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง ดังนั้น การจะเปลี่ยนแปลงใด ๆ จึงขึ้นกับวิจารณ์ญาณของเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ โดยตรง ที่จะเลือกรับหรือไม่รับสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งสิ่งใหม่ ๆ ที่แทรกเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง

ในตำนานสงกรานต์ ถ้าเราได้ศึกษาดูจะเห็นตัวละครที่เด่น ๆ อยู่สามท่าน คือท้าวทศพรหม ธรรมบาลกุมาร และเหล่านางสงกรานต์ ถ้าเราพิจารณาให้ดีเราจะเห็นว่า ตำนานเรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเพียงนิทานที่เล่าให้เราทราบความเป็นมาเท่านั้น ตัวละครที่แฝงไปด้วยปรัชญา คติธรรม สามารถนำไปเป็นแบบอย่าง ปฏิบัติตามได้มากมาย อย่างเช่น ท้าวทศพรหม ท่านมีคุณสมบัติสำคัญ 4 ประการ คือ “เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา” หากผู้ใหญ่ในสังคมมีคุณธรรมเหมือนกับท้าวทศพรหม โลกก็สงบร่มเย็น และท่านมีความซื่อสัตย์ วาจาสัตย์ ตั้งมั่นในคุณธรรม เด็ดเดี่ยว ดังเห็นได้ครั้งที่พระพรหมทำตามคำสัญญา หากธรรมบาลกุมารตอบปัญหาได้ก็จะยอมตัดเศียรบูชา

ส่วนธรรมบาลกุมาร ที่ตอบปัญหาของพรหมว่าราศีของคนทั้งสามช่วงเวลาอยู่ที่ไหน ธรรมบาลกุมารเป็นผู้ใคร่ในการศึกษา เรียนกระทั่งภาษาคน ทำให้ธรรมบาลกุมารนั้นสามารถเข้าใจในสิ่งที่คนพูดได้ จึงเป็นเหตุให้ธรรมบาลกุมารสามารถเอาตัวรอดจากเหตุการณ์คับขันได้ ด้วยที่ตนเองเป็นผู้มีวิชาติดตัว และตอบปัญหาที่ว่า “เขาราศีอยู่ที่หน้า กลางวันราศีอยู่ที่หน้าอก (ใจ) และตอนกลางคืนราศีอยู่ที่เท้า” เมื่อพิจารณาให้ติดตามที่คำตอบของธรรมบาลกุมาร บอกว่าราศีเข้าอยู่ที่หน้า หมายถึงตื่นมาต้องทำความสะอาดหน้าตา คนเรา รักษาหน้า ดูแลหน้า ด้วยการล้างหน้า ปะแป้ง และอีกอย่างคือ หน้าตาเป็นสิ่งที่สร้างรอยยิ้มแจ่มใสให้เกิดขึ้นในยามเช้า ไปไหนก็มีคนรัก คนอยากพูดเจรจา สนทนาปราศรัยด้วย คำตอบที่ 2 ที่ว่า กลางวันราศีอยู่ที่อกกลางวันเป็นเวลาที่ร้อนที่สุด การนำน้ำมาปะพรมจะช่วยให้หายคลายร้อนได้ อีกอย่างคือภายในก็ควรรักษาใจ รักษาอารมณ์อย่าให้ร้อนจนเกินเหตุ ให้ใจเย็นเหมือนน้ำ ก็จะไม่ซอกซี้ดในภายหลัง ส่วนคำตอบที่ 3 กลางคืนราศีอยู่ที่เท้า กล่าวตอนกลางคืนนั้น ก่อนเข้านอนต้องทำความสะอาดเท้าให้ดี ล้างเท้าให้สะอาด ป้องกันการเหยียบสิ่งสกปรกเข้าที่นอน กันมะแมงมากัดเท้า และภัยอันเกิดจากการกล่าวร้าย มีเหตุว่าเป็นโจร เป็นต้นได้ และเรื่องของเท้าหมายถึงการเดินทางได้ด้วย จะไปไหนมาไหนก็ให้ระมัดระวัง เพราะกลางคืนนั้นเต็มไปด้วยอันตราย ในอดีตคนใช้เท้าเดินทางเป็นหลัก จึงต้องระวังเท้า แต่ปัจจุบันมักเดินทางด้วยยานพาหนะก็ควรระมัดระวัง ในการเดินทางเช่นเดียวกัน

นางสงกรานต์คือผู้ที่ทำหน้าที่ในแต่ละวัน ทำหน้าที่ของตนไม่ให้ขาดตกบกพร่อง แม้ว่าพรหมจะเสียชีวิตไปแล้ว แต่บรรดาลูก ๆ ก็ยังคงทำหน้าที่ของลูก คือมีกตัญญูรู้คุณต่อบุพการี วันสงกรานต์ตรงกับวันใด ลูกสาวก็จะมาทำหน้าที่ของตน หากลูกหลานของแต่ละครอบครัวทำหน้าที่ได้อย่างนางสงกรานต์พ่อแม่ก็สบายใจ มีลูกกตัญญูทวดที่เหมือนมีคุณความดีประจำเรือน มีพ่อแม่ที่มีคุณธรรม ก็เหมือนมีพรหมประจำเมือง

ประเพณีสงกรานต์ยังคงอยู่ในสังคมไทยไปอีกนาน ปรัชญาธรรมคำสอนที่แฝงอยู่ในการเล่นน้ำ หากมองให้ดีก็สามารถวิเคราะห์หลักธรรมที่แทรกไว้ในประเพณีได้ คนโบราณสอนอะไรมักสอนลึก ต้องนึกให้ลึกคิดให้ได้ จึงจะมองเห็นหลักคำสอนในประเพณี เย็นน้ำสบายกาย เย็นใจโลกร่มเย็น

การทำบุญตักบาตรหรือนำอาหารไปถวายพระที่วัด เพื่อสืบทอดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเพื่อกล่อมเกล่าจิตใจให้รู้จักการให้ เสียสละ โดยมีได้มุ่งหวังสิ่งใดตอบแทน

การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ เพื่อแสดงกตัญญูต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว เหมือนนางสงกรานต์บุตรสาวของท้าวทนต์พระพรหม เมื่อถึงวันสงกรานต์ก็จะมาอัญเชิญเศียรของบิดาบูชาในทุก ๆ ปี

การสรงน้ำพระ ทั้งพระภิกษุสงฆ์และพระพุทธรูป เพื่อความเป็นสิริมงคลและแสดงความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตนต่อปูชนียบุคคล และเป็นการดำรงสืบทอดพระพุทธศาสนา ผ่านพิธีกรรมในวันสงกรานต์

การรดน้ำขอพร เป็นการแสดงความเคารพและแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณโดยเฉพาะผู้อาวุโสวัยผู้เฒ่าปฏิบัติต่อผู้อาวุโสมาก เช่น ลูกกับพ่อ-แม่-ปู่-ย่า-ตา-ยาย พุทธศาสนิกชนต่อพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น เป็นการแสดงความสุภาพ อ่อนน้อม อ่อนโยน และขอรับพร ซึ่งผู้อาวุโสกว่าเหล่านั้นจะได้วยชัยให้พรให้อยู่เย็นเป็นสุข และได้ข้อคิดเตือนใจเพื่อเริ่มต้นปีใหม่อย่างไม่ประมาท

การเล่นรดน้ำ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องและมิตรสหาย ด้วยการรดน้ำเพียงเล็กน้อยลงที่ไหล่ หรือที่มือพร้อมกับอวยพรให้มีความสุข

การเล่นรื่นเริงต่าง ๆ เพื่อเชื่อมความสามัคคีและเพื่อความสนุกสนาน รวมทั้งการสืบสานมรดกทางประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

5. บทสรุป

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่มีความเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เพราะเป็นศูนย์รวมการแสดงออก ที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี มีประวัติและพัฒนาการมาจากประเพณีการเล่นในฤดูแล้ง หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตสิริกรรม ซึ่งตรงกับวันที่ 13 - 14 - 15 เมษายน ทุกปี เป็นประเพณีประจำเดือนห้าของประเพณีไทย ประเพณีนี้มีคุณประโยชน์มากมาย เนื่องจากสร้างความมีระเบียบวินัยจากปัญหาจริยธรรม 3 ราศีของกบิลพรหมที่ทลายปัญหากับธรรมบาลกุมาร จะสอนให้มีจริยธรรมในตัวเอง มีกิจวัตรในการดำเนินชีวิต กิจกรรมการเล่นที่สร้างความรักระหว่างครอบครัว ญาติพี่น้อง มิตรสหาย ศาสนา มีกิจกรรมปรีชาธรรม เช่น ผีตาโชน สื่อถึงความมีสติ ไม่ประมาท กิจกรรมรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ สื่อถึงความเคารพนับถือยกไว้ในฐานะบูชา กิจกรรมสรงน้ำพระสงฆ์ สื่อถึงสร้างความร่มเย็น ความบริสุทธิ์ใจ กิจกรรมก่อเจดีย์ทราย สื่อถึงการทดแทนบาปที่เมตตารายติดเท้าเราออกนอกวัด หรือได้ช่วยเหลือบันเทาภัยจ่ายในการก่อสร้างได้อีกด้วย ประเพณีสงกรานต์นี้ถือเป็นวันสำคัญและโอกาสที่ดีมากมายของชาติไทย คือให้มีวันครอบครัว วันผู้สูงอายุ วันขึ้นปีใหม่ของไทย วันรวมญาติ วันกตัญญูวันทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว วันให้อภัยแก่กันและกัน คุณค่าอันเกิดจากวันสงกรานต์ จึงเป็นสิ่งที่มีความต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย และทำให้คนไทยมีวิถีชีวิตที่มีความสุข ความสงบ ความสบาย ที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

จ.เปริยญ. (มปป). **ประเพณีและพิธีมงคลของไทย**. กรุงเทพฯ : อานวยสาส์น.

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2543). **สาระไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริวรรณ คุ่มไต้. (มปป.). **วันและประเพณีสำคัญ**. กรุงเทพฯ : เดอะบุคส์.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2562). **สงกรานต์ ทำไม!!! ทำไม? ต้องสงกรานต์.**

http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=4173&filename=index.

เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2562.

พระพุทธศาสนากับสังคมไทย Buddhism and Thai Society

พระราชรัตนมงคล

Phrarajrattanamongkol

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

Email: montriayang@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 22 กรกฎาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 18 ธันวาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 25 ธันวาคม 2562

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนามีแหล่งกำเนิดอยู่ที่ประเทศเนปาล-อินเดีย และได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศไทยประมาณ 2,300 ปีมาแล้ว หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงได้เป็นรากฐานสำคัญทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของไทยมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ชายไทยต้องบวชเป็นพระภิกษุในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งประเพณีนี้สืบเนื่องมาจากในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นเมืองหลวงเมื่อ 735 ที่ผ่านมา ในครั้งนั้นพระมหากษัตริย์ได้ผนวชในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงเป็นประเพณีที่ยังคงปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การส่งเสริมพระพุทธศาสนาของไทยมี 3 ส่วนที่สำคัญ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน จึงทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เผยแผ่ไปทั่วโลก ทั้งนี้ เพราะเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงความสงบทางจิตใจอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงมีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมในประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พุทธศาสนา, สังคมไทย, วัด

Abstract

Buddhism is originated between Nepal and India that has been propagated in Thailand for 2,300 years ago. Therefore, the Buddha's teaching is the important basis in terms of language, arts, culture, and tradition in Thailand to the present day, for example, Thai men have to be ordained as monks for a while. This tradition has been carried down when Sukhothai is the capital for 735 years ago. At that time, all the kings had been ordained as Buddhist monks. This tradition, consequently, has carried down until the present day. For supporting Buddhism in Thailand, there are three important institutes; house, monastery, and school. Buddhism in Thailand has been propagated worldwide because of the representation of the religion of peace. It helps the Buddhists truly achieve peace of mind. Therefore, many foreigners have been coming to study practice Buddhist meditation continuously in Thailand.

Keywords: Buddhism, Thai Society, temple

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาหมายเอา “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมวินัย” พุทธศาสนิกชนที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แล้วออกบวชเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่า “พระภิกษุ” และหมู่ของพระภิกษุเรียกว่า “พระสงฆ์”

พระพุทธเจ้า ทรงมีพระนามเดิมก่อนการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าว่า “เจ้าชายสิทธัตถะ” ทรงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะกับพระนางสิริมหามายาแห่งศากยวงศ์ หรือโคตมโคตร อันเป็นราชสกุลวงศ์ที่ปกครองกรุงกบิลพัสดุ์มาช้านาน ซึ่งในปัจจุบันได้มีการค้นพบและได้รับการยืนยันแล้วว่ากรุงกบิลพัสดุ์ตั้งอยู่ที่ประเทศเนปาลและบางส่วนของประเทศอินเดีย

พระพุทธเจ้าปรากฏพระนามเป็นภาษาบาลีว่า สิทธัตถโคตมะ หรือในภาษาสันสกฤตว่า สิทธารถเคาตมะ ซึ่งเป็นพระนามซึ่งบุคคลอื่นเรียกพระองค์ แต่พระสงฆ์และผู้เคารพนับถือในพระพุทธเจ้าจะไม่เรียกพระนามดังกล่าว เพราะการเรียกพระนามดังกล่าวนั้น เป็นคำเรียกที่ไม่แสดงความเคารพ แต่เรียกตามพระสมัญญาว่า “ภควา” แปลเป็นภาษาไทยว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้า” และพระพุทธเจ้าทรงเรียกพระองค์เองว่า “ตถาคต” แปลเป็นภาษาไทยว่า “พระผู้ไปแล้วอย่างนั้น” ซึ่งมีความหมายว่าถึงคำที่ทรงปฏิญาณว่า “ทรงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง” คือการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า คือ ทรงรู้ความจริง 4 ประการ เรียกว่า “อริยสัจ 4” ซึ่งมีความหมายว่า “ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ” ได้แก่ 1) ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก 2) สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา 3) กามตัณหา หมายถึงความอยากในกาม ภวตัณหา หมายถึงความอยากเป็นโน่นเป็นนี้ และวิภวตัณหา หมายถึงความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี้ 3) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง 3 นั้นได้อย่างสิ้นเชิง และ 4) มรรค หมายถึงหนทาง คือ แนวปฏิบัติที่นำไปถึงความดับทุกข์ มีองค์ประกอบ 8 ประการ คือ (1) สัมมาทิฐิ-ความเห็นชอบ (2) สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ (3) สัมมาวาจา-เจรจาชอบ (4) สัมมากัมมันตะ-ทำการงานชอบ (5) สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ (6) สัมมาวายา มะ-เพียรชอบ (7) สัมมาสติ-ระลึกชอบ และ (8) สัมมาสมาธิ-ตั้งใจมั่นชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “มัชฌิมา ปฏิปทา” หรือทางสายกลาง

เจ้าชายสิทธัตถะออกผนวชเมื่อพระชนมายุ 29 พรรษา ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเมื่อพระชนมายุ 35 พรรษา และปรินิพพานเมื่อพระชนมายุ 80 พรรษา ทรงเผยแผ่ธรรมะเป็นเวลา 45 พรรษา และเมื่อปรินิพพานแล้วจึงนับพุทธศักราช ซึ่งปัจจุบันคือ พ.ศ. 2562

แนวทางการสืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งพระอานนท์ผู้เป็นพุทธอุปัฏฐากทูลถามพระพุทธองค์ในขณะใกล้จะปรินิพพานว่า “เมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว จะทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดา” พระพุทธองค์ตรัสว่า “ธรรมวินัย” เป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย ซึ่งมีความหมายว่าเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระองค์ตรัสสอนไว้แล้วนั้น ดังนั้น ผู้ปฏิบัติพระพุทธศาสนาจึงเคารพนับถือพระธรรมวินัยและระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ซึ่งรวมเรียกว่า “พระรัตนตรัย” ลักษณะคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นมนุษยนิยม คือ เชื้อการกระทำของมนุษย์ คือเชื่อว่าทำสิ่งใดย่อมได้รับผลในสิ่งที่ตนทำนั้น ไม่ว่าเป็นการทำดี หรือทำชั่ว ผู้ทำย่อมได้รับผลในสิ่งที่ตนทำ รวมความเรียกสั้นๆ คือ มีความเชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” และเชื่อว่ามนุษย์สามารถฝึกฝนให้เป็นคนดีคนเก่งได้

พระพุทธศาสนาเผยแผ่จากประเทศอินเดียเข้าสู่ประเทศไทยโดยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตของพระองค์ซึ่งมีนามว่าพระโสณะและพระอุตตระมายังประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 218 ในครั้งนั้น บริเวณที่ตั้งประเทศไทยในปัจจุบันมีชื่อว่า “สุวรรณภูมิ” พระพุทธศาสนาเจริญยิ่งขึ้นตามลำดับในสุวรรณภูมิ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคต่างๆ คือ ยุค “ทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 11-15” ยุค “พระนคร

ราวพุทธศตวรรษที่ 16-18” และยุค “สุโขทัย ราวพุทธศตวรรษที่ 18 สืบเนื่องมาถึงยุคอยุธยาและรัตนโกสินทร์” ซึ่งได้แก่สยามประเทศ หรือประเทศไทยในปัจจุบัน

2. สังคมไทย

ประเทศไทยได้ผ่านยุค ผ่านห้วงเวลามานานหลายพันปี ได้มีการขุดค้นทางโบราณคดี ทำให้พบโบราณวัตถุตั้งแต่ยุคหินต่อเนื่องมาถึงยุคที่มนุษย์สร้างสังคมและชุมชน ซึ่ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านเชียง (2562) ได้ให้ข้อมูลว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการพบหลักฐานทางโบราณคดีหลายแหล่ง เช่น แหล่งโบราณคดี “บ้านเชียง” จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น ซึ่งมีอายุเก่าแก่ระหว่าง 5,000-1,400 ปีมาแล้ว ซึ่งการค้นพบดังกล่าวเป็นที่ยอมรับจากคณะกรรมการมรดกโลกซึ่ง องค์การยูเนสโก (UNESCO) ให้ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกอันดับที่ 359 ในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2535

สังคมไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม คือ มีกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ศาสนา และประเพณีปฏิบัติที่มีความแตกต่างกัน แต่ชนชาติส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชนชาติ “ไท” ซึ่งจากการขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2562) ได้เสนอข้อมูลว่า ได้พบศิลาจารึกเก่าแก่จารึกด้วยปัลลวะ ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 – 12 จำนวน 20 หลัก และ สุภาพรณ ญ บางช้าง (2529:15) ได้เสนอข้อมูลว่า ได้พบจารึกเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า “เย ธมมา เหตุปภวา, เตสํ เหตุ ตถาคโต เตสญจ โย นิโรธํ จ, เอวํวาทิ มหาสมโณ” แปลความว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุพระตถาคตเจ้าทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้” อันเป็นหลักธรรมสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนาที่แสดงหลักคำสอนที่แสดงธรรมมีเหตุผล

คาถา เย ธมมาฯ คัดมาจากพระวินัยปิฎก มหาวรรค มหาขันธกะ ตอนพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะบรรพชา โดยมีเรื่องย่อว่า สมัยนั้น สลฺยชัยปริพาชก (ปริพาชก คือ นักบวชที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา) อาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยบริษัทปริพาชกหมู่ใหญ่ จำนวน 250 คน และสมัยนั้น สารีบุตรและโมคคัลลันะประพาสพิทรมจรยในสำนักสลฺยชัยปริพาชก ต่างทำกตีกากันว่า ใครได้บรรลุธรรมก่อน จงบอกแก่อีกคนหนึ่ง สารีบุตรปริพาชกได้เห็นพระอัสสชิเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ เพื่อบิณฑบาต มีความเลื่อมใสในความสงบเสงี่ยมเรียบร้อยของท่าน จึงรออนได้โอกาสก็เข้าไปถามถึงหลักธรรมในศาสนาที่ท่านบวช ท่านกล่าวหลักธรรมเพียงย่อๆ ให้ฟังว่า ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น สารีบุตรได้ฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วนำมาเล่าให้โมคคัลลันะฟัง โมคคัลลันะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม

3. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย

ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทยเจริญขึ้นพร้อมๆ กับพระพุทธศาสนา ดังที่ได้ยกมากล่าวแล้วข้างต้นนั้น ซึ่งเว็บไซต์ไทยกุดวิว (2558) ได้เสนอข้อมูลว่า ได้ปรากฏหลักฐานชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อค้นพบหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่กรุงสุโขทัย ในศิลาจารึกหลักที่ 1 นี้ มีความสำคัญคือการประดิษฐ์อักษรไทย โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อ พ.ศ. 1826 นอกจากนั้นยังได้จารึกเนื้อหาความแสดงถึงสังคมและวัฒนธรรมของสุโขทัย และการนับถือพระพุทธศาสนาของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์

ประเทศไทยนั้น ในการสอนประวัติศาสตร์ของชาติเริ่มต้นจากสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา ซึ่งประชาคมโลกรู้จักประเทศไทยในชื่อว่า “สยามประเทศ” โดยมีพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยในหลายๆ ด้าน เช่น การดำเนินชีวิตของคนไทยในทุกชุมชน ในแต่ละชุมชนมีวัดทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดเป็นโรงเรียนซึ่งสอนศิลปวัฒนธรรม พระมหากษัตริย์ในครั้งสุโขทัยทรงผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธ

ศาสนา จึงเป็นราชประเพณีสืบต่อมาถึงปัจจุบันนี้ที่พระมหากษัตริย์ทุกๆ พระองค์ต้องผนวชเป็นพระภิกษุในระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้น ประชาชนทั่วไปจึงนำเอาการผนวชของพระมหากษัตริย์มาเป็นประเพณีด้วย กล่าวคือ ชายไทย ส่วนใหญ่จะบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาตามประเพณี ในโอกาสต่างๆ เช่นบวชเป็นระยะเวลา 3 เดือน ที่เรียกว่า 1 พรรษา เป็นต้น ประเพณี ภาษา และวัฒนธรรมไทย จึงสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งปัจจุบันมีวัดทางพระพุทธศาสนาทั่วประเทศมากกว่าสามหมื่นวัด และมีพระภิกษุราวสามแสนรูป ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งข้อมูลจากสารานุกรมเสรี (2562) นำเสนอข้อมูลสถิติเมื่อ พ.ศ.2557 ว่า ร้อยละ 94.60 นับถือพระพุทธศาสนา

สืบเนื่องจากชาวไทยนับพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากดังกล่าวกว่า ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเป็นวิถีชีวิตแบบพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคำสอนที่ยึดหลักการมีเหตุผลเป็นสำคัญ โดยมีการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ 3 ประการ คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนา ดังนั้น ในประเทศไทยสิ่งแรกของเช้าวันใหม่ของคนส่วนใหญ่ปฏิบัติ คือ การใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ อันเป็นการถวายภัตตาหารเช้า เป็นกิจวัตรของคนไทยและพระสงฆ์ไทย การใส่บาตรนี้เรียกว่าการทำบุญตักบาตร ประการที่สองคือการรักษาศีล โดยชาวพุทธจะตั้งสัจจะไว้ในใจว่า จะไม่ประพฤติความชั่ว เช่น ไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน รวมถึงการไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนสัตว์ ด้วยการไม่ลักขโมย การไม่ประพฤติผิดทางเพศ การไม่กล่าวคำเท็จ และการไม่เสพสิ่งเสพติด เหล่านี้ เป็นต้น และประการที่สาม คือ การฝึกฝนจิตใจ ให้เป็นคนมีจิตใจดี เพราะพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการฝึกจิตใจ เพราะเชื่อว่าการกระทำใดๆ ของคนเรานั้น เกิดจากจิตใจเป็นผู้สั่งการให้เกิดการกระทำนั้นขึ้น ทั้งที่เป็นการทำดี หรือการทำชั่ว และการฝึกจิตใจ ทำให้คนเป็นมนุษย์ คือเป็นผู้มีจิตใจสูง ดังนั้น หากฝึกจิตใจให้เป็นคนมีจิตใจดี คือ มีความเมตตา เป็นต้น คนๆ นั้น ก็จะเป็นคนดี และจะทำให้สังคมเป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างแท้จริง เพราะพระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำคุณงามความดีให้บริบูรณ์ และการทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ คือ ไม่เป็นคนที่มีจิตใจชั่ว และสอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีปัญญา วิเคราะห์ว่า สิ่งใดเป็นความดี สิ่งใดเป็นความชั่ว และให้วิเคราะห์ถึงสังขารของชีวิต คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ว่าเป็นธรรมดาที่เกิดขึ้นกับทุกคน เมื่อวิเคราะห์ได้ดังนี้ จึงเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี เป็นผู้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต

พระพุทธศาสนาทำให้สังคมไทยเจริญเติบโตและมีความมั่นคง และทำให้ประเทศไทยมีอัตลักษณ์ทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม มีภาษาทั้งที่เป็นภาษาพูดและมีอักษรเป็นของตนเอง ดังนั้น เพื่อให้วิถีชีวิตของชาวไทยมีความเจริญมั่นคงสืบต่อไป รัฐจึงมีนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาประชากรด้วย 3 ส่วน คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยมีอักษรย่อว่า “บวร” ซึ่งคำว่า “บวร” นี้เป็นคำภาษาบาลี ซึ่งตรงกับความหมายในภาษาไทยว่า “ความดี” หรือ “ความประเสริฐ” จากหลักการดังกล่าวนี้ ทำให้เยาวชนไทยได้ดำเนินชีวิตตามแนวทางคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังที่ ไทยรัฐออนไลน์ (2560) ได้นำเสนอข้อมูลว่า ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความสุขอยู่ในระดับต้นๆ ของโลก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนซึ่งเน้นสันติภาพและหลักของความมีเหตุผล ดังนั้น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา จึงได้รับการรับรองว่าเป็นวันสำคัญสากลของโลก ซึ่ง สุภาวดี อัมไพพันธ์ (2557) ได้เสนอข่าวว่า โดยเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ สมัยสามัญ ครั้งที่ 54 ได้พิจารณาระเบียบวาระที่ 174 International recognition of the Day of Visak ระบุว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดศาสนาหนึ่งของโลก ที่ได้หล่อหลอมจิตวิญญาณของมนุษยชาติมานาน ควรที่จะยกย่องกันทั่วโลก จึงประกาศให้วันวิสาขบูชา ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนพฤษภาคม เป็นวันสำคัญสากลนานาชาติ (International Day)

4. พระพุทธศาสนาสู่สากล

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาช้านาน ดังกล่าวแล้วนั้น จึงได้มีชาวต่างชาติจากทั่วโลกให้ความสนใจเข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และบุคคลเหล่านั้น หลายคนได้บวชเป็นพระภิกษุในประเทศไทยและได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ข้อมูลจากเว็บไซต์วัดบวรนิเวศวิหาร (2562) ได้ให้ข้อมูลว่า วัดสำคัญที่ชาวต่างชาตินิยมไปศึกษา แล้วบวชเป็นพระภิกษุได้แก่วัดบวรนิเวศวิหาร (Wat Bowonniwet Vihara) มีสมเด็จพระญาณสังวรฯ ทรงเป็นพระอาจารย์ และอีกหลายวัดที่ชาวต่างชาตินิยมไปบวช เช่น ข้อมูลจากเว็บไซต์โกดังอุบล (2552) ได้เสนอข้อมูลว่าหนองป่าพง (Wat Nong Pah Pong) จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น มีพระภิกษุชาวต่างชาติอยู่เป็นจำนวนมาก

ชาวต่างชาติที่เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น มีมาจากทั่วโลก เช่น ข้อมูลจากเว็บไซต์ธรรมะไทย (2562) ได้ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันมีชาวอังกฤษหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากรายงานในวารสารทางสายกลางของพุทธสมาคมลอนดอน ระบุว่า มีสมาคมองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจัดตั้งอยู่ในประเทศอังกฤษประมาณ 30 แห่ง เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่ชนชาวอังกฤษ และเว็บไซต์ดังกล่าวนี้ยังได้ให้ข้อมูลอีกว่าพระพุทธศาสนาในประเทศออสเตรเลียได้เจริญงอกงามขึ้นเช่นกัน โดยสมเด็จพระญาณสังวรฯ ได้นำพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศออสเตรเลียและได้ให้มีการสร้างวัดขึ้น ดังนั้นจึงมีชาวออสเตรเลียได้บวชเป็นพระภิกษุที่วัดบวรนิเวศวิหาร ส่วนพระพุทธศาสนาในสหรัฐอเมริกา มีพระสงฆ์ไทยร่วมกับชาวไทยได้สร้างวัดในสหรัฐอเมริกา ซึ่งสมัชชาสงฆ์ไทยในอเมริกา (2562) ได้ให้ข้อมูลว่าวัดในสหรัฐอเมริกา มีจำนวน 101 วัด เหล่านี้ เป็นต้น

สืบเนื่องจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สอนให้เกิดสันติภาพ และหลักการของความมีเหตุผล ดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น จึงทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากนานาชาติว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ ซึ่งสำนักข่าวไทย (2559) ได้เสนอข่าวว่า ได้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติสมาธิ ซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นที่นิยมปฏิบัติกันทั่วโลก เพราะสมาธิสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้ปฏิบัติได้จริง ทำให้ชีวิตมีความสุขมากขึ้น และนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันของแต่ละบุคคลได้จริง

5. บทสรุป

พระพุทธศาสนามีแหล่งกำเนิดจากประเทศเนปาล-อินเดีย เมื่อกว่าสองพันกว่าปีมาแล้ว โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา พระองค์ทรงมีหลักคำสอนที่สำคัญคืออริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อันเป็นหลักธรรมซึ่งแสดงหลักการของความมีเหตุผล คือ ทุกสิ่งเกิดจากเหตุ เมื่อมีเหตุจึงมีผล และการจะดับทุกข์ได้จะต้องดับที่เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ และได้แสดงวิธีการปฏิบัติให้ดำเนินไปสู่ความดับทุกข์เรียกว่าหนทางสายกลาง ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา การไม่ยึดถือสุดทางทั้ง 2 ได้แก่ อัตตกลีณญาณโยค คือ การประกอบตนเองให้ลำบากเกินไป และกามสุขัลลิกานุโยค คือ การพัวพันในกาม พระพุทธองค์ทรงกำหนดหลักทางสายกลางนี้ไว้ชัดเจน คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเมื่อย่นย่อแล้ว เรียก "ไตรสิกขา" ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ 2,300 ปีมาแล้ว และได้กลายเป็นรากฐานสำคัญซึ่งทำให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันนี้ ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยความร่วมมือกันของสถาบันหลัก 3 สถาบัน คือ บ้าน วัด โรงเรียน พระพุทธศาสนามีความเชื่อว่าคนสามารถฝึกฝนได้ ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายถึงกระบวนการฝึกตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น พระครูสุนทรประสิทธิธรรม (ประสิทธิ์ ชุตินฺธโร) (2558) ได้อธิบายกระบวนการฝึกตนในพระพุทธศาสนาว่าการศึกษาคือการพัฒนาตนเอง ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

เริ่มตั้งแต่กระบวนการเข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา แล้วปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ตามกระบวนการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา หลังจากได้ศึกษาพัฒนาตนเองสมบูรณ์แล้วจนสามารถ บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นสมมติสงฆ์ที่มีความรู้สามารถในการแนะนำสั่งสอนประชาชนได้ พระสงฆ์จึงมีบทบาทที่สำคัญในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ เพื่อสงเคราะห์ชาวโลก เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนและพระสงฆ์มีส่วนช่วยเสนอแนะวิธีการ แก้ปัญหาแก่ประชาชนด้วยการนำหลักพระพุทธศาสนาไปบูรณาการในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับชาวไทยจนเป็นวิถีชีวิต ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน เช่น การทำบุญตักบาตร การรักษาศีล การเจริญภาวนา และเมื่อชาวไทยได้ไปตั้งชุมชนในต่างประเทศก็จะ สร้างวัดในประเทศนั้นๆ ดังจะเห็นได้ เช่น ในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น และพระพุทธศาสนาได้เป็นที่นิยมในระดับ สากล โดยมีชาวต่างชาติจากทั่วโลกเดินทางเข้าไปศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไปและที่บวชเป็นพระภิกษุ ซึ่งการดำรงตนทั้ง 2 อย่างนี้ก็สามารถศึกษาและปฏิบัติพระ พุทธศาสนาได้เช่นกัน.

บรรณานุกรม

- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). **อันดับความสุขโลก 2560 ไทยที่ 32 โลก ที่ 3 เอเชีย.** <https://www.thairath.co.th/news/892667>.
- พระครูสุนทรประสิทธิ์ธรรม (ประสิทธิ์ ชุตินธโร). (2558). **กิจวัตร 10 : กระบวนการฝึกตนในพระพุทธศาสนา.** file:///C:/Users/acer/Downloads/144528-Article%20Text-385205-1-10-20180906.pdf.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง. (2562). **แหล่งโบราณคดี “บ้านเชียง” จังหวัดอุดรธานี.** <https://www.facebook.com/banchiang.museum>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
- เว็บไซต์โกด์อูบล. (2562). **วัดปานานาชาติ ฝรั่งเศสกับวัดไทย...เห็นแล้วชื่นใจ?** <https://men.mthai.com/infocus/32963.html>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
- เว็บไซต์ไทยกู๊ดวิว. (2558). **ศิลาจารึกหลักที่ 1 (พ่อขุนรามคำแหง).** <http://www.Thaigoodview.com/node/95308>.
- เว็บไซต์ธรรมะไทย. (2562). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ทวีปออสเตรเลีย.** จาก <http://www.dhammathai.org/thailand/missionary/australia.php>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
-(2562). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศอังกฤษ.** <http://www.dhammathai.org/thailand/missionary/england.php>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
- เว็บไซต์วัดบวรนิเวศวิหาร. (2562). **พระประวัติสมเด็จพระญาณสังวรฯ.** <http://www.watbowon.com/>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
- สมัชชาสงฆ์ไทยในอเมริกา. (2562). **จำนวนวัดไทยในอเมริกา.** [http:// thaitemple.org/](http://thaitemple.org/). เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2562). **จารึกที่พบในประเทศไทย.** <http://kanchanapisek.or.th/kp6/index2.php>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.

สารานุกรมเสรี. (2562). **ศาสนาในประเทศไทย**. <https://th.Wikipedia.org/wiki/>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.

สำนักข่าวไทยอมท. (2559). **100 เรื่องเมืองไทย:วัดป่าถ้ำวัวศูนย์ปฏิบัติธรรมยอดนิยมของชาวต่างชาติ**. <https://www.youtube.com/watch?v=jQezGpVEJrA>.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2529). **วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย: จารึกตำนาน พงศาวดาร สาส์น ประกาศ**. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุภาวดี อัมไพพันธ์. (2557). **วิสาขบูชา Vesak Day วันสำคัญสากลของโลก**. https://pr.prd.go.th/mukdahan/ewt_news.php?nid=4613.

ความเป็นมาและพัฒนาการของลัทธิเต๋า History and Development of Taoism

พนมกร คำวัง

Phanomkorn Khamwang

นักวิชาการอิสระ

Independent Academician

E-mail : pana_222@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) : 2 มิถุนายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 มิถุนายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 11 กรกฎาคม 2562

บทคัดย่อ

เต๋า คือ ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ตัดความฟุ้งเฟ้อ เลิกละการศึกษาเล่าเรียน หยุดสร้างวัฒนธรรมและอารยธรรมต่างๆ หากมนุษย์กลับเข้าหาเต๋า ก็ย่อมจะมีความสุขอย่างเต็มคำ ลัทธิเต๋าสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ให้เรียนรู้ธรรมชาติและวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ขัดแย้งหรือฝ่าฝืนต่อธรรมชาติ ดังนั้น คำสอนของลัทธิเต๋าก็คล้ายคลึงกับคำสอนของพุทธศาสนาในแง่อุดมคติชีวิตหรือจุดหมายสูงสุดของชีวิต หมายความว่าสถานะของเต๋าคือคล้ายกับสถานะของนิพพานในพุทธศาสนานั้นเอง สรุปแล้ว เต๋าสอนให้เอาเต๋าเป็นอุดมคติชีวิต ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคม เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปอย่างสมดุลหรือเป็นทางสายกลาง

คำสำคัญ: ธรรมชาติ, เต๋า, จุดหมายสูงสุดของชีวิต

Abstract

Taoism is the way to live in harmony with nature and live a simple life, cut extravagance, quit education, and creating various cultures and civilizations. If humans turn to the Tao, surely they will receive peace in Taoism and living in natural ways. To learn and practices harmoniously with nature inimical ways. Furthermore, the teaching of Taoism is similar to the teachings of Buddhism in terms of the ultimate goal of life. Therefore, the state of Taoism is similar to the state of Nirvana in Buddhism. To summarize, Laozi taught that Taoism is the idea of life composed of economic, political, and social dimensions thus for everything goes well balancing in a middle way.

Keywords: nature, Taoism, the ideal of life

1. ประวัติของเล่าจื๊อ (Lao Tzu)

ชีวประวัติของเล่าจื๊อ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2549) ส่วนใหญ่ได้จากตำนานและการบอกเล่าต่อกันมา บางตอนก็ขาดหายไป หรือการบอกเล่าบางช่วงก็แตกต่างกัน ทำให้คนรุ่นหลังไม่ทราบความเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิต

ของท่านได้มากนัก เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเหมือนในสมัยหลัง อย่างไรก็ตามชาวจีนส่วนใหญ่ให้ความเคารพและยกย่องว่า เล่าจื๊อเป็นนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งในประวัติศาสตร์จีน หลักจากเล่าจื๊อสันชีฟไปแล้ว ชาวจีนที่เคารพนับถือพากันสร้างศาลเจ้าขึ้นมา แล้วอัญเชิญดวงวิญญาณของเล่าจื๊อไปสถิต แล้วทำการบูชาบวงสรวงดวงวิญญาณของท่าน ในที่สุดเล่าจื๊อได้รับการยกย่องในฐานะเป็นศาสดาและคำสอนของท่านได้กลายเป็นศาสนา เรียกชื่อว่า “ศาสนาเต๋า”

ตำนานเล่าถึงชีวิตของเล่าจื๊อว่า เล่าจื๊อเกิดได้ต้นหม่อนประมาณ 604 ปีก่อนคริสต์ศักราช (ประมาณ 62 ปีก่อนพุทธศักราช หรือเกิดหลังพระพุทธเจ้า 18 ปี) ณ หมู่บ้านจูเหียน ตำบลหลี่เซียง อำเภอคู รัฐฉี (ซู) ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคกลางของจีน ตามหลักฐานระบุว่า เล่าจื๊อมาจากตระกูลค่อนข้างยากจน ตอนที่เขาค่อยออกมาจากท้องแม่ มีลักษณะแปลกจากเด็กทั่วไป คือ เป็นทารกที่มีผมขาวโพลน ด้วยเหตุนี้แม่จึงตั้งชื่อว่า “เล่า” (เหลา) แปลว่า เด็กแก่ หรือ ผู้เฒ่า สมัยต่อมาคนเรียกท่านว่า “เล่าจื๊อ” หมายถึงปราชญ์ผู้เฒ่า ตำนานเล่าว่า เล่าจื๊ออยู่ในครรภ์มารดาเป็นเวลานานถึง 62 ปี หลักฐานบางชิ้นระบุว่า เล่าจื๊ออยู่ในครรภ์แม่นานถึง 72 ปี เมื่อคลอดจากครรภ์มารดา มือซ้ายชี้ขึ้นไปบนท้องฟ้าและมือขวาชี้ลงดิน พร้อมกับกล่าวว่า “**ในท้องฟ้าเบื้องบน ในพื้นดินเบื้องล่าง เต๋าเท่านั้นควรเป็นที่สักการะ**” ตำนานบางเล่มระบุว่า เล่าจื๊อมีชื่อเดิมว่า “เอ๋อ” ต่อมาได้เปลี่ยนจากชื่อเดิมมาเป็น “ตาน” และชื่อสุดท้าย คือ “เล่าจื๊อ”

เล่ากันว่า เล่าจื๊อเฉลียวฉลาดมาแต่เยาว์วัย เป็นคนสนใจในการศึกษามาก และส่วนใหญ่ได้ศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ ครั้นถึงวัยหนุ่มได้สอบเข้ารับราชการในตำแหน่งพนักงานประจำหอสมุดหลวง มีหน้าที่บันทึกจดหมายเหตุ และเป็นอาลักษณ์ของพระเจ้าแผ่นดิน เล่าจื๊อ ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีจนกระทั่งได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นตามลำดับจนถึงตำแหน่งผู้อำนวยการหอสมุดหลวง ขณะเดียวกัน เล่าจื๊อได้ศึกษาหาความรู้จนกลายเป็นผู้ที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า เป็นนักปราชญ์ ท่านได้ศึกษางานราชการ ได้รู้ได้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ได้เห็นความเหลวแหลกในวงราชการและสภาพการเมืองการปกครองที่เสื่อมโทรมลงจนเป็นสาเหตุให้เกิดความเบื่อหน่าย ในที่สุดได้ลาออกจากราชการ หลังจากลาออกจากราชการแล้ว เล่าจื๊อได้ตัดสินใจเดินทางออกจากแคว้นโฮหนาน โดยใช้ควายเป็นพาหนะ ท่านนั่งบนหลังควายมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกของประเทศจีน กระทั่งถึงพรมแดนได้พบกับนายด่านผู้ตรวจคนเข้าออกระหว่างพรมแดน นายด่านถามว่า ท่านคือเล่าจื๊อใช่ไหม เมื่อรู้ว่าใช่ ก็เสนอเงื่อนไขว่า ก่อนที่จะผ่านพรมแดนออกไป ขอให้บันทึกปรัชญาชีวิตมอบให้แล้วก็จะอนุญาต

เล่าจื๊อได้บันทึกคำสอนของตนให้ชื่อว่า “เต๋า-เต๊ะ-จิง” สำคัญในคัมภีร์นี้ ว่าด้วยโลก ธรรมชาติ และชีวิต หลังจากเล่าจื๊อผ่านด่านไปแล้ว ก็หายสาบสูญไปโดยไม่มีร่องรอย ไม่มีใครพบเห็นท่านอีก จึงไม่รู้ว่าเล่าจื๊อไปพำนักอยู่ ณ ที่ใด และสันชีฟเมื่อใด ตำนานบางเล่มกล่าวว่า เมื่อเล่าจื๊อเดินทางไปถึงด่านตรวจคนเข้าออก นายด่านทราบว่าเป็นเล่าจื๊อ จึงขอให้บันทึกปรัชญาแห่งชีวิตให้ก่อนจึงจะอนุญาตให้ผ่านด่านไป เล่าจื๊อก็บันทึกปรัชญาของตนให้ หลังจากนั้นนายด่านได้อ่านปรัชญาของเล่าจื๊อก็เกิดศรัทธาในตัวเล่าจื๊อมาก จนขอเดินทางติดตามเล่าจื๊อไป ต่อจากนั้นไม่ทราบว่เล่าจื๊อไปพำนักอยู่ ณ ที่ใด มีชีวิตอยู่ในโลกนานเท่าใด ไม่มีใครพบเห็นท่านอีกเลย

ตำนานบางเล่ม กล่าวถึงการเดินทางของเล่าจื๊อไว้แตกต่างจากที่กล่าวมา นั่นคือเล่าจื๊อเดินทางโดยใช้เกวียนเป็นพาหนะ กระทั่งเดินทางไปถึงด่านตรวจคนเข้าเมือง ได้สนทนากับนายด่าน เรื่องราวต่างๆ เหมือนกันที่กล่าวข้างต้น แต่ต่างกันเพียงตอนที่นายด่านขอเดินทางไปกับเล่าจื๊อ โดยขอนั่งเกวียนไปด้วย แล้วหายสาบสูญไปด้วยกัน

หลังจากเล่าจื๊อสันชีฟไปแล้ว ชาวจีนให้การยกย่องท่านว่าเป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ แล้วพากันสร้างปูชนียสถานขึ้นเป็นที่ระลึก ณ ตำบลที่เล่าจื๊อเกิด คำสอนของเล่าจื๊อได้รับการเผยแผ่อย่างกว้างขวาง

ซึ่งประชาชนยึดถือเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จักรพรรดิองค์หนึ่งของจีนเสด็จขึ้นครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 1193-1231 ทรงยกย่องเล่าจื๊อ โดยออกประกาศในพระราชกฤษฎีกาให้เล่าจื๊อเป็น “ปณมจักรพรรดิ” เป็นบรรพบุรุษจอมปราชญ์ของจีน กระทั่งคำสอนของเล่าจื๊อได้กลายมาเป็นศาสนาเต๋าหรือศาสนาเล่าจื๊อและตัวเล่าจื๊อเองก็กลายมาเป็นศาสดาของศาสนาเต๋านี้ที่สุด

2. บุคลิกของเล่าจื๊อ

ตามหลักฐานกล่าวถึงบุคลิกของเล่าจื๊อไว้ว่า เล่าจื๊อเป็นคนศีรษะล้านหนวดยาว ชอบขี่ควาย ดำเนิน เล่าว่า ตอนที่เล่าจื๊อเกิดความเบื่อหน่ายต่อสังคม ได้ลาออกจากราชการ ครึ่งหนึ่งท่านได้พบขงจื๊อ ทั้งสองได้ สนทนากันเกี่ยวกับปัญหาธรรมหลายประการ

ตอนหนึ่งของจ๊อกล่าวกับเล่าจื๊อว่า “การมาครั้งนี้มีความปรารถนาจะมาคารวะปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ในอดีต” เล่าจื๊อกล่าวตอบว่า เลิกปรารถนาเสียเถิด อย่าไปคิดอะไรเลย ปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่เหล่านั้นไม่มีชีวิตเหลืออยู่แล้ว ที่เหลืออยู่ก็มีแต่เก้าและกระดุกเท่านั้น ขงจื๊อถามว่า “ศึกษาเรื่องเต๋ามานานแล้ว ยังไม่เข้าใจว่าเต๋าคืออะไร?” เล่าจื๊อมิได้ตอบคำถามของขงจื๊อโดยตรง แต่เลี่ยงตอบไปในทำนองว่า “ถ้าเต๋ามาอยู่ในตัวคนได้ ใครเล่าจะไม่ปรารถนาเต๋า ทำไมท่านจึงไม่หาเต๋ามาอยู่กับตัวท่านบ้าง?”

คำสอนของเล่าจื๊อปรากฏอยู่ในเต๋า-เต้เซ-จิง บทที่ 49 และบทที่ 63 ซึ่งเป็นเรื่องบ่งบอกถึงบุคลิกภาพ และอุปนิสัยได้ดี มีข้อความว่า “ผู้ที่ชั่วร้ายต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เป็นคนดีต่อเขา ผู้ทำความดีต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ทำดีต่อเขา ผู้ซื่อสัตย์ต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ซื่อสัตย์ต่อเขา ผู้ไม่ซื่อสัตย์ต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ยังซื่อสัตย์ต่อเขา” “คนในโลกนี้นับถือข้าพเจ้าว่าเป็นปราชญ์ แต่ข้าพเจ้ามิได้เป็นเช่นนั้น ข้าพเจ้ามีสมบัติอยู่ 3 อย่างที่ต้องคอยรักษาให้มีในตนตลอดมา คือ ความเมตตา กรุณา ความกระหมัดกระหม่อม และความอ่อนน้อมถ่อมตน”

จากคำสอนข้างต้นแสดงให้เห็นบุคลิกภาพของเล่าจื๊อได้เป็นอย่างดีว่าเป็นคนมีเมตตา กรุณา มีชีวิตเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้สิ่งของที่จำเป็นต่อชีวิต รักความสงบ และมีความอ่อนน้อม ไม่โอ้อวด แม้ผู้คนให้ความยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ ก็ไม่ติดอยู่กับคำสรรเสริญเยินยอเหล่านั้น อาจกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของเล่าจื๊อ

มีข้อความตอนหนึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์เต๋า-เต๊ะ-จิง คือ ผู้คนทั้งหลายมีความสุข ข้าพเจ้าชอบสังัด
ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาความสุขเช่นผู้คนเหล่านั้น ข้าพเจ้าชอบอยู่ตามลำพัง จงตีเถียนข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าเป็น
คนโง่ เป็นคนขลาด แตกต่างจากผู้คนที่ปวง ข้าพเจ้าหลีกเลี่ยงหนีคนทั้งหลายมาเพื่อแสวงหาเต๋า คำพูดของ
ข้าพเจ้าง่ายที่จะรู้ และง่ายต่อการปฏิบัติ แต่หาคนล่วงรู้ได้ไม่ เพราะคนทั้งหลายไม่รู้จักรักรักษาอย่างแท้จริง
และไม่รู้จักข้าพเจ้า

คำสอนข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของเล้าจื่อได้อย่างชัดเจนว่า ท่านเป็นบุคคลที่ไม่ยึดถือความสุขอย่างคนทั่วไป หมายถึงความสุขทางกาย เช่น สุขภาพจากรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย แต่ปรารถนาความสงบทางใจ (สุขทางใจ)

เล่าจื๊อมักจะมองอะไรแตกต่างไปจากผู้คนทั้งหลาย มองเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เหมือนกับคนทั่วไปมองเห็น และมักจะคิดแตกต่างจากความคิดที่คนทั้งหลายคิด สังเกตได้จากคำสอน เล่าจื๊อจะสอนด้วยถ้อยคำสั้นๆ แต่มีความหมายกว้างและลึกซึ้ง

ด้วยเหตุนี้คำสอนในลัทธิเต๋าจึงมีเสน่ห์ ชวนให้คิดและท้าทายให้คนทั้งหลายหันมาศึกษาและตีความ ตัวอย่างคำสอนที่น่าศึกษา เช่น “ประตูที่ปิดดีแล้วไม่ต้องไข่กลอน นกขีงที่ตีไม่ทิ้งรอยเท้าไว้ข้างหลัง” เป็นต้น

3. คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง

คำว่า “เต๋า-เต้-จิง” (Tao-Teh-Ching) (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549) แปลว่า **สูตรว่าด้วยคุณสมบัติของเต๋า** หรือ **คัมภีร์ว่าด้วยวิถีทางแห่งคุณธรรม** แยกได้ 3 คำ คือ **เต๋า**: ทาง **เต้**: ความดี **คุณธรรม** และ **จิง**: สูตร วรรณคดีชั้นสูง คนทั่วไปเชื่อว่าคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง เล่าจื๊อเป็นผู้รจนา (เขียน) ขึ้นหลังจากลาออกจากราชการแล้ว โดยใช้ภาษาโวหารสั้นๆ เป็นบทกวีที่ลึกซึ้ง มีความหมายกว้าง ยากต่อการเข้าใจ คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง บรรจุถ้อยคำทั้งหมดประมาณ 5,500 คำ แบ่งได้ 81 บท แยกเป็น 2 ภาค คือ ภาคแรก 37 บท และภาคที่ 2 44 บท ในสมัยหลัง จำนวนคำในคัมภีร์มีมากขึ้นน้อยแตกต่างกันไป เนื่องจากมีผู้บันทึกหลายคนและหลายแบบ ในที่สุดมีผู้พยายามย่อคัมภีร์เดิมลงให้เหลือจำนวน 5,000 คำ เรียกว่า **“คลาสสิก 5,000 คำ”**

นักปราชญ์บางท่านให้ทัศนะว่า คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง ไม่ใช่ผลงานการรจนาของเล่าจื๊อทั้งหมด แต่มีศิษย์คนสำคัญของท่านเป็นผู้เรียบเรียงและรวบรวมขึ้นเป็นคัมภีร์ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน นี่เป็นเพียงทัศนะส่วนตัวเท่านั้น ไม่อาจวินิจฉัยได้ว่ามีความจริงมากน้อยเพียงใด

4. วิเคราะห์ที่มาของเต๋า-เต้-จิง

เต๋า-เต้-จิง เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นคัมภีร์ทางปรัชญา และศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดเล่มหนึ่งของจีน เชื่อกันว่าคัมภีร์นี้รจนาขึ้นในสมัยที่เล่าจื๊อยังมีชีวิตอยู่ และถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาตามลำดับเป็นเวลานับพันปี กระทั่งภายหลังมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า สิ่งที่เคยยอมรับกันมานานเหล่านี้ มีความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด หรือเป็นเพียงความเชื่อเท่านั้น ครั้นเวลาล่วงมาถึงสมัยของลัทธิขงจื๊อใหม่ ราวคริสต์ศตวรรษที่ 18 นักปรัชญาในสำนักขงจื๊อพากันตั้งคำถามว่า “เล่าจื๊อ” เป็นบุคคลที่อยู่ในประวัติศาสตร์จริงหรือไม่? และคำถามนี้ยังเชื่อมโยงไปถึงที่มาของคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง อีกด้วย นั่นคือ คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง เป็นผลงานของใคร หากเล่าจื๊อเป็นบุคคลที่ไม่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์จริง

การศึกษาค้นคว้าหาที่มาของคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง ยังหาข้อสรุปไม่ได้ เนื่องจากข้อมูลที่ได้มาต่างก็ขัดแย้งกัน ซึ่งพอแยกออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1. ประเด็นแรก กลุ่มคนคณะหนึ่งที่ศึกษาและได้ข้อมูลมา ตั้งข้อสังเกตว่า คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง น่าจะเป็นผลงานการเขียนที่เกิดขึ้นในสมัยขุนชิว นักปราชญ์ท่านหนึ่งชื่อ **หูจื๊อ** ได้สนับสนุนทัศนะอันนี้ โดยให้เหตุผลว่าการใช้ถ้อยคำเยิ่นเย้อ วกวน มีไวยากรณ์ของเม่งจื๊อ ซึ่งการใช้ถ้อยคำดังกล่าวปรากฏอยู่ในหนังสือโซจวนเช่นกัน สำหรับทัศนะของบุคคลคณะแรกนี้ได้รับการคัดค้านมาก

2. ประเด็นที่สอง กลุ่มบุคคลที่ศึกษาและได้ข้อมูลมา วิเคราะห์ว่า คัมภีร์เต๋า-เต้-จิง เป็นผลงานการเขียนเริ่มปรากฏขึ้นในสมัยเจียนก๊ก โดยอ้างเหตุผลว่า สำนวนและวิธีการเขียนคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง เป็นต้นว่า การใช้สัมผัสนอกและการกล่าวถึงเนื้อเรื่องในบรรทัดแรกนั้น เป็นวิธีการเขียนเริ่มต้นในสมัยเจียนก๊ก ทัศนะของคณะบุคคลกลุ่มที่สองนี้ ยังให้แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเขียนเปรียบเทียบผลงานการรจนาคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง ว่า คล้ายคลึงกันมากกับผลงานการเขียนในสมัยเจียนก๊ก จึงมีความเชื่อมั่นว่า ผลงานการรจนาคัมภีร์เต๋าน่าจะอยู่ในสมัยเจียนก๊ก สำหรับทัศนะของกลุ่มที่สองนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับกันมากนัก อย่างไรก็ตามจะต้องค้นหาความจริงต่อไปจนกว่าจะสามารถค้นพบหลักฐานได้มากพอที่จะยืนยันว่า เต๋า-เต้-จิง เป็นผลงานการรจนาของเล่าจื๊อ หรือเกิดขึ้นในสมัยใด แต่ทัศนะของกลุ่มที่หนึ่งนั้นได้รับการคัดค้านกันมากและไม่เป็นที่ยอมรับในที่สุด

5. ความหมายของเต๋า

คำว่า “เต๋า” ตามอักษรจีน หมายถึง วิธีแห่งธรรมชาติ นอกจากนี้ เต๋ามักปรากฏให้ความหมายไว้มากมาย เช่น เต๋า หมายถึง หนทาง (มรรคา), กฎ, จารีต, พิธีการ, คุณสมบัติ, กฎแห่งการย้อนกลับ, ธรรมชาติ, กฎแห่งธรรมชาติ เป็นต้น

ในคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง บทที่ 1 เล่าจื๊อ กล่าวถึงความหมายของเต๋าวังนี้ “เต๋าที่เรียกขานกัน มิใช่เต๋าที่แท้ นามที่บัญญัติก็มีใช้นามที่แท้ **อภาวะ** คือ ความไม่มี (รูปร่างหรือความว่าง) เป็นการณเหตุตั้งต้นแต่ฟ้าดิน **ภาวะ** คือ ความมี (รูปร่าง) เชื่อว่าเป็นมารดาของสรรพสิ่ง การตั้งอยู่ในอภาวะตลอดไปทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งและการตั้งอยู่ในภาวะเป็นนิจ ทำให้เห็นร่องรอยของสรรพสิ่ง อภาวะและภาวะโดยเนื้อแท้กำเนิดมาจากเอกภาพเดียวกัน เพียงแต่เรียกชื่อต่างกัน ทั้งสองเป็นธรรมชาติที่ลึกซึ้ง เป็นประตูลึกแห่งความเปลี่ยนแปลงอันลึกลับของสรรพสิ่ง”

จากข้อความในคัมภีร์เต๋า บทที่ 1 นี้ อาจอธิบายความหมายของเต๋าดังนี้ คำว่า “เต๋า” เป็นเพียงชื่อสมมุติ ที่เล่าจื๊อเรียกสภาวะอันหนึ่ง ซึ่งสภาวะดังกล่าวไม่มีชื่อ หรือเป็นนิรันดร์ และสภาวะอันนี้เป็นสิ่งแท้จริง มีอยู่ เป็นอยู่ ด้วยตัวเอง ไม่มีเบื้องต้นและที่สุด เป็นความจริงสูงสุด (สัจภาวะ) สรรพสิ่งถือกำเนิดมาจากสภาวะอันนี้ เล่าจื๊อกล่าวถึงสภาวะของเต๋ามี 2 อย่าง คือ **อภาวะ** หมายถึงสภาวะที่ไม่มีหรือว่าง หมายถึงไม่มีรูปร่าง ไม่อาจรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส สภาวะอันนี้เป็นสิ่งที่ละเอียดและประณีตที่สุด และเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งนับแต่ฟ้าดิน และ**ภาวะ** คือ ความมี หมายถึง มีรูปร่าง ได้แก่ธรรมชาติ สรรพสิ่งที่มีรูปร่างถือกำเนิดมาจากสิ่งที่ไม่รูปร่าง ดังนั้นเล่าจื๊อจึงกล่าวว่า โดยเนื้อแท้ อภาวะกับภาวะมาจากเอกภาพหนึ่งเดียว หมายถึงสิ่งที่ไม่รูปร่าง (**อภาวะ**) คือ มารดาที่ก่อให้เกิดบุตร คือ ธรรมชาติ (**ภาวะ**) เราไม่สามารถมองเห็นมารดา แต่สามารถมองเห็นบุตร หากเรารู้จักบุตร (ธรรมชาติ) ก็ต้องรู้จักมารดา คือ **อภาวะ** (ความไม่มี) โดยปริยาย คนส่วนใหญ่สนใจเฉพาะบุตร คือ ธรรมชาติ แต่ไม่ทราบว่ามีบุตร (ธรรมชาติ) มีกำเนิดมาอย่างไร สภาวะทั้งสองอย่างที่เราเล่าจื๊อกล่าวว่ามีมาจากเอกภาพเดียวกัน ก็สมมุติชื่อว่า “เต๋า” โดยอธิบายว่า สิ่งที่มี (รูปร่าง) เกิดจากสิ่งที่ไม่มี (รูปร่าง) หมายถึงภาวะมาจากอภาวะ หากไม่มีอภาวะ (มารดา) ภาวะ (บุตร) ก็ไม่มี “สรรพสิ่งกำเนิดมาจากเต๋า จึงเป็นจุดเริ่มต้นของจักรวาล มันอยู่ในฐานะเป็นมารดา เมื่อได้ตัวมารดาก็ยอมทำให้รู้จักบุตรของมารดาด้วย เมื่อรู้จักบุตรจริงละผู้เป็นบุตรเสีย หันมารักษาตัวมารดาเอาไว้ วางตนให้อยู่ในความสงบ ปิดบังความสัมพันธ์กับอารมณ์ทางอายตนะ” (อวัช หอมทวนลม, 2545)

หรือสิ่งที่มีตัวตนเกิดจากสิ่งที่ไม่ตัวตน ทุกสิ่งที่มีรูปร่างเกิดจากความว่าง หากไม่มีที่ว่าง สิ่งเหล่านั้นก็ไม่ได้ เหมือนขันน้ำ หากขันไม่มีที่ว่างน้ำก็เกิดไม่ได้ หรือหากห้องไม่ว่าง คนเราก็ก้าวเข้าไปอยู่ในห้องนั้นไม่ได้ เป็นต้น

ในหนังสือ “ศาสนาเปรียบเทียบ” ของเสถียร พันธ์รังสี ในบทที่ว่าด้วยศาสนาเต๋า มีข้อความกล่าวถึงเต๋าดอนหนึ่งว่า คำว่า “เต๋า” แปลว่า มรรคา หรือ ทาง หมายถึง สภาพอันเป็นไปโดยธรรมหรือความเที่ยงแท้ (อุดมธรรม) อันเป็นความจริงสูงสุด (Ultimate Reality) เป็นเอกภาพ (Unity) ไม่มีรูปร่าง ไม่อาจรู้ได้ด้วยผัสสะ (Sense)

อุดมธรรมแฝงอยู่ในสรรพสิ่งหรือในธรรมชาติทุกชนิด เต๋าแสดงตัวออกมาในรูปกฎแห่งธรรมชาติ (Law of Nature) ที่ไม่เปลี่ยนแปลง เต๋าเป็นสภาวะทำให้เกิดพลัง (Vital Force) และพลังอันนี้จะได้มาเมื่อเข้าถึงเต๋า

เล่าจื๊อกล่าวว่า ความยุ่งยากทั้งมวลที่มีก่อนจะเกิดโลกและสวรรค์ ก็ยังคงมีความครบถ้วนแห่งความสมบูรณ์ มันเป็นเจ้าแห่งจักรวาล แต่ไม่ทราบชื่อ ข้าพเจ้าจึงเรียกความครบถ้วนสมบูรณ์ว่า “เต๋า” ความพยายามที่จะอธิบายว่าเต๋าคืออะไรนั้นเป็นเรื่องใหญ่ในจักรวาล

ในคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง บทที่ 4 เล่าจื๊อ อธิบายสภาวะของเต๋าไว้ว่า “เต๋าเป็นสิ่งที่ว่างแต่เมื่อใช้มันเท่าใดก็ไม่หมด” ถามว่าเต๋าเกิดได้อย่างไร? เล่าจื๊อไม่ตอบคำถามนี้โดยตรง แต่ยืนยันว่าเต๋ามีจริง และมีอยู่ก่อนพระเจ้าและโลก ความมีอยู่ของเต๋ารวมไม่อาจรู้หรือเข้าถึงได้ด้วยผัสสะทั้งหลาย ในอรรถกถาของเฮ้งเพียกนักปรัชญาชาวจีน มีข้อความอธิบายสภาวะแห่งความมีอยู่ของเต๋า โดยระบุว่า “จะบอกว่ามันไม่มี ไม่เป็นอะไรก็ไม่ถูกต้อง เพราะสรรพสิ่ง ถือกำเนิดมาจากมัน ครั้นจะบอกว่ามันมี มันเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็ดูเหมือนไม่ตรงนัก เพราะเราไม่อาจมองเห็นตัวมัน”

6. สัญลักษณ์ของลัทธิเต๋า

สัญลักษณ์โดยตรงของลัทธิเต๋า คือ รูปเล่าจื๊อขี่ควาย (กระบือ) หมายถึงการเดินทางครั้งสุดท้ายหลังจากเล่าจื๊อลาออกจากราชการ และเดินทางมุ่งหน้าสู่พรมแดนด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลโสหนาน โดยขี่หลังควายในการเดินทาง หลังจากออกจากพรมแดนจีนไป ก็ไม่ปรากฏร่องรอยว่า เล่าจื๊อไปพำนักอยู่ ณ ที่ใด และมีชีวิตอยู่นานกี่ปี ไม่มีใครพบเห็นหรือมีหลักฐานอื่นใดชี้บ่ง

สัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่ง คือ รูปหยาง-หยิน ซึ่งรูปทั้งสองนี้มีรากฐานแนวความคิดมาจากคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง บทที่ 42 มีข้อความว่า “เต๋าเป็นมูลเหตุให้เกิดหนึ่ง หนึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดสอง สองเป็นมูลเหตุให้เกิดสาม และสามเป็นมูลเหตุให้เกิดสรรพสิ่ง”

สัญลักษณ์หยาง-หยิน ถือว่าเป็นทฤษฎีทางปรัชญาของจีนที่มีมาแต่โบราณ และเล่าจื๊อได้นำแนวความคิดเรื่องหยาง-หยินนี้มากล่าวไว้ในลัทธิของตน

7. พัฒนาการของลัทธิเต๋า

สรรพสิ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎแห่งกาลเวลา ลัทธิเต๋าก็ตกอยู่ในกฎนี้เช่นกัน นั่นคือ คำสอนดั้งเดิมของเล่าจื๊อ สอนให้คนเราดำเนินชีวิตไปสู่อุดมคติสูงสุด คือ เต๋า โดยการปรับชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ฝืนหรือขัดขืนต่อกฎธรรมชาติ รู้จักละ รู้จักเลิก ไม่ทะเยอทะยาน เท่ากับการทำจิตให้ว่างจากกิเลสตัณหาทั้งหลาย เพราะการจะเข้าถึงเต๋านั้นต้องพยายามเอาชนะตนเองให้ได้ หมายถึงการเอาชนะกิเลสตัณหาของตนเอง เพราะเต๋าคือความว่าง ใครก็ตามไม่ทำจิตของตนให้ว่างก็ไม่อาจเข้าถึงเต๋า ดังนั้นคำสอนดั้งเดิมของเล่าจื๊อมุ่งให้คนเราเข้าถึงความสงบแห่งจิต (เต๋า) อันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริง เมื่อสันสมัยของเล่าจื๊อสาธุศิษย์ได้เปลี่ยนแปลงคำสอนเดิมจนแยกออกเป็นนิกาย ประมาณก่อนปี ค.ศ. 97

การเปลี่ยนแปลงคำสอนเริ่มจากความคิดใหม่ในบรรดาสาธุศิษย์ที่ตั้งข้อสงสัยว่า เล่าจื๊อมีตัวตนจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงผู้วิเศษคนหนึ่งในนิกาย และสงสัยต่อไปว่า คำสอนของเล่าจื๊อเป็นคำสอนของเล่าจื๊อเอง หรือเป็นคำสอนที่มีมาก่อนสมัยเล่าจื๊อ จากมูลเหตุเหล่านี้ทำให้สาธุศิษย์เปลี่ยนแปลงคำสอนเดิม แยกออกเป็นนิกายต่างๆ คำสอนที่เปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบที่มีลักษณะศักดิ์สิทธิ์ ลึกลับที่มาจากภายนอก เช่น อำนาจของเทพเจ้า ต้องทำการกราบไหว้ขออำนาจจากเทพเจ้าด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ นักบวชในลัทธิเต๋า ผู้มีความชำนาญทางไสยศาสตร์อ้างว่าตนสามารถติดต่อกับสวรรค์ได้ กระทั่งราชสำนักในยุคหนึ่งก็ได้รับรองปรัชญาและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ของนักบวชเหล่านี้ ในที่สุดนักบวชในลัทธิเต๋าผู้มีความชำนาญทางไสยศาสตร์กลายเป็นผู้มีอำนาจและอิทธิพลมากในราชสำนัก บางครั้งนักการเมืองและนักปราชญ์ผู้สุจริตต้องพ่ายแพ้ต่อนักพรตผู้อ้างอำนาจเทพเจ้า นักพรตเหล่านี้ได้นำเอาเวทมนตร์คาถามาเป็นเครื่องมือทำมาหากิน ในที่สุดลัทธิเต๋าได้กลายเป็นลัทธิมีเทพเจ้า และเข้าไปผสมผสานในพุทธศาสนานิกายมหายาน มีการเคารพกราบไหว้เทพเจ้าและพระโพธิสัตว์ เช่น เทพเจ้าแห่งความสมบูรณ์ พระเจ้าแห่งยารักษาโรค พระเจ้าแห่งครีวไฟ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมี

การบูชาดวงวิญญาณของธรรมชาติ นักบวชในลัทธิเต๋าสอนให้ประชาชนบูชาเทพเจ้าและสวรรค์ โดยอ้างว่ายิ่งบูชาก็ยิ่งได้รับพรตามความปรารถนาของตน และเป็นยาอายุวัฒนะช่วยให้มีชีวิตยืนยาว

คำสอนอีกอย่างหนึ่งที่นักพรตลัทธิเต๋าดัดแปลงมาสอน คือ การพิจารณาโลกและชีวิตด้วยการทำนายทายทัก นักพรตยกตนเป็นผู้วิเศษสามารถติดต่อกับเทพเจ้าและผู้วายชนม์ สามารถบอกเหตุร้ายเหตุดีได้อย่างไร้ก็ตามลัทธิเต๋ายังคงอยู่ในฐานะเป็นศาสนาของประชาชน ไม่มีประมุขหรือองค์การบริหารส่วนกลาง แต่มีวัด นักบวชชาย-หญิง ศาลเจ้า และมีสมาคมอยู่ทั่วไปในหมู่ชาวจีน มีการจำหน่ายเครื่องรางของขลัง ประกอบพิธีไล่ผีที่เข้าสิงในตัวคน บางวัดนำเอาศีล 5 ทางพุทธศาสนาไปเป็นแนวปฏิบัติ นอกจากนี้มีการบริโภคอาหารแบบมังสวิวัติและการกำหนดเทศกาลบริโภคอาหารเจประจำปีอีกด้วย ศาสนิกบางคนถือเคร่งในการปฏิบัติ ถึงกับปฏิญาณตนว่าจะบริโภคอาหารเจตลอดชีวิต

ในประเทศไทยมีโรงเจมากกว่า 100 แห่ง ซึ่งเป็นอาหารของผู้บริโภคเจทั้งหลาย บนแท่นบูชาของลัทธิเต๋า มักจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้วย การที่ศาสนาเต๋ายในประเทศไทย รับเอาหลักคำสอนของพุทธศาสนา เช่น พระสูตร และการบูชาพระพุทธรูป อาจมาจากสาเหตุสำคัญอันหนึ่ง คือ ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาเหมือนกับชาวพุทธนำเอาหลักคำสอน และพิธีกรรมของพราหมณ์-ฮินดูมาดัดแปลง ให้กลมกลืนกับหลักคำสอนและพิธีกรรมของพุทธศาสนา ซึ่งการผสมผสานระหว่างแนวความคิด และความเชื่อในทำนองนี้มีอยู่ทั่วไปในส่วนต่างๆของโลก

8. เต๋ากับชีวิต

อุดมคติของชีวิตหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามคำสอนของลัทธิเต๋า คือ การบรรลุเต๋า ถือว่าเป็นการเข้าถึงบรมสุข การที่จะบรรลุเต๋าได้ หลักการสำคัญคือ มนุษย์จะต้องดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ฝืนหรือขัดขืนต่อกฎธรรมชาติ เต๋าจื้อสอนว่า “จงทำตัวให้สมกับธรรมชาติ โดยยึดเต๋าเป็นแนวทาง ความยุ่งยากทั้งหลายในโลกเกิดมาจากการกระทำ และการกระทำทั้งหลายเป็นเรื่องราวไร้สาระ จงเจียบเสีย ยอมรับโดยไม่ขัดขืนต่อธรรมชาติ จะเป็นหนทางไปสู่ความสุข คนเราไม่อาจทำให้น้ำพุ่งขึ้นด้วยโคลนตมให้สูงขึ้นมาด้วยการเอามือกว่นไปมา จงปล่อยไว้แล้วน้ำก็จะสูงขึ้นมาเอง” จากคำสอนดังกล่าว อาจตีความหมายได้ว่า การดำเนินชีวิตไปตามปกติวิสัย ตามธรรมชาติธรรมชาตินั้น เป็นการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างสรรพสิ่ง รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและระมัดระวัง เพราะสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่ก็เพราะการพึ่งพาอาศัยกัน ทุกสิ่งมีความสัมพันธ์กัน การดำเนินไปของทุกสิ่งมีกฎธรรมชาติ (เต๋า) เป็นตัวควบคุม ไม่จำเป็นต้องบัญญัติกฎเกณฑ์ขึ้นมาอีก ปัญหาทั้งหลายเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ขอให้มนุษย์เลิกการกระทำที่ฝืนต่อกฎธรรมชาติเสีย และเมื่อปัญหาเกิดขึ้นก็จงแก้ปัญหาโดยวิธีธรรมชาติ ไม่ควรไปคิดค้นหรือบัญญัติวิธีการอย่างอื่นขึ้นมา เพราะจะทำให้ปัญหาพอกพูนมากขึ้น

ตามทัศนะของเต๋าจื้อ ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น เกิดเพราะมนุษย์ทำในสิ่งไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นการกระทำที่ฝืนต่อธรรมชาติ เช่น มนุษย์บัญญัติกฎเกณฑ์ที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบ กฎหมาย หรือข้อบังคับต่างๆขึ้นมาควบคุมสังคม การจัดการศึกษาที่สูงกว่าความจำเป็น ที่ไม่กลมกลืนหรือไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นการแบ่งชั้นวรรณะของคนในสังคม และผู้ที่ศึกษาสูงก็มักนำเอาความรู้มาใช้ในทางเอารัดเอาเปรียบ คดโกง หลอกลวง ต้มตุ๋นคนที่โง่กว่าและอ่อนแอกว่า การจัดการศึกษาเช่นนี้ควรเลิกเสีย นอกจากนี้ผู้ได้รับการศึกษายังประดิดประดังค์คิดค้นสิ่งต่างๆขึ้นมา ทำการโฆษณาให้คนเราเกิดความอยากได้ อยากมี ซึ่งเป็นตัวการทำให้เกิดความทุกข์ยาก ทำให้มนุษย์กลายเป็นทาสแห่งกิเลสตัณหา และสิ่งที่ร้ายไปกว่านั้นคือการสมมุติค่าให้สิ่งต่างๆมีราคาค่างวด เช่น สมมุติค่าให้แก่ เงิน ทอง เพชร พลอย เป็นต้น ก็กลายเป็นสาเหตุให้คนเรายื้อแย่งแข่งขัน เพื่อให้ได้ครอบครองสิ่งที่มีค่า (สมมุติ) เหล่านี้ทำให้คนเราต้องแย่งชิง หลอกลวง จี้ปล้น

ทำลาย ขำพินกัน และการสมมุติเรื่องยศ ตำแหน่ง และฐานันดรต่างๆ ทำให้คนเราติดอยู่ในเรื่อง ลาภ ยศ และ คำสรรเสริญเยินยอ บุคคลที่มีตำแหน่งก็หลงและมัวเมาอยู่ในตำแหน่ง คิดว่าตนเองยิ่งใหญ่ มีอำนาจวาสนา จนเป็นสาเหตุให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในสังคมมนุษย์ ทำให้มนุษย์วิงหนีธรรมชาติดั้งเดิมของตน ปัญหาทั้งหลายก็เกิดขึ้น

เล่าจื๊อมีความคิดและความเชื่อขั้นพื้นฐานว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความรัก (เมตตา) ความสงสาร เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น นี่คือธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมา แล้วถูก สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สมมุติขึ้นและสร้างขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุให้มนุษย์หลงลืม ทอดทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตน คือ ความรัก ความสงสาร และการช่วยเหลือผู้อื่น

เมื่อธรรมชาติเหล่านี้ไม่เหลืออยู่ในหมู่มนุษย์ ความสับสนวุ่นวาย ความเห็นแก่ตัวก็เข้ามาแทนที่ ในที่สุดมนุษย์ก็ประสบกับความหายนะ ความพินาศ ดังนั้นหากต้องการแก้ปัญหาสังคมให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี และความเจริญก้าวหน้า จะต้องแก้ด้วยการอบรมสั่งสอนให้คนเรากลับคืนไปสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตน โดยการทำลายและยกเลิกสิ่งที่มนุษย์สมมุติและสร้างขึ้นทั้งหมดเสีย เล่าจื๊อเห็นว่าการประกอบพิธีกรรมต่างๆ หรือการปฏิบัติตามข้อบังคับทั้งหลายเหล่านั้น เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย (ไม่จำเป็น) เพราะแทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาสังคม แต่กลับเป็นการพอกพูนให้ปัญหาเกิดขึ้นมากมาย กฎหมายถูกบัญญัติขึ้นโดยบุคคลผู้มีสติปัญญา แต่กฎหมายเหล่านั้นไม่อาจกำจัดอาชญากรรมต่างๆ ให้หมดไป กฎหมายหรือกฎข้อบังคับมีมากเท่าใด โจรผู้ร้ายก็ยิ่งชุกชุมมากขึ้นเท่านั้น เราไม่อาจแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยการเพิ่มปัญหา (เหมือนการดับไฟด้วยการเติมเชื้อเพลิงเข้าไปในกองไฟ) เล่าจื๊อเห็นว่า ความลับของจักรวาลและความจริงทั้งปวงมิได้มาจากสมองมนุษย์ แต่มาจากการเข้าถึงธรรมชาติและการเรียนรู้ที่จะเข้าถึงกฎแห่งธรรมชาติ เล่าจื๊อไม่สนับสนุนให้รัฐ จัดการศึกษาสูงเกินไปให้แก่ประชาชน เพราะแต่มาได้เข้าถึงด้วยการศึกษาสูง แต่สามารถเข้าถึงได้ด้วยการเรียนรู้ ธรรมชาติและกฎธรรมชาติเท่านั้น ดังนั้นการจัดการศึกษาสูงเกินไปที่ไม่กลมกลืนกับธรรมชาติมีผลเสียมากกว่าผลดี

เล่าจื๊อ มิได้สอนให้มนุษย์หลีกเลี่ยงหนีสังคมและและประพฤตินออยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่าง แร้นแค้น ยากจน ไม่แสวงหาทรัพย์สินสมบัติ แต่มีจุดประสงค์ให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างธรรมดาธรรมชาติ เป็นไปตามทางสายกลาง คือ ให้รู้จักความพอเหมาะพอดีในกาลและเทศะ จึงกล่าวว่าคนเราควรรู้จักพอและรู้จักละ เลิก เพราะวิถีโคจรของเต๋าเป็นวิถีทางแห่งธรรมชาติซึ่งโคจรไปในลักษณะเป็นวงกลม เมื่อหมุนไปครบวงแล้วจะ ย้อนกลับมาที่เดิมอีก เหมือนมนุษย์เกิดมาจากความว่าง ก็จะกลับคืนสู่ความว่าง (ตอนสิ้นชีพแล้ว) เกียรติยศ ชื่อเสียง และความมั่งคั่งทั้งหลาย เป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาและแสวงหา แต่สิ่งเหล่านี้ย่อมมีขีดจำกัดและมีจุดจบ หากมนุษย์เราไม่รู้และไม่เข้าใจถึงความเป็นจริงว่าจะต้องพอและจะต้องละ เมื่อมีความโลภมากเกินความ พอเหมาะพอดี มนุษย์ก็จะพาตนเองไปสู่ความพินาศหายนะในที่สุด เปรียบเหมือนคนที่ติดในรสชาติของอาหาร หากไม่รู้จักยับยั้งในการบริโภคก็จะก่อให้เกิดโทษต่อร่างกาย ทำให้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ท้องเสีย เป็นอันตรายต่อ สุขภาพอนามัย

ในทัศนะของเล่าจื๊อ การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ทะยานอยากจนเกินพอดี ย่อมไม่มีปัญหา เพราะความสำเร็จที่แท้จริงของมนุษย์นั้นมิใช่การแก่งแย่งแข่งขันและเอาชนะผู้อื่น มิใช่การได้ ครอบครองทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาล การมีเกียรติยศชื่อเสียงหรือความปรารถนาใดๆ แต่เป็นการอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้อื่น มีความอดทนและความเป็นกลาง (ความยุติธรรม) การที่เล่าจื๊อสอนให้ดำเนินชีวิตแบบนี้ มิใช่ สอนให้คนเราเกียจคร้านเป็นคนงอมืองอเท้า ไม่ประกอบกิจการงานอะไร แต่สอนให้คนเรามีให้อยู่หนึ่งเฉย ต้อง ทำงานประกอบกิจการทั้งปวงได้ เพียงแต่ให้รู้จักความพอเหมาะพอดี การให้สิ่งใดแก่ใครก็มีให้หวังผลตอบแทน ให้เป็นไปตามธรรมดาธรรมชาติ คือ คนเราต้องพึ่งพาอาศัยกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่แก่งแย่งแข่งขันกัน

ช่วยชนะมิใช่การเอาชนะผู้อื่น แต่เป็นการชนะตนเอง หากคนเราสามารถเอาชนะตนเองได้ ก็เท่ากับชนะทุกสิ่งทุกอย่าง เล่าจื๊อสอนว่า คนที่เข่งเต้าเพื่อให้ตนสูงกว่าผู้อื่นจะยืนอยู่ได้ไม่นาน ความอ่อนโยนย่อมชนะความแข็งกระด้าง คนที่ก้าวเต้ายาวเพื่อให้ล้ำหน้าผู้อื่นย่อมไปไม่ได้ไกล และผู้ที่แสดงตนว่ามีพระเดชพระคุณก็จะกลับกลายเป็นคนที่ถูกเขาเนรคุณ ไม่มีใครยกย่องนับถือ โชคร้ายเป็นที่พิกพึงของโชคดี โชคดีเป็นที่หลบซ่อนของโชคร้าย จงตอบแทนความชั่วด้วยความดี จงรู้ว่าผู้ที่รับปากง่ายเกินไปมักเป็นคนที่เชื่อถือและไว้วางใจไม่ได้ ผู้พูดไม่รู้ และผู้รู้ไม่พูด ผู้ที่มองเห็นกิจกรรมเป็นเรื่องง่ายเกินไปมักจะต้องเผชิญกับอุปสรรค (ในภายหลัง)

9. เต้ากับโลกและจักรวาล

เล่าจื๊อ มองความเป็นไปของโลกและจักรวาลแบบทฤษฎีย้อนกลับ สาระสำคัญของทฤษฎีนี้คือสรรพสิ่งดำเนินไปเป็นวงกลมหมุนเวียนไปมาเป็นวงกลมโดยไม่สิ้นสุด ในทัศนะของเล่าจื๊อ จุดจบ คือ จุดเริ่มต้นชีวิต คือ ความเปลี่ยนแปลง ความเจริญและความเสื่อมสลับสับเปลี่ยนกันเหมือนกลางวันกับกลางคืน จุดสุดยอดของความรุ่งโรจน์ คือ จุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ทุกสิ่งในจักรวาลถูกควบคุมด้วยอำนาจของเต้า

เล่าจื๊อกล่าวว่า ปัญหาเกี่ยวกับที่มาของจักรวาลเป็นปัญหาที่ทำทลายให้มนุษย์ครุ่นคิดและค้นหา ข้าพเจ้าจะเล่าถึงความเป็นไปที่ประมาณว่าน่าจะเป็นเช่นนั้น หยินผู้ยิ่งใหญ่เป็นสันติ (ความสงบ) ที่ส่งงามหยางผู้ยิ่งใหญ่เป็นความคล่องแคล่วปราดเปรียวอันน่าอัศจรรย์มาจากพื้นโลก เมื่อทั้งสองมาบรรจบกันและรวมกันก็บังเกิดเป็นสรรพสิ่งขึ้น บางทีเราอาจมองเห็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน แต่เราไม่อาจสังเกตเห็นเค้าโครงของมันได้ ความเจริญเติบโตสลับสับเปลี่ยนกับความเสื่อมสลาย เช่น ความเต็มกับความพร่อง ความมืดกับความสว่าง ทุกสิ่งหมุนเวียนเปลี่ยนไป พร้อมกับวัน เดือน ปี เราสามารถสังเกตเห็นได้ว่า ในวันหนึ่งๆมีอะไรเกิดขึ้นและดำเนินไป แต่เราไม่อาจสังเกตเห็นรายละเอียดของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งเหล่านั้น ชีวิตมาจากจุดเริ่มต้นและความตาย คือ การย้อนกลับไปสู่จุดนั้น ด้วยเหตุดังกล่าว จุดเริ่มต้นของสิ่งหนึ่งหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงกลับไปกลับมาไม่รู้จบ หากปราศจากเต้า อะไรเล่าจะเป็นหลักก่อกำเนิดที่ผูกพันอยู่กับสรรพสิ่ง

ในทัศนะของเล่าจื๊อในเรื่องที่มาของโลกและจักรวาล สรรพสิ่งมาจากเต้า เมื่อสรรพสิ่งมีขึ้น จำเป็นต้องมีกฎขั้นพื้นฐาน เรียกว่า “กฎแห่งการย้อนกลับ คือ การเคลื่อนที่ของเต้า” หมายถึง หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้เกิดคุณภาพสูงสุด และคุณภาพเหล่านี้จะย้อนกลับไปในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ คำสอนเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก จักรวาล และชีวิต เล่าจื๊อมักจะสอนให้มองแบบทฤษฎีย้อนกลับ คือ ทุกสิ่งที่จะพัฒนาด้านตนเอง จะต้องพัฒนาแบบตรงกันข้าม ในสิ่งที่ตรงกันข้ามนั้น หากเราเข้าใจในกฎขั้นพื้นฐานของธรรมชาติ ก็ใช้กฎอันนี้ในการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เราต้องการได้ ตัวอย่างเช่น หากเราต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งสำเร็จในทางที่ต้องการ เราต้องเริ่มต้นจากแนวทางที่ตรงกันข้าม หรือเราต้องการจะรักษาสิ่งใดไว้ เราต้องยอมรับกฎบางอย่างในแนวทางที่ตรงกันข้ามกับสิ่งนั้นก่อน เหมือนคนที่มึนงงกายอ่อนแอต้องการให้ตนมีร่างกายแข็งแรง อันดับแรกเขาก็ต้องยอมรับว่า เขามีร่างกายอ่อนแอเสียก่อน หรือหากคนกลุ่มใดต้องการดำรงรักษาลัทธิทุนนิยมไว้ พวกเขาจะต้องเริ่มต้นด้วยการยอมรับรากฐานบางอย่างของลัทธิสังคมนิยมก่อน เมื่อเข้าใจถึงกฎพื้นฐานก็จะสามารถปรับชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย พร้อมกับสามารถก้าวไปถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้

ลัทธิเต้า สอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ให้เรียนรู้ธรรมชาติและวิถีปฏิบัติให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ขัดขึ้นหรือฝืนต่อธรรมชาติ หมายถึงการใช้ชีวิตอย่างสงบ เรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย รู้จักความพอเหมาะพอดี ไม่ดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่างๆเกินความจำเป็น ทำจิตใจสงบเยือกเย็น มีเต้าเป็นอุดมคติ คำสอนของลัทธิเต้ามีอิทธิพลมากต่อด้านงานศิลปะ ศิลปินของจีนมักยึดเอาหลักคำสอนของลัทธิเต้าในการสร้างผลงานด้านศิลปะการวาดภาพ และมักเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ เพื่อชมความสวยงามของธรรมชาติ และปล่อยจิตใจให้ดื่มด่ำอยู่กับความงดงามและความสงบเงียบของ

ธรรมชาตินั้น เช่น ป่า เขา ลำเนาไพร น้ำตก ลำธาร ห้วยละหาน แมกไม้ เป็นต้น หลักจากนั้นพวกเขาก็จะปล่อยจิตใจให้ซึมซับเอาธรรมชาติแล้ววาดภาพไปตามความทรงจำเหล่านั้น ภาพวาดจึงออกมาอย่างงดงามเป็นธรรมชาติ อันมาจากจินตนาการอันซึมซับจากธรรมชาตินั่นเอง

คำสอนของลัทธิเต๋าคล้ายคลึงกับคำสอนของพุทธศาสนา ในแง่ของอุดมคติชีวิตหรือจุดหมายสูงสุดของชีวิต กล่าวคือ สภาวะของเต๋าคือสภาวะของนิพพานในพุทธศาสนา แต่จะแตกต่างกันในรายละเอียด ซึ่งการอธิบายสภาวะของเต๋าคือสภาวะที่ไม่มีรูปร่าง (อภาวะ) และในขณะที่สภาวะของเต๋ามีรูปร่าง (ภาวะ) สิ่งที่มีรูปร่างมาจากสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง หมายถึงสรรพสิ่งถือกำเนิดจากเต๋า ในที่สุดก็กลับคืนสู่เต๋า การอธิบายเรื่องเต๋าลักษณะเช่นนี้ ดูเหมือนเต๋าคืออยู่ในสภาวะที่ไม่มีรูปร่าง (อภาวะ) นั้น มีตัวตนที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ ไม่อาจเข้าถึงได้ แต่เป็นสิ่งที่เปี่ยมอมตะภาวะหรือสัจภาวะ หากพิจารณาจากคำอธิบายของเต๋าก็จะพบว่า เต๋าที่ไม่มีรูปร่างก็ยังมีตัวตน (อัตตา) อยู่ คล้ายกับเป็นธาตุที่ละเอียดที่สุด อันเป็นที่มาของธาตุที่หยาบ คือ ตัวตนที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส หมายถึงสรรพสิ่ง แต่คำสอนของพุทธศาสนาเรื่องนิพพานแตกต่างไปจากคำสอนของเต๋อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ สภาพของนิพพานเป็นความว่างจากตัวตน (อนัตตา) และนิพพานมิได้เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง แต่เป็นแดนแห่งความว่างจากสรรพสิ่งที่เป็นโลกียวิสัย ท่านอธิบายนิพพานแห่งหนึ่งว่า นิพพานเป็นดินแดนที่อยู่เหนือโลกธรรม หรือโลกแห่งลาภ เสื่อมลาภ ยศเสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ อย่างไรก็ตามหากจะมองถึงผลแห่งการเข้าถึงนิพพาน และเข้าถึงเต๋แล้ว จะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ ความสงบและความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์ของจิตใจ ไม่มีอะไรหรือสิ่งใดเข้าไปรบกวนหรือทำให้จิตใจได้รับอันตราย เต๋าคือจึงกล่าวว่า การเข้าถึงเต๋าคือ การเข้าถึงบรมสุขและในพุทธศาสนาแล้วสภาวะนิพพานประการหนึ่งว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง (นิพพานัง ปริโม สุขัง) หมายถึง ความสุขที่ไม่เจอปนด้วยกิเลสตัณหา ซึ่งมีใช้ความสุขด้วยประสาทสัมผัส แต่เป็นความสุขของจิตที่ผ่องใสบริสุทธิ์ จะเห็นว่าจุดมุ่งหมายของลัทธิเต๋ากับพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน

10. เต๋ากับการปกครอง

ตามแนวความคิดพื้นฐานของเต๋าคือ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงาม นี่คือนิยามดั้งเดิมของมนุษย์ ดังนั้นการจัดการปกครองควรจะทำให้ความเป็นอิสระแก่ประชาชนในการดำเนินชีวิต ปล่อยให้ประชาชนประกอบธุรกิจการงานของพวกเขาอย่างอิสระ ผู้ปกครองของรัฐไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว และก้าวล่วงในกิจการของพวกเขา ผู้ปกครองควรคอยดูแลอยู่เบื้องหลัง ให้ประชาชนรู้เพียงว่าพวกเขามีผู้ปกครอง และผู้ปกครองจะเข้าไปเกี่ยวข้องก็ต่อเมื่อประชาชนไม่ปฏิบัติตาม ฝ่าฝืนกฎแห่งธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎของเต๋าท่านั้น รัฐไม่ควรนำเอาขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบอย่างอื่นมาใช้บังคับประชาชนให้ปฏิบัติตาม รัฐใช้เพียงกฎแห่งธรรมชาติดีพอแล้ว แต่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน คนของรัฐจะต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างสุจริตและยุติธรรม ไม่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากประชาชน เช่นการทุจริตฉ้อโกง การเกณฑ์แรงงาน หรือเกณฑ์คนมาเป็นทหารให้ทำการสงครามเพื่อสร้างคามยิ่งใหญ่แก่ผู้ปกครอง ในทัศนะของเต๋าคือ การปกครองโดยบัญญัติกฎเกณฑ์ต่างๆมาบังคับประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ยุติธรรม เพราะบุคคลผู้บัญญัติกฎเกณฑ์ต่างๆมักจะบัญญัติให้ตนและพวกพ้องของตนได้รับผลประโยชน์ หรือบุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจของใคร ก็ย่อมออกกฎเกณฑ์ให้ผู้นั้นได้ประโยชน์ จากแนวคิดของเต๋าคือ เราอาจพบความไม่ยุติธรรมได้ทั่วไปในการตรากฎหมายของประเทศที่ปกครองโดยระบบเผด็จการทั้งหลาย เช่น การตรากฎหมายใช้บังคับว่า หากใครคิดกบฏ ทำการกบฏต่อแผ่นดิน จะต้องได้รับโทษหนักถึงประหารชีวิต แต่เมื่อมีบุคคลทำการกบฏ รัฐประหาร สามารถยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินได้สำเร็จ โดยไม่มีเหตุผลสมควรเพียงพอในการทำรัฐประหาร แต่กระทำการยึดอำนาจเพื่อความยิ่งใหญ่ของตนและพวกพ้องเท่านั้น ในที่สุดขณะที่ทำการสำเร็จก็

มิได้รับโทษประหารชีวิตหรือไม่ต้องรับผิดชอบชีวิตที่ล้มตายและทรัพย์สินที่เสียหายแต่ประการใด พวกเขาจะตรากฎหมายออกมาเพื่อให้ภัยโทษแก่ตนและพวกพ้องของตน การที่บัญญัติกฎหมายเช่นนี้ถือว่าไม่ถูกต้องและไม่ยุติธรรม ดังนั้นเล่าจึงเสนอให้รัฐ ทำการปกครองโดยใช้กฎหมายชาติ ซึ่งเป็นกฎศักดิ์สิทธิ์และเที่ยงตรง

ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการปกครองที่ไม่ถูกต้องและยุติธรรมนั้นมิได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือโดยปราศจากสาเหตุที่นำไปสู่ปัญหาในการปกครองไว้ ใน เต่า-เต๊ะ-จิง บทที่ 14 มีสาระสำคัญว่า “ประชาชนต้องหิวโหย เพราะรัฐบาลเก็บภาษีมากเกินไป จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความอดอยากยากจน ประชาชนปกครองยาก เพราะรัฐบาลเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของพวกเขามากเกินไป จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความยุ่งยากในการปกครอง ประชาชนมองความตายเป็นเรื่องเล็ก สาเหตุมาจากผู้ปกครองมีความเป็นอยู่หรูหราฟุ่มเฟือยเกินไป จึงเป็นสาเหตุให้ประชาชนมองความตายเป็นเรื่องเล็ก”

11. หลักการจัดการปกครอง

เล่าจื๊อให้ทัศนะการจัดการปกครองไว้ โดยแยกองค์ประกอบเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. ลักษณะที่ดีของผู้ปกครอง ลักษณะของผู้ปกครองที่ดีตามอุดมคติของเล่าจื๊อ คือ ต้องเป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่เข้าไปก้าวก่ายธุรกิจการงานของประชาชน ไม่แสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน ต้องอยู่ข้างหลังประชาชน เมื่อผู้ปกครองอยู่เบื้องหลัง ก็ไม่โอ้อวด ดังคำกล่าวของเล่าจื๊อว่า เมื่อนักปราชญ์อยู่เบื้องบน ประชาชนอยู่เบื้องล่าง ก็ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระหนัก เมื่อนักปราชญ์อยู่เบื้องหน้า ประชาชนอยู่เบื้องหลัง ประชาชนก็ได้ทำร้าย เพราะเหตุนี้ประชาชนต่างนิยมยินดียกปราชญ์ไว้ในที่สูง เคารพยกย่องและไม่มีวันจะถอดถอน นักปกครองที่ดีจะต้องดำเนินตามวิธีของเต๋า ดังคำกล่าวตอนหนึ่งว่า “นักการปกครองชาตศรัทธาในเต๋า มักจะให้ประชาชนมาศรัทธาในตน นักปกครองที่ศรัทธาในเต๋า การงานย่อมลุล่วง ชาวประชายกย่องเกียรติกาจากย เต๋าว่า ผู้ปกครองที่ดี ประชาชนเพียงรู้ว่ามิใช่เขาอยู่ ต่อมาประชาชนรักและสรรเสริญ ประชาชนเชื่อฟังและกลัวเกรง ความกลัวเกรงนี้มีสองสถานะ คือ กลัวเกรงอำนาจและกลัวเกรงต่อความดี ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครอง เมื่อหมดอำนาจประชาชนก็ขาดความเกรงกลัว มีแต่เสียงสาปแช่งตามมา แต่ผู้ปกครองที่เป็นคนดี แม้ไม่มีอำนาจบารมีก็ยังมีผู้คนบูชายกย่อง”

2. ปกครองโดยกฎหมาย เล่าจื๊อเห็นว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความดี ทุกคนล้วนเกิดมามีเมตตากรุณา หากรัฐจัดการปกครองให้เป็นแบบธรรมชาติ เริ่มจากการให้เสรีภาพแก่ราษฎรในการดำเนินชีวิต หากมาผิดกับกฎหมาย รัฐก็ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของพวกเข รัฐไม่ควรนำเอากฎเกณฑ์ต่างๆที่มนุษย์บัญญัติมาบังคับให้ราษฎรปฏิบัติ เช่นขนบธรรมเนียมหรือกฎหมาย เพราะกฎเกณฑ์เหล่านี้มิได้ช่วยให้สังคมมนุษย์ดีขึ้น แต่กลับจะสร้างปัญหาให้แกสังคมมากขึ้น เหมือนคำกล่าวที่ว่า “อะไรที่บุคคลได้มาด้วยการใช้กำลังก็ต้องรักษาไว้ด้วยการใช้กำลังเช่นกัน” เล่าจื๊อไม่สนใจกับความเจริญทางด้านวัตถุที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาและการสมมุติค่าให้สิ่งเหล่านั้น แต่ให้ความสำคัญในด้านจิตใจที่งดงาม เช่น ความรัก ความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน การดำเนินชีวิตก็เป็นไปตามกฎหมาย อันเป็นวิถีของเต๋า เล่าจื๊อกล่าวถึงสิ่งที่ทำให้คนเรารู้สึกหลงใหลว่า “สีทั้ง 5 ทำให้คนตาบอด เสียงทำให้คนหูหนวก รสทำให้คนลิ้นชา” หมายความว่า เมื่อคนรู้จักความงาม ความไม่งามก็เกิดขึ้น เมื่อคนรู้จักความดี ความไม่ดีก็เกิดขึ้น ชาวโลกจึงลุ่มหลงใหลอยู่กับสี แสง รสชาติ และการสัมผัส เราจึงกลายเป็นคนตาบอด หูหนวก ฯลฯ จนนำไปสู่ความทุกข์ทรมาน

เล่าจื๊อเห็นว่า หากมนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามธรรมดารธรรมชาติปัญหาต่างๆก็ไม่เกิดขึ้นกับชีวิตและสังคมคนเราเกิดมาพร้อมกับธรรมชาติคือ ความรัก หากรัฐปกครองประชาชนด้วยความรักและให้พวกเขามีอิสระเสรีภายใต้กฎหมาย คนเราก็จะอยู่ด้วยความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน กฎธรรมชาติดังนั้น

กฎศกดีสิทธิ์และเที่ยงตรง กฎอื่นจึงไม่จำเป็นหากบัญญัติกฎขึ้นมาจะก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมและก่อปัญหาต่างๆได้มากขึ้น ดังคำกล่าวของเล่าจื๊อ “ข้อห้ามมีมากเท่าใด โจรผู้ร้ายก็ยิ่งชุกชุมมากขึ้นเท่านั้น อาวุธยิ่งร้ายแรงและแหลมคมเท่าใด ความปั่นป่วนจรจลก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น สิ่งประดิษฐ์ยิ่งทันสมัยเท่าใด กลวิธีในการพลิกแพลงก็ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น การมีกฎหมายและข้อห้ามจุกจิกมากเท่าใด พลเมืองก็ยิ่งยากจนลงเท่านั้น” เพราะฉะนั้นนักปราชญ์จึงกล่าวว่า “ข้าพเจ้ามิได้ทำอะไร ประชาชนก็ปรับปรุงตัวเอง ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในความสงบ ประชาชนก็กลายเป็นคนซื่อสัตย์ ข้าพเจ้ามิได้ทำอะไร ประชาชนก็กลายเป็นคนร่ำรวย ข้าพเจ้ามิได้ทำอะไร ประชาชนก็กลายเป็นคนดีและมีชีวิตเรียบง่าย”

ตามทัศนะของเล่าจื๊อ ลักษณะของผู้ปกครองที่ดีอีกอย่างหนึ่ง คือ เป็นคนไม่หลงอำนาจ ไม่ทำตนเป็นนาย ประชาชนควรอยู่เบื้องหลัง และปฏิบัติหน้าที่โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เล่าจื๊อกล่าวเปรียบเทียบความดีที่ถาวรว่า “แผ่นฟ้าและผืนดินยืนยงและดำรงอยู่ได้นาน เพราะไม่มีความโลภอยากอยู่นานๆ ปราชญ์ควรทำตนให้เป็นผู้ตามประชาชน ก็จะได้เป็นผู้นำประชาชน สละความเห็นแก่ตัว ก็จะได้อะไรอีกมากมาย และไม่เห็นแก่ตน ย่อมส่งผลให้เขาได้รับอย่างไพบูลย์”

3. รัฐไม่ควรจัดการศึกษาสูงเกินไปให้แก่ประชาชน เล่าจื๊อเห็นว่า มนุษย์เกิดมาหากเขาได้มีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ความชั่วร้ายก็จะไม่เกิดขึ้นในจิตใจของพวกเขา แต่ถ้ารัฐจัดสิ่งแวดล้อมที่ขัดต่อธรรมชาติ เช่น การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆขึ้นมา และสมมุติค่าให้แก่สิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นสาเหตุให้คนเรากดขี่เลืกดขี่หาปรารถนาอยากได้อะไรในครอบครองของตน จนนำไปสู่การแก่งแย่งแข่งขัน การทุจริต คดโกง หลอกลวง เอาเปรียบกัน เล่าจื๊อเห็นว่า การจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนสูงเกินไปไม่เกิดผลดีที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงกว่าและดีกว่า มักจะใช้ความรู้และสติปัญญาไปในทางทุจริต คดโกง เอาเปรียบผู้ที่มิมีสติปัญญาต่อยกว่าตน หรือไม่ก็มักจะคิดค้นและประดิษฐ์สิ่งต่างๆขึ้นมาเพื่อหาผลกำไรและใช้กลวิธีการโฆษณาให้ประชาชน เกิดความอยากได้อะไร ก่อให้เกิดค่านิยมในการบริโภคใช้สอยจนเกิดความฟุ้งเฟ้อ และผู้ที่แสวงหาวัตถุสิ่งของในทางสุจริตไม่ได้ ก็ทำการหลอกลวง ปล้นจี้ เป็นต้น ดังนั้นเล่าจื๊อ จึงไม่สนับสนุนให้จัดการศึกษาสูงเกินไป เพราะการศึกษาสูงไม่อาจทำให้เข้าถึงเต๋าได้ แต่มักอยู่ที่ต่ำซึ่งคนธรรมดาทั่วไปสามารถเข้าถึงได้

4. รัฐควรอบรมประชาชนให้มีความสงบทางจิตใจ เล่าจื๊อเห็นว่า รัฐแทนที่จะจัดการศึกษาสูงให้แก่ประชาชน ควรทำการอบรมสั่งสอนประชาชนให้มีชีวิตอย่างเรียบง่าย มีจิตใจสงบไม่โลภ ไม่เป็นทาสของกิเลสตัณหา ไม่ทะยานอยาก แสวงหาแต่สิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต ดำเนินชีวิตตามธรรมชาติธรรมดาธรรมชาติดี ไม่แก่งแย่งแข่งขัน เล่าจื๊อกล่าวไว้ในคัมภีร์ตอนหนึ่งว่า “มิได้ยกย่องคนฉลาด ประชากราชบุรุษก็ไม่แก่งแย่งชิงดี มิให้ค่าแก่สิ่งที่หายาก ประชากราชบุรุษก็ไม่ลักขโมย ขจัดตัวตนแห่งความอยาก จิตใจของประชากรราชบุรุษก็บริสุทธิ์ ดังนั้นปราชญ์จึงปกครองด้วยการทำจิตของประชากรราชบุรุษให้ว่าง บำรุงเลี้ยงให้อิ่มหนำ ทำการตัดทอนความอยาก เสริมสุขภาพร่างกาย ความคิดและความปรารถนาของประชากรราชบุรุษก็ถูกชะล้างให้สะอาด คนฉ้อฉลมิอาจหาญมาทำการทุจริต ปราชญ์ปกครองโดยไม่ปกครอง ดังนั้นทุกอย่างก็ถูกปกครองและดำเนินอย่างเป็นระเบียบ”

12. เต๋า คือ อดมคติชีวิต

เล่าจื๊อเป็นปรัชญาเมธีคนแรกของจีนที่สอนเรื่องสิ่งสมบูรณ์แห่งเอกภาพที่มีไซ้พระเจ้า เป็นสิ่งไม่มีตัวตน สิ่งสมบูรณ์ (The Absolute) อันเป็นจักรภาพของจักรวาลนั้น เล่าจื๊อสมมุติเรียกในชื่อ “เต๋า” (Tao) สิ่งสมบูรณ์ที่มีนามว่าเต๋านี้ จึงเรียกขานกันเรื่อยมาในนามสมมุติ

ตามทัศนะของเล่าจื๊อ เต๋ามิอาจอธิบายด้วยคำพูดใดๆ ดังคำกล่าวของเล่าจื๊อที่ตอบคำถามในครั้งพบขงจื๊อ ซึ่งขงจื๊อถามว่า “ได้ยินได้ฟังมาก็มากแล้วจนกระทั่งบัดนี้ก็ยังไมทราบว่เต๋าคืออะไร?” เล่าจื๊อก็ตอบ

ขงจื้อไปว่า “ถ้าเต๋าเข้ามาอยู่ที่ตัวตนได้ ใครเล่าจะไม่ปรารถนาเต๋า ทำไมท่านไม่หาเต๋ามาอยู่กับตัวท่านบ้าง” อาจตีความหมายได้ว่า การที่เล่าจื้อไม่ตอบตรงๆว่าเต๋าคืออะไร ก็เพราะท่านไม่อาจอธิบายได้ครบถ้วนทุกแง่ทุกมุม เนื่องจากเต๋าที่แท้นั้นเป็นอภิปะ (ไม่มีรูปร่าง) หรือเป็นสัจภาวะ (ความจริงสูงสุด) มีลักษณะคล้ายกับนิพพานในพุทธศาสนา ไม่อาจเข้าถึงหรือรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ต้องรู้ได้ด้วยจิต แต่ต้องเป็นจิตที่ว่างจากกิเลสตัณหา

การที่เล่าจื้อกล่าวว่า “การบรรลุเต๋าคือการเข้าถึงบรมสุข” หมายถึงบุคคลที่สามารถฝึกฝนจิตใจของตนให้ว่างจากความโลภ ความหลงในเกียรติยศ ชื่อเสียง ความยิ่งใหญ่ในอำนาจวาสนา เลิก ละ ปล่อยวาง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีเต๋าเป็นอุดมคติ คือให้ความว่างเป็นจุดหมายสูงสุด นี่เป็นวิถีเข้าสู่บรมสุข เล่าจื้อจึงสอนเรื่องทฤษฎีย้อนกลับ ซึ่งเป็นทฤษฎีอธิบายเกี่ยวกับ การหมุนเวียนไปมาของสรรพสิ่งว่า จุดเริ่มต้นของสิ่งหนึ่งก็คือ จุดจบของสิ่งหนึ่ง เช่นความรุ่งโรจน์ถึงขีดสุดก็คือ จุดเริ่มต้นของความเสื่อม ชีวิตมนุษย์เริ่มต้น (เกิด) มาจากความว่าง (ไม่มีอะไร) ก็จะต้องกลับไปสู่ความว่าง (ไม่มีอะไร) อีก (ตาย)

ดังนั้นเราอย่าไปหลงอยู่กับลาภ ยศ ความมีเกียรติ เพราะเป็นสิ่งที่สมมุติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและสังคมมนุษย์ หากเราเอาชนะจิตใจของตนได้ก็เท่ากับเอาชนะโลกทั้งโลกได้ เพราะการเอาชนะผู้อื่นด้วยกำลัง ครอบงำที่ยังมีกำลังก็สามารถรักษาชัยชนะไว้ได้ แต่เมื่อใดกำลังน้อยลงหรือคนอื่นมีกำลังเหนือกว่าก็หมายถึงความพ่ายแพ้ เหมือนกีฬาว่ายน้ำ นักว่ายน้ำที่มีกำลังสามารถว่ายน้ำหนักได้มากกว่าก็เป็นฝ่ายชนะ แต่เมื่อมีคนใหม่ที่สามารถว่ายน้ำหนักได้มากกว่าก็หมายถึง ความพ่ายแพ้ มนุษย์เราหากเอาชนะจิตใจตนเองได้แล้ว ไม่มีใครหรือไม่มีอะไรจะมาเอาชนะเราไปจากเขาได้ ดังคำสอนของเล่าจื้อที่ให้เกิดเตือนใจไว้ เช่นคนที่เขย่งเท้าเพื่อให้ตัวเองสูงกว่าคนอื่นย่อมยืนอยู่ไม่ได้นาน คนที่ก้าวเท้ายาวเกินไปเพื่อให้ตนเองล้ำหน้าผู้อื่นย่อมวิ่งไปไม่ได้ไกล คนที่ชอบยกยอตนเองจะไม่ได้รับการยกย่องนับถือ และคนที่ชอบโอ้อวดจะไม่ได้รับอะไรเลย หรือคนที่รู้จักพอคือคนร่ำรวย คนที่โลภมากอยากได้ไม่รู้จักพอ ก็คือคนยากจน

การที่เล่าจื้อสอนให้เอาเต๋าเป็นอุดมคติชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจการเมือง การปกครอง และสังคมนั้น ก็เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปอย่างสมดุลหรือทางสายกลาง กล่าวคือหากสิ่งใดมากเกินไปย่อมเกิดช่องว่างขึ้น เหมือนคนหนึ่งร่ำรวย มีมากเกินไป เช่น บางคนครอบครองที่ดินมากเกินไป แต่คนอีกจำนวนหนึ่งไม่มีที่ดินจะอยู่อาศัยและทำมาหากิน ปัญหาย่อมเกิดตามมา คือ การบุกรุก การจี้ปล้น เป็นต้น ดังนั้นในความคิดของเล่าจื้อ หากมนุษย์เราให้ความรักความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุกคน ทำตนเป็นผู้ให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ก็เท่ากับทุกคนเป็นผู้รับโดยอัตโนมัติ นั่นเอง ฐานะของคนเราจะใกล้เคียงกัน ไม่มีใครร่ำรวยและไม่มีใครเป็นคนยากจน เมื่อดุลยภาพเกิดขึ้น ปัญหาของมนุษย์ก็จะหมดไป นี่เป็นเรื่องธรรมชาติเป็นวิถีโคจรของเต๋า หากมนุษย์ขัดขึ้นหรือฝ่าฝืนกฎของเต๋า จิตใจไม่ว่าง ปล่อยใจให้ตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา มนุษย์ก็จะประสบกับความพินาศหายนะอย่างแน่นอน

13. จริยธรรมของลัทธิเต๋า

จริยธรรมหรือหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุเต๋า เล่าจื้อกล่าวว่า สาระตามหลักการ คือ การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ทำตนให้กลมกลืน (สมดุล) กับธรรมชาติ ไม่ละโมภ พึงพาอาศัยกันโดยทุกคน ทำตนเป็นผู้ให้ ถ้อยที่ถ้อยอาศัย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดแข็งกระด้าง สรุปเป็นหลักจริยธรรมได้ 3 ประการ คือ

1. เมตตากรุณา ในแนวความคิดขั้นมูลฐานของเล่าจื้อ คือ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความดี นั่นคือ ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความเมตตากรุณา คือ ความรักและความสงสารที่จะช่วยเหลือผู้อื่น แต่เมื่อเราเกิดมาท่ามกลางสิ่งแวดล้อมหรือสังคมที่ไม่ดำเนินไปตามธรรมชาติ เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นใหม่และบัญญัติสิ่งใหม่ จึงเป็นสาเหตุให้คนเรารู้สึกหลง เกิดความโลภอยากได้อะไรก็มี และอยากเป็นตามที่สังคม

สมมุติ ธรรมชาติดั้งเดิมที่ติดตัวมากับมนุษย์ คือ ความดีก็ค่อยๆหมดไป ความเห็นแก่ตัวและเห็นแก่พวกพ้องก็เข้ามาแทนที่ นำไปสู่การยื้อแย่ง แข่งขันโกหก หลอกลวง ฉ้อฉล ใช้กลโกงต่างๆ ในที่สุดมนุษย์ก็พบกับความพินาศ

เล่าจื๊อจึงสอนให้มนุษย์กลับไปหาธรรมชาติดั้งเดิมของตนโดยการลดละเลิก ความเห็นแก่ตัว ผิดฝนนอบรมจิตใจให้เป็นคนมีเมตตา กรุณาต่อกัน พึ่งพาอาศัยกัน เลิกการสมมุติค่าให้แก่วัตถุต่างๆ เช่น เพชรนิลจินดา หรือไม่ยึดติดในเกียรติยศชื่อเสียงว่าเป็นสิ่งที่สูงส่ง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของการสมมุติ ซึ่งคนเราเกิดมาก็มีสภาพเหมือนกันหมด คือ ความเป็นมนุษย์ และมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หากมนุษย์ไม่วิ่งหนีจากธรรมชาติ มีชีวิตที่กลมกลืนกับธรรมชาติ ความสงบสุขย่อมบังเกิดขึ้น

2. กระหม่อมกระหม่อม หลักจริยธรรมอีกข้อหนึ่งที่เล่าจื๊อเน้น คือ การมีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย แสวงหาเฉพาะสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต ไม่ละโมภะอยากได้จนเกินความจำเป็น เช่น การสะสมทรัพย์ากรต่างๆไว้มากเกินไปจนความพอดี รู้จักความพอดี เลิกละสิ่งที่ไม่จำเป็นเสีย บางทีคนเรามีความโลภ อยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ เมื่อได้แล้วก็ไม่รู้จักพอ อยากได้มากขึ้นไปอีก ความอยากของคนเราหากไม่มีการบรรเทาหรือจำกัดก็อยากเรื่อยไปไม่มีวันสิ้นสุด ความทุกข์ส่วนหนึ่งก็เกิดจากการดิ้นรนแสวงหาสิ่งที่ปรารถนา และความทุกข์ส่วนอื่นก็ตามาอีก คือ ไม่สมหวัง พลาดหวัง ไม่ได้ในสิ่งที่ตนปรารถนา หรือหากว่าได้สมความอยากแล้ว หากสิ่งนั้นต้องพลัดพราก สูญหาย หรือ สลายไป ก็จะต้องประสบกับความทุกข์ ความเศร้าโศก ห่วงหาอาลัยต่อสิ่งที่พลัดพรากจากไป เล่าจื๊อกล่าวว่า “บาปหนักที่สุดของมนุษย์ คือ การยอมตนให้ตกเป็นทาสแห่งความอยาก ความปรารถนา ไม่มีความทุกข์ชนิดใดเลวร้ายไปกว่าความไม่รู้จักพอ ไม่มีความเลวร้ายชนิดใดยิ่งไปกว่าการเล่นการพนัน”

3. อ่อนน้อมถ่อมตน หมายถึง การรู้จักให้เกียรติแก่กันและกันในการไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ควรประพฤติตนให้เป็นคนสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดทะนงตน เพราะความแข็งกระด้างเป็นสัญลักษณ์แห่งความตาย เปรียบเหมือนต้นไม้ขณะที่มีชีวิตอยู่ ย่อมมีความอ่อน ใบไม้อ่อนไหว ดูสวยงาม แต่เมื่อต้นไม้ตายลง กิ่งไม้ใบไม้จะแข็งดูไม่สวยงาม คนเราก็เช่นกันหากต้องการความสำเร็จหรือชัยชนะก็ควรใช้ความอ่อนโยน จึงจะเป็นความสำเร็จหรือชัยชนะที่มั่นคง เล่าจื๊อเปรียบเทียบคนดีเหมือนน้ำ น้ำเป็นของอ่อน น้ำสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆได้ เช่น เรานำน้ำไปใส่ขวด น้ำก็เป็นรูปขวด นำไปใส่แก้ว น้ำก็เป็นรูปแก้ว ไม่ว่าจะนำน้ำไปใส่ภาชนะชนิดใดน้ำก็จะปรับตัวไปตามภาชนะชนิดนั้น แต่ความอ่อนของน้ำมิใช่ความพ่ายแพ้กลับเป็นความสำเร็จสอดคล้องและกลมกลืน จนสามารถเอาชนะสิ่งที่แข็งแกร่งได้ เช่น น้ำหยดลงหินทุกวันๆ หินก็กร่อน เมื่อใดน้ำรวมกันด้วยการไหลจากลำธารน้อยใหญ่จนกลายเป็นมหาสมุทร น้ำก็จะมีพลังอย่างมหาศาลสามารถทำลายทุกสิ่งได้ ดังนั้นคนเราควรทำตัวเหมือนน้ำ รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ แต่เล่าจื๊อกล่าวเตือนไว้ว่า ไม่ควรปรับตัวให้เกินความพอดี เพราะจะทำให้เสียความเป็นคนไป ให้เป็นคนอ่อนน้อม มีใช้เป็นคนอ่อนแอ

ตามทัศนะของเล่าจื๊อ บุคคลที่เป็นใหญ่หรือเป็นผู้นำมหาชนได้ ต้องอาศัยความอ่อนน้อมถ่อมตน เพราะสิ่งที่ยิ่งใหญ่ต้องอยู่ในที่ต่ำเสมอ เหมือนน้ำที่กว้างใหญ่ไพศาล ก็เกิดจากสายธารน้อยใหญ่ที่ไหลลงสู่ที่ต่ำ และติกระฟ้าที่สูงตระหง่าน สามารถตั้งอยู่ได้นาน ก็เพราะมีรากฐานที่แข็งแรงรองรับ เพราะฉะนั้นบุคคลที่เป็นใหญ่ได้ก็เพราะอยู่ในที่ต่ำ คือ ความสุภาพอ่อนน้อม มีคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา ไม่หลงตนว่ามีอำนาจาสนาใช้อำนาจกดขี่ ดังคำสอนที่เล่าจื๊อกล่าวไว้ในคัมภีร์เต๋า-เต้-จิง บทที่ 8 ว่า “คนที่ดีที่สุดมีลักษณะเหมือนน้ำ น้ำให้ประโยชน์แก่ทุกสิ่ง ไม่เคยแก่งแย่งแข่งขันกับสิ่งใด น้ำมักไหลไปอยู่ที่ต่ำสุดอันเป็นที่ที่คนดูหมิ่นเหยียดหยาม ดังนั้นน้ำจึงอยู่ในที่ใกล้เต๋า..”

เล่าจื๊อสอนว่า คนที่มักโอ้อวดทะนงตน หากกระบังได้ดี เพราะน้ำหากรินลงในแก้ว เมื่อเต็มแล้วก็ล้นออก คนที่ชอบแสดงความแหลมคมของตนโดยไม่เลือกที่และกาลเวลา ย่อมรักษาตนได้ไม่นาน คนที่มั่งคั่งมี

ทรัพย์สมบัติเต็มบ้าน สุดท้ายก็ไม่อาจรักษาทรัพย์สมบัติเหล่านั้น การหยิ่งผยองในเกียรติยศและความมั่งคั่ง ร่ำรวย เป็นสาเหตุนำไปสู่ความพินาศหายนะ ปราชญ์เมื่อปฏิบัติภารกิจจนสำเร็จปรากฏเกียรติยศชื่อเสียงแล้ว ควรปลีกตนออกไปเสีย หากไม่ทำเช่นนั้นถือว่าฝ่าฝืนต่อวิถีแห่งเต๋า

เล่าจื๊อกล่าวถึงสิ่งประเสริฐ 3 ประการ ท่านยึดถือปฏิบัติตลอดมา แต่ไม่รับผลแห่งการปฏิบัติ นั้นคือ ความสุภาพ ความกระหมัดกระหม่อม และความอ่อนน้อมถ่อมตน และอธิบายว่า ด้วยอานุภาพของสิ่ง ประเสริฐ 3 ประการนี้ เป็นผลให้ข้าพเจ้าไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของผู้อื่น จงสุภาพเพื่อความกล้าหาญ จงกระหมัดกระหม่อมเพื่อความเป็นอยู่ และจงอย่าชิงล้ำหน้าผู้อื่น จะได้เป็นผู้นำผู้อื่น หากทั้งแผนการใดๆ เสีย ได้ หากละทิ้งการคาดหมายผลกำไรไปบ้างจะเป็นการดี ขโมยจะเข้าบ้านไม่ได้ ผู้ชนะคนอื่นเป็นคนเก่งกล้า ผู้ชนะตนเองเป็นพระเจ้า ผู้ใดกระทำความพินาศ ผู้ใดยึดถือยึดอมขาดทุน ดังนั้นปัญญาชนจึงไม่กระทำ ไม่ยึดถือ ก็เพื่อให้ตนพ้นจากความพินาศและการขาดทุน

14. บทสรุป

เล่าจื๊อ (พิน ดอกบัว, 2554) สอนให้คนกลับเข้าหาเต๋า เพราะเต๋าทำให้มนุษย์มีความสุขอย่างเต็ม ดำมาแล้ว แต่ต่อมมนุษย์ถูกความอยากเข้าครอบงำ ทำให้ตกอยู่ในอำนาจกิเลสตัณหาของตน จึงหันหลังให้เต๋า มุ่งหน้าแสวงหาสิ่งต่างๆ มาสนองความอยากของตัว ผลก็คือมนุษย์ต้องมีความทุกข์เดือดร้อนมากขึ้นทุกที มีวิธี เดียวเท่านั้นที่จะขจัดความเลวร้ายได้ ก็โดยการหันไปหาเต๋า นั่นก็คือ ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับ ธรรมชาติ ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ตัดความฟุ้งเฟ้อ เลิกละการศึกษาเล่าเรียน หยุดสร้างวัฒนธรรมและอารย ธรรมต่างๆ ให้หมดสิ้น หากทำได้อย่างนั้นมนุษย์ก็จะกลับเข้าหาเต๋า มีความสุขอย่างเต็มด่ำตามเดิม

บรรณานุกรม

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2549). **เต๋าทางแห่งธรรมชาติ**, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ธวัช หอมทวนลม. (2545). **ปรัชญาจิ้น**, กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์.

พิน ดอกบัว. (2554). **ปวงปรัชญาจิ้น**, กรุงเทพฯ : สยามปริทัศน์.

ศึกษาพระพุทธศาสนาหายานในโลกตะวันตก : อดีตถึงปัจจุบัน A Study of Mahayana Buddhism in the Western World: Past to Present

จารุวรรณ นุธรรมรัมย์

Charuwan Nuramram

นักศึกษาปริญญาตรี สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

B.Ed. Student Program in Thai Teaching

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย

Faculty of Education Mahamakut Buddhist University

Email: Charuwan@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 25 มิถุนายน 2562

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 18 กรกฎาคม 2562

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 กรกฎาคม 2562

บทคัดย่อ

สิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นหลักยึดเหนี่ยว นับถือ และศรัทธา คือ “ศาสนา” อนึ่ง ศาสนาทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดีทั้งสิ้น ส่วนพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีความเก่าแก่และมีหลักคำสอนที่มีความสมเหตุสมผลและสามารถพิสูจน์ได้ จึงมีผู้นับถือพระพุทธศานามากมาย อิทธิพลของพระพุทธศาสนานั้นได้เจริญรุ่งเรืองตลอดมา และยังได้เผยแผ่ไปยังนานาประเทศในตะวันออก ระยะเวลาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พระพุทธศาสนาได้เริ่มเป็นที่ดึงดูดใจของชาวตะวันตกมากขึ้น โดยพระพุทธศาสนาดังกล่าวนั้นก็คือ นิกายมหายาน จวบจนถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาหายานก็เจริญเติบโตในฝั่งตะวันตกเรื่อยมา

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนาหายาน, โลกตะวันตก, อดีตถึงปัจจุบัน

Abstract

Human beings have been count on with faith in "religions". Besides, all religions teach all people to be good people. Buddhism is one of the living ancient religions that had a doctrine which is reasonable and provable. That why many people respected in Buddhism. Therefore, the influence of Buddhism has away spread and flourished, especially through many countries in the east. After World War II, Buddhism has begun to attract more Westerners especially Mahayana sect. Therefore, Mahayana Buddhism has been continued to grow up in the west until now.

Keywords: Mahayana Buddhism, the western world, Past to Present

1. บทนำ

News Sender (2559, ออนไลน์) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปทั่วทวีปเอเชีย แต่อย่างไรก็ดีแผ่ขยายไปยังโลกตะวันตกมากมายนัก อย่างไรก็ตาม ในโลกยุคใหม่นี้ ศาสนาพุทธกำลังเป็นที่รู้จักมากขึ้นในโลกตะวันตก

ช่องทาง แห่งความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตก มี 3 ช่องทาง คือ ผู้เชี่ยวชาญชาวตะวันตก; ผลงานของนักปรัชญา, นักเขียนและศิลปิน, และผู้อพยพชาวเอเชีย ซึ่งได้อพยพไปยังยุโรป อเมริกาเหนือ และ ออสเตรเลีย และได้นำเอาพุทธศาสนาในหลายรูปแบบไปพร้อมกับพวกเขา

หลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่า “อย่าพึ่งเชื่อ หากยังไม่ได้ มาเห็น หรือ พิสูจน์ ด้วยตัวท่านเอง” ทำให้ชาวตะวันตกเป็นจำนวนมาก ให้ความสนใจพุทธศาสนา ศาสนาพุทธ ไม่ได้สอน หรือ ขอให้ชาวตะวันตกเชื่ออะไรทั้งสิ้น เพียงแต่ทำตามคำแนะนำ หรือ ข้อคิดเห็น ของพระพุทธเจ้า เรื่อง ทดสอบ หรือ พิสูจน์ด้วยตัวเอง ก่อนที่จะตัดสินใจในเรื่องราวต่างๆ

ในศตวรรษนี้ การท่องเที่ยวพร้อมกับการสื่อสาร ที่สะดวกสบาย ทำให้ชาวตะวันตกสามารถ เรียนรู้ได้เพิ่มมากขึ้น เกี่ยวกับศาสนาพุทธเมื่อเทียบช่วงเวลาในอดีตที่ผ่านมา การไม่มีพิธีรีตอง และเน้นการปฏิบัติจริงตามหลักของพุทธศาสนา ทำให้ชาวตะวันตกสนใจพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

2. ประวัติพระพุทธศาสนาหายานโลกตะวันตก

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2552, ออนไลน์) กล่าวว่า มีหลักฐานว่าพุทธศาสนาแพร่หลายไปถึงตะวันตกมานาน ชาดก ซึ่งเป็น คำกริหนึ่งนในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนา มีผู้แปลเป็นภาษาซีเรียและภาษาอาหรับ เช่น Kalilag and Dammag พุทธประวัติแปลเป็นภาษากรีกโดยจอห์นแห่งดามัสกัส ได้เป็นที่แพร่หลายในหมู่ชาวคริสต์ในนามของบาร์ลาลัมและโยเซฟิต เรื่องนี้เป็นที่นิยมของชาวคริสต์ จนกระทั่งเมื่อประมาณ พ.ศ. 1800 ชาวคริสต์ยกย่องโยเซฟิตให้เป็นนักบุญแห่งนิกายคาทอลิก

ความสนใจในพุทธศาสนาเริ่มขึ้นอีกครั้งในยุคอาณานิคม เมื่อมหาอำนาจตะวันตกได้มีโอกาสศึกษาศาสนาในรายละเอียดมากขึ้น ปรัชญาในยุโรปสมัยนั้นได้รับอิทธิพลจากศาสนาในตะวันออกมาก การเปิดประเทศของญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. 2396 ทำให้มีการยอมรับศิลปวัฒนธรรมญี่ปุ่น รวมทั้งวัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนาพุทธด้วยงานแปลคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเป็นภาษาตะวันตกเริ่มขึ้นโดย Max Muller ผู้จัดพิมพ์ Sacred Books of the East “คัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์แห่งตะวันออก” มีการจัดตั้งสมาคมบาลีปกรณ์เพื่อจัดพิมพ์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอื่น ๆ แต่ความสนใจยังจำกัดในหมู่ปัญญาชน

ศาสนาพุทธเริ่มเป็นที่สนใจของชาวยุโรปอย่างกว้างขวาง ในพุทธศตวรรษที่ 25 หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ความเชื่อทางศาสนาของชาวตะวันตกเปลี่ยนไปเน้นที่ความเชื่อของปัจเจกบุคคลมากขึ้น ทำให้ศาสนาพุทธเป็นที่ดึงดูดใจจากการที่มีข้อพิสูจน์ให้พิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง มีการตั้งองค์กรทางพุทธศาสนาระดับโลกโดยชาวพุทธจากเอเชีย ยุโรป และอเมริกาเหนือรวม 27 ประเทศที่ศรีลังกาเมื่อ พ.ศ. 2493 ในชื่อองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก

บ้านจอมยุทธ (2543, ออนไลน์) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาแผ่ไปสู่ตะวันตกเองตามธรรมชาติ ไม่มีการวางแผนการล่วงหน้า โดยที่ศาสนาและวัฒนธรรมตะวันออกรวมถึงพระพุทธศาสนาด้วยเป็นที่สนใจของนักปราชญ์ทางตะวันตกมาก ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้บรรจุภาษาสันสกฤต บาลี จีนและทิเบต เข้าในหลักสูตรการศึกษา ต่อมาได้มีการพิมพ์และแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงได้สนใจศึกษาพระพุทธศาสนา เช่น แม็ก มิลเลอร์ (Max Muller) ได้พิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกทั้งฉบับตะวันออก ทั้งฉบับยุโรป และหนังสือสำคัญๆ อีกหลายเล่ม ริส เดวิดส์ ได้พิมพ์พระไตรปิฎก และหนังสือพระพุทธศาสนาอื่นๆ

ทั้งยังได้ตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) เซอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ (Sir Edwin Arnold) เขียนหนังสือ “ประทีปแห่งเอเชีย” (Ligh of Asia) เป็นต้น...ในพุทธศตวรรษที่ 24 พระพุทธศาสนาไม่เพียงแต่เป็นที่สนใจของนักปราชญ์และนักประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นที่น่าสนใจของประชาชนผู้สนใจผู้แสวงหาศาสนา และแนวทางดำเนินชีวิตที่ดีกว่าศาสนาคริสต์ด้วย โชว์เพน เฮาเออร์ได้ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิก และเขียนหนังสือแพร่หลายไปทั่วยุโรป แต่พระพุทธศาสนาเพิ่งตั้งลงมั่นคงในตะวันตกเมื่อตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 24 นี้เอง เกิดสมาคมต่างๆ อย่างแพร่หลายช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปัจจุบันนี้อาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนาได้ตั้งลงมั่นคงในทุกภูมิภาคของโลกตะวันตก แม้ผู้นับถือจะมีจำนวนน้อย แต่อิทธิพลของพระพุทธศาสนาก็แผ่ไปกว้างขวางมาก ตั้งแต่สันสกฤตโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

3. บทบาทพระพุทธศาสนาในมหานโลกตะวันตก

พระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตก (2549, ออนไลน์) กล่าวว่า บทบาทพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกมีดังนี้

บทบาททางสังคม

- สนองความต้องการของชาวตะวันตกได้ ด้วยคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นสังคัมที่สามารถนำไปประพดปฏิบัติ และพิสูจน์ให้เห็นผลได้ตามหลักธรรมชาติ อันเป็นพื้นฐานแห่งความต้องการของชนชาวยุโรปและอเมริกาอยู่แล้ว ที่ชอบพิสูจน์ค้นคว้าหาความจริง จึงช่วยให้เกิดความต้องการความสงบสุขทางจิตใจมากกว่าอย่างอื่น

- ลดความรุนแรงทางด้านวัตถุนิยมของชาวตะวันตกได้ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชนชาวยุโรปและอเมริกานั้นเรียบง่าย และทำให้ลดปัญหาทางสังคมลงได้มาก ตามอัตราส่วนของชาวยุโรป และอเมริกาที่หันมานับถือพระพุทธศาสนาและได้ประพดปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนามีสังคหวัตถุธรรม เป็นต้น

- เป็นศูนย์กลางศึกษาวัฒนธรรมประเพณีทางพุทธศาสนา และเป็นที่พึ่งของประชาชนในยุโรปและอเมริกาได้ มีวัดไทยในฝ่ายเถรวาทตั้งอยู่หลายเมือง มีชนชาวยุโรป และอเมริกาเข้ามาบรรพชาและอุปสมบทเพื่อศึกษาเล่าเรียนทางพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น วัดในประเทศเยอรมัน, อังกฤษ, ฝรั่งเศส และในอเมริกา เป็นต้น ทำให้เป็นที่ศูนย์รวมจิตใจของชาวยุโรป และอเมริกา อีกทั้งพุทธศาสนิกชนชาวไทยชาวเอเชีย ที่อาศัยอยู่ในประเทศนั้น ๆ

- เป็นศูนย์กลางทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของศาสนา ที่ช่วยให้สังคัมชาวยุโรป,อเมริกา และเอเชียมีความเป็นอยู่ผูกพันกัน โดยเฉพาะชนชาวไทยที่เข้าไปอาศัยประกอบอาชีพทำธุรกิจ และแต่งงานใช้ชีวิตร่วมกับชนชาวยุโรปและอเมริกา ซึ่งในปัจจุบันมีมาก ได้นำเอาระเบียบทางสังคมพร้อมกับศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ทางศาสนาเข้าไปเผยแผ่ จึงทำให้ชนชาวยุโรป และอเมริกาได้เข้าใจว่า สังคัมแห่งชาวพุทธนั้น มั่นคงในความเป็นผู้มีเมตตาธรรม มีความกตัญญูทเวทต่อบิดา และมารดา อีกทั้งผู้มีพระคุณ และยังเป็นผู้อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามทางศาสนาได้อย่างเหนียวแน่น และมั่นคง

- เป็นแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนและศึกษาวัฒนธรรมสำหรับประชาชนจากประเทศต่าง ๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วทั้งยุโรป และอเมริกา รวมทั้งชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ไทย, ลาว, พม่า, เขมร, เวียดนาม ที่เข้าไปถือสัญชาติของประเทศนั้น ๆ และวัดไทยยังเปิดโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์แก่ลูกหลานชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจจะเรียนภาษาไทย, ดนตรีไทย, ศิลป-วัฒนธรรมอีกด้วย

บทบาททางด้านเศรษฐกิจ

- คำสอนทางพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ไม่ตามกระแสของวัตถุนิยม โดยสอนเรื่องการดำเนินชีวิตด้วยความพอดี มีความสันโดษ ประหยัด ใช้จ่ายตามความจำเป็น ไม่ส่งเสริมการบริโภคเพื่อตามใจอยาก ตามใจ

ต้องการ จึงเป็นคำสอนที่หักล้างกับแนวคิดแบบวัตถุนิยม (materialism) และแนวคิดแบบบริโภคนิยม (consumerism) จึงส่งเสริมให้เกิดแนวคิดแบบพอเพียง เน้นความจำเป็นในการสนองต่อความต้องการปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต คำสอนพุทธศาสนาจึงได้มีอิทธิพลต่อด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก

- การที่ชนชาวยุโรป และอเมริกา เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากจึงมีส่วนในการช่วยลดความฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ ในการดำรงชีพความเป็นอยู่ รวมถึงการแพร่หลายในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทำให้ชนชาวยุโรป และอเมริกามีความสนใจในการครองชีพทางด้านเครื่องอุปโภค บริโภค ต่าง ๆ ด้วย

- คำสอนทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับด้านเศรษฐกิจ ได้มีอิทธิพลต่อประชาชนผู้นับถือพุทธศาสนาชาวตะวันตกไม่น้อย ด้วยที่คำสอนได้เน้นถึงการเลี้ยงชีพให้สุจริต ไม่ประกอบอาชีพในทางทุจริต (สัมมาอาชีวะ) และกิจกรรมทางเศรษฐกิจก็มีคำสอนที่ให้เห็นถึงประโยชน์ปัจจุบัน เช่นหลักทฤษฎีธรรมมีกัตตะประโยชน์ 4 อัน ได้แก่ การขยันหมั่นเพียร การประหยัดอดออม การคบคนดี และการใช้จ่ายทรัพย์ตามกำลังของตน เป็นต้น ล้วนเป็นคำสอนที่กล่าวถึงเรื่องกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น

บทบาททางด้านการเมือง

- การที่รัฐบาลไทยได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ อย่างเช่น ที่วัดพุทธประทีป ประเทศอังกฤษ รัฐบาลไทยได้สนับสนุนปัจจัยช่วยเหลือในการก่อสร้างวิหารฝ่ายเถรวาทแบบไทย ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

- สงครามศาสนาในคริสต์วรรษที่ 13 เรียกว่าสงครามครูเสด ทำให้พุทธศาสนาถูกทำลายจากประเทศลัทเวีย, เอสโทเนีย, โครเอเชีย โดยมีมือของกองทหารเพื่อพระคริสต์ของเยอรมัน

- พระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแพร่ในยุโรปและอเมริกา ทำให้เกิดความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในบรรดากลุ่มพุทธศาสนิกด้วยกัน ทำให้เกิดชมรม, สมาคมและองค์กรพุทธศาสนิกสัมพันธ์ทั่วโลก

- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ องค์อัครศาสนูปถัมภ์ ได้เสด็จเป็นทางการเปิดวัดไทยวัดแรกในยุโรปชื่อ วัดพุทธประทีป เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2509 นับว่าเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประมุขแห่งกษัตริย์ทั้งสองประเทศอีกด้านหนึ่งโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลาง

- รัฐบาลเยอรมันได้ช่วยบำรุงพระพุทธศาสนาโดยได้บริจาคปัจจัยช่วยเหลือรัฐบาลไทย ในการซ่อมแซม บูรณะภาพจิตรกรรมฝาผนังอันเก่าแก่ที่พระวิหารหลวง วัดสุทัศนเทพวรารามเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นความสัมพันธ์ไมตรีแห่งพระศาสนาระหว่างประเทศ

4. วิเคราะห์พระพุทธศาสนาหายานโลกตะวันตก

บ้านจอมยุทธ (2543, ออนไลน์) กล่าวว่า พระพุทธศาสนาแพร่ขยายเข้าสู่ยุโรปตั้งแต่เมื่อไรไม่มีหลักฐานยืนยันตายตัว ลักษณะการขยายตัวของพระพุทธศาสนาเท่าที่มีหลักฐาน เริ่มจากความสนใจของปัจเจกบุคคลชาวยุโรป จากนั้นก็ขยายตัวเป็นองค์กร ตลอดถึงการเคลื่อนตัวของกลุ่มชาวพุทธจากภูมิภาคตะวันออกเข้ายังยุโรป ทำให้เกิดชุมชนชาวพุทธขึ้น ชาวตะวันตกบางท่านมีความศรัทธาแรงกล้าบวชเป็นพระภิกษุ แล้วทำการเผยแผ่ในแถบประเทศภูมิภาคของตน มีการศึกษาแล้วเรียบเรียงวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น ในสถาบันทางการศึกษาบางแห่งจัดให้มีการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาเกิดงานเขียนวิชาการด้านพระพุทธศาสนามากขึ้น

5. บทสรุป

พระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกนั้นไม่มีปรากฏชัดเจนโดยองค์รวมว่าเข้ามาในประเทศในช่วงไหน แต่มีในรายละเอียดในบางประเทศว่าเข้ามาเมื่อไร และพระพุทธศาสนาในประเทศโลกตะวันตกนี้ส่วนมากจะเป็นการเผยแพร่ของนิกายมหายาน มีในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ เป็นต้น และนิกายมหายานนี้มีทั้งที่มาจากทิเบตและที่มาจากจีน แต่ในบางประเทศในโลกตะวันตกนั้นก็ไม่มีข้อมูลปรากฏเลยว่ามีพระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทในประเทศนั้นๆ เช่น สาธารณรัฐไอซ์แลนด์, สาธารณรัฐแซมเบีย, สาธารณรัฐเบลเยียม เป็นต้น แต่ถึงอย่างนั้นพระพุทธศาสนาในโลกตะวันตกก็ยังเป็นที่นิยมและมีบทบาทต่ออิทธิพลในประเทศ

บรรณานุกรม

- บ้านจอมยุทธ . (2562). พระพุทธศาสนาในยุโรป -อเมริกา .
https://www.baanjommyut.com/library_2/extension3/buddhism_in_europe_america/01_1.html?fbclid=IwAR3rA3SkOFL8ESLMu0xxlMvcp0fbL7pzlqLEgwJ-xypL_ntT0TGjsaCf-HM. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562.
- พระพุทธศาสนาในประเทศตะวันตก . (2562).
<http://www.dmc.tv/forum/index.php?showtopic=1902&fbclid=IwAR0NTEUsV2VQOwd5WAYaIxCTKshkCKeILkE-WEqIAhXTk4rxoajCDvplxz8>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ . (2 5 6 2). พระพุทธศาสนาในโลก .
http://www1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1311%3A2009-09-28-16-33-33&catid=99%3A2009-09-28-16-15-01&Itemid=333&fbclid=IwAR3TrHxAmKJn_01-_0BKH0Tp—f_DSd5J9Jn2H9WGTye6o9b1eVgS5DV07M. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562.
- News Sender. (2562). ข่าวตะวันตกสนใจเรียนรู้พุทธศาสนามากขึ้น .
<https://www.winnews.tv/news/659>. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 30 เมษายน 2562.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารวิจัยธรรมศึกษา ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้มีความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารวิจัยธรรมศึกษา

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้นิพนธ์บทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้นิพนธ์บทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์บทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้นิพนธ์บทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้นิพนธ์บทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารวิจัยธรรมศึกษาก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารวิจัยธรรมศึกษาแล้ว
5. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารวิจัยธรรมศึกษากำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารวิจัยธรรมศึกษา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม

ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหาหมหินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน